

M.

DE SANCTISSIMO ALTARIS SACRIFICIO

Libri Duo

QVORVM PRIOR OMNES IN HANC partem hæreses euertit, posterior germanum tum verborum, tum rituum sensum aperit.

NVLLIS SANE LOCIS SACROSANCTI Concilii Tridentini prætermissis, qui ad virum Catholicum hac in re confirmandum facere possint.

Zacharia Andriano authore.

VENETIIS,
Apud Hæredes Francisci Rampazeti.
MDLXXX.

Joánes Baptista Ramus n.° 3

FRANCISCO CORNELIO AMPLISSIMO TARVISINAE ECCLESIAE PONTIFICI

Zacharias Andrianus. S. P. D.

VI *de iuuanda, ornandaq; Ecclesia pro pastorali officio solliciti sunt, modis omnibus omnes (ut mihi videor) in eam curam, cogitationemque toto animo incumbunt, vt qui ad Dei militiam vocati, & paulò altiorem Ecclesiasticæ dignitatis gradum adepti sunt, modestiæ, benignitatis, & quæ tantopere nos Deo commendat, humilitatis, ac virtutum omnium cæteris exempla præbeant. Pro certo nanq; habent non prius sperandum fælicio rem Ecclesiarum statum, quàm iusta habita fuerit ratio eorũ, qui quum alijs præsint, sintq; mundi quasi lumina, religionis, ac pietatis exemplo cæteris prælucere debent. Nam ea est vera, rectaq;*

docendi, ac pascendi ratio quando qui verbis docent, ea factis exprimunt suis, et pietatem, quam ore profitentur, vitæ integritate, & innocentia comprobant. Quod an ita sit, nec ne, certè hoc nostro tempore iam omnibus est apertum, vt si aut exemplis ostēdere, aut verbis explicare conemur, frustra laboremus: Quid enim nobis (ne longuis exempla petam) exploratius esse potest, quàm tuus, Antistes Ornatißime, in Deum pius affectus? qui, vbi primùm eius vocatione in amplißimo huius dignitatis gradu collocatus es, sic claruit, vt gregē Christi tibi commissum tam verbi doctrina, quàm operis exemplo te totum et animo, & corpore in eius salutem contuleris; nihilq; prætermiseris, quod populum tuum in vera pietate continere, & ciuitatem beatam posit efficere, quod denique ad optimam Christianæ Religionis disciplinam conformandam faciat. Id præcipuè in causa fuit, ne reliqui animarum moderatores, in quos ius Pontificium habes, a recta viuendi via, & ab officij sui ratione deflectant, neue quidquam præse ferant, quod non rectum, quod non castum, quod tandem omni ex parte nō

integrum

integrum ſit; atque ita tu te cæteris tuis pudoris, pudicitiæq; initium, & innocentiæ exemplum præbens feciſti, vt ſinguli quales eſſe debent, tales et ſint, ac quemadmodum altiori ſunt loco poſiti, ita & altiora omnia de ſe præſtent: ſic enim par eſſe iudicaſti primùm te ipſum eſſe uirum bonum, deinde alios, qui tui ſimiles ſint, quærere. Quæ omnia aperte indicant quàm tranquilla, quàm florens, quàm deniq; fœlix Taruiſina Eccleſia breui futura ſit, dum tales in dies magis ſtudes eſſe animarum Rectores, qui Euangelicis Apoſtolicisq; inſtitutis, ac ſanctorum Patrum regulis addicti non tantùm nomine, ſed re quidem vera præſtent, quod profitentur. Cum itaque diligenter perſpicerem te cùm omnes tuas cogitationes abijcere in eam rem tuæ virtutis digniſſimam, vt qui in tui tutelam, ac fidem traditi ſunt, ſint quàm beatiſſimi, tum maximè eos complecti, qui in ea cogitatione verſantur, vt huic tuo muneri adiuuando, perficiendoq; aliquid impertiantur temporis, ego vt primum ad ampliſſimas, ac ſanè regias ædes tuas veni, ſummamq; vidi eſſe in te generis,

integritatis, industriæ, cæterorumq; ornamentorum omnium dignitatem, qua ratione in hanc partem tibi honeste gratificari possem, cogitari mecum ipse cœpi: Quod ipsum aggressurus cæteris omnibus prætermißis ab ijs initium sumendum putaui, quæ ad salutem assequendam magis necessaria viderentur. Quam ob rem quod proximis superioribus annis Epitomen de sanctißimo altaris sacrificio inchoatum, atque rude è manibus nostris exciderat, vnaq; cum explicatione Gabrielis Biel in Sacrum Canonem typis excussum, & craßis (vt impressorum solet esse incuria) occultatum, & circumfusum tenebris fuit, nunc in clarißimam lucem vocamus, atque illustri nomine tuo conspicuum in hominum manuis prodire voluimus, ne vel hac in re tibi videremur defuisse, qui (quantum in nobis est) tibi etiam non roganti obsequi studemus. Neque enim excellentius, neque præstantius quicquam facere me posse sum arbitratus, quàm si pro tuorum sacerdotum vsu, imo totius Reipublicæ Christianæ vtilitate, ac dignitate nullum (quod aiunt) non mouerem lapidem

dem

dem. Cæterum ne progrediar longius, quàm mihi hac breui epistola concessum est, omnia in vnum hunc locum sic contraho, vt ad reliqua, quæ iam inchoauimus prosequenda maxime stimulari me, atque excitari profectò scias, si te industriam probare nostram intellexero.. Intelligam autem si vigiliolas has nostras (sic enim eas verè appellare possum; sunt enim & artificio, & opere tenuißimæ) læto, serenoq; vultu acceperis. Accepisse tandem existimabo si quæ à nobis nunc diligentia maiori, quàm prius tum expensa, tum conscripta fuere non modò quum aliquid erit ocij ab re tua tibi per te ipse legeris, sed alijs quoq; legen[illegible] dederis: Cur itaque exiguum hoc ingenij mei opus tibi dicatum esse voluimus, ita perstrinxisse sufficiat. Nunc restat, vt quæ nostri huius instituti fuerit ratio, tibi quam breuißimè ostendam. In hac igitur nostra Missæ elucidatione præter multa quæ & nos inuenimus, id nobis planè propositum fuit, vniuersa congerere, & in centonem (vt aiunt) redigere, quæ à tot de hac re eruditis scriptoribus fusè, obscureq; pro temporis ratione explicata

fuere, sed clarius omnia, presius magis, & alio, atque illi stylo, & huic nostro sæculo familiarius (quod in nobis est) præstare studuimus, vt vnus hic liber sufficiat ijs, qui cum alia sibi literarum studia proposita habeant, in hac tamen lectione, quæ vtilissima, ac prope necessaria est, diutius commorari non possunt. Quod an assecuti fuerimus, necne, viderint alij. Hoc tantum dicam vicisse publicæ vtilitatis studium, cui vni asignes velim si quid in hanc partem peccauimus; si tamen id peccare est, quando quis pro virili parte sua aliorum commodis inseruit; dicam tandem præstitisse quod potuerim, plurimum certe si potuissem, præstiturus. Vale.

ZACHARIAS ANDRIANVS LECTORI S. D.

H ABES, Lector ornatiſſime, præter cæteros, qui leguntur, præcipuè hos ſacratiſſimæ Miſſæ elucidatores, Thomam de Aquino omnium Theologorũ facilè principem, Albertum, Vuglielmum Durandi, D. Innocentium Papam, quem Cochleus vir diligentiſſimus reſtituit, Amalarium Epiſcopum Treuerenſem, Hidelbertum Cenomanenſem Epiſcopum, Gabrielem Biel, Abbatem Tuicienſem, Bernonem Augenſem, Vualafridum Abbatem, Clichtoueum, & Nucleum, ad quorum doctrinæ laudem etſi me minimè aſpirare poſſe ſentiam, dicam tamen horum omnium vnam ſcribendi intentionem fuiſſe, vt myſticam, ac ſpiritualem cœrimoniarũ, ſignorum, rituumq; ſignificationem traderent: licet iſtorum aliqui hæc non modo obſcurius ſua conſuetudine pertractauerint, ſed etiam fuſius, quàm vt ea quis vel facilè poſſit, vel celeriter omnino diſcere:

ſcere;

ſcere: nonnulli verò tam pauca docuerint, eaq́; perplexè nimis, & obſcurè, vt non plures à ſuis inſtitutionibus legendis peringenioſos homines deterruerint, quàm quod ad earum perceptionem adhortati fuerint, ac planè iuuerint. Ego autem quæcumq; vniuerſali Eccleſiæ conſenſu, qui Spiritus ſancti gratia illuſtratus nec in re minima quidem errare poteſt, contra hæreticorum pertinaciam firmiter tenenda ſunt, & quæ ad literam, myſticumq́; verborum ſenſum attinent, hæc ſum reliquis omiſſis, quoad potui, breuiter, dilucideq́; perſecutus, vt nonnulla etiam, quæ perobſcura eſſent, in re propoſita aliorum authorum loca, ſatis (vt ego arbitror) illuſtrarem, ac patefacerem. Neq; præterea quare ſuſceptum conſilium minus perſequar, id dehortatur, quòd alij rem hanc doctis, & eruditis commentariis, vt meis non magnopere opus fore videatur, explicarint; fateor quidem id ita ſe habere, neq; enim eorum labores, qui in hoc priſtino ante me deſudarunt, eleuo, ac ſuggillo, quin potius eorum diligentiam, induſtriam, & excellentem doctrinam, quā in huius rei explicatione oſtenderunt, ſuis locis non diſſimulabo: ſed cum ſemper idem à multis tractari, explicariq́; licuerit, vt id tum Hebræi, tum Græci, tum Latini editi commentarij declarant, cur idem & mihi minus concedi ſtatuant, non ſatis intelligo. Etenim ſi omnino eadem mihi tractandi ratio eſt, quæ cæteris, atq; prorſus eadem, quæ alij docuerunt, trado, ſuperuacaneum planè laborem ſuſcepiſſe imprudens exiſtimer; ſin diuerſa, & ea deteriora, merito

ritò impudens homo, qui malè ocio abuſus ſim, iudicari queam. At ſi alicubi planiora, & ad vſum commodiora doceo, neque quiſquam fruſtra à me paratam hanc lucubrationem in lucem prodiiſſe exiſtimabit, neque minus ab aliis, qui ante me rem hanc pertractarunt, laborem ſumptum commendabit. Quod ſi (vt ſpero) fecerint, incitabor, vt poſthac omni ſtudio, diligentia, aſſiduitate in grauioribus rebus tractandis, quantum per Dei beneuolentiam licebit, diligentiam meam oſtendam, atque declarem. Vale amice lector, & meum hoc ſtudium boni conſule, & ſiquid alicubi (homines enim ſumus) minus accuratè explicatum inuenies, tua ſolicitudine emendato; rectè verò quæ tradita ſunt, amanter amplectere. Illud autem vnum quamprimum à te impetrauero, vt noſtra non alio, atque à nobis quidem ſcripta ſunt, animo legas, quam poſtea ſententiam feras, quidve pronuncies, videris ipſe.

ELENCHVS, SIVE
Index authorum, quorum minerua vſi ſumus in hoc paruo munuſculo.

Tertulianus. *Cyprianus.*
Dionyſius Areopagita. *Auguſtinus.*
Damaſcenus. *Hieronymus.*
Baſilius. *Ambroſius.*
Gregorius Nazianzenus. *Gregorius.*
Hilarius.
Ioannes Chryſoſtomus. *Bernardus.*
Euſebius Emiſſenus. *Laurentius Iuſtinianus.*
Ireneus.

Quibus poſtremò acceſsit omnium ferè locorum confirmatio ſacroſancti Concilij Tridentini.

IN LIBROS DE SACRIFICIO MISSAE

Proemium rerum dicendarum ordinem & ſummam breuiter perſtringens.

VNT planè tot humanæ naturæ uarietates, totq; animi noſtri cæcitates & tenebræ, ut facilè quiſque naturæ ipſius ductu intelligat, neminem unquam per ſe ſubſiſtere poſſe, niſi ab eo ſupremo motore, quem omnes Deum appellant, adiuuetur, ac dirigatur. Quare hominibus natura comparatum eſt, ut quem rectorem, & adiutorem agnoſcunt, eidem nobiliori quo poſſunt modo honorem, & cultum exhibeant. Sed quo modo poſſunt homines debitum honorem exprimere conuenienter, niſi ſignis ſenſibilibus utantur, quando etiam ex ſenſibilibus rebus debitæ ſeruitutis cognitionem acceperint? Quo factum fuit, ut et ſi Deus maximus rerum omnium conditor, & ſapientiſſimus gubernator nullis penitus indigeat ſignis externis; quippe qui ille ſit, qui hominum corda intuetur, multi tamen homines diuino quodam inſtinctu, afflatuq; concitati neceſſarium eſſe duxerunt, ut humilem atque deuotum affectum, quem animis infixum erga Deum gerebant, exteriori aliquo ſigno cæteris hominibus declararent; atque quod intus per deſiderium ardebat, foris per ſpiritualia exercitia oſtenderetur. Et hæc quidem fuit ex ſanctorum Patrum ſententia præcipua ratio, cur ab huius mundi primordio

Præcipua ſacrificiorum cauſa.

mordio ad aduentum usq; Saluatoris nostri (quando quæ tum in figura obscura iacebant noua luce subsequente in ueritate aperta sunt) tam multa, & tam uaria sacrificiorum genera pij illi homines ritè perpetrarint, ut scilicet suam ipsorum fidem internam per externa sacrificia uniuerso hominum generi attestarentur, & Deum esse supremum illud principium, à quo omnia orirentur, & finem postremum ad quem essent referenda, ostenderent, ac ita in hæc uerba uoces suas prorumperent: Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. Cæterum ante omnia sacrificia præcipuum, ac potissimum illud est, quod Iesus Christus Dominus noster seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis; quando omnia illa sacrificia antiquitus offerebantur, ut hoc unum singulare sacrificium tanquam per imperfecta perfectum figuraretur, atque in ipsum sicut in finem redigerentur. Quare antiquæ legis sacerdos sæpe easdem offerebat hostias, quæ nullum unquam poterant auferre peccatum; Christus uerò ex hominibus assumptus pro hominibus sacerdos constitutus unam obtulit in sempiternum, cuius ope omnia nostra ablata sunt peccata, ut nos Deo nostro reconciliati uita pariter sempiterna in cœlis cum ipso frueremur. Id quod planè saluator noster de seipso loquens ostendit his uerbis: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat uitam æternam. Cæterùm quia non solùm in hostiam uiuentem, & uerum sacrificium offerendum, sed & in sacramentum sumendum se dedisse testatus est, quum hæc præter alia multa in hunc modum scripta reliquit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur; hinc fit, ut idem ipse Dominus, & saluator noster simul sacrificium & sacramētum sit, cuius figuram, & similitudinem Agnus Paschalis gerebat, quum filij Israel ut sacrificium offerre, &

Exo.cap.22. Sacrificium dignius quale. Eph.cap 5.a Ioan.ca.3.b Matt. c.26.c

ut sacramentum commedere consueuerant. Vnde diuersæ inter se ortæ sunt Sacrificij & Sacramenti rationes; ita ut sacramentum consecratione perficiatur, & commedatur; at sacrificij uis omnis in eo posita est, ut offeratur, atque sacramentum ideo dicatur, quòd sacræ rei hominem sanctificantis sit signum, & cœlestium diuitiarum thesaurum; sacrificium uerò quòd pro immensis in nos collatis beneficijs Deo reddimus; Denique inter se eo differre uidentur, quia sacramentum à Christo Domino institutum est, ut cœleste animæ nostræ alimentum esset, quo uitam spiritualem augere & auctam conseruare possemus; sed sacrificium ideo instituit, ut cœlestis Patris sceleribus nostris grauiter offensi gratiam & amorem nobis conciliaremus. De hoc igitur tanto sacrificio, quod & sacramentum pariter esse diximus nos pro nostri ingenij facultate, quæ aut nulla, aut certè perexigua est, præsens opus in duos libros digestum Deo adiutore confecimus; vbi in primis nostrum fuit institutum singula diligentius expendere, quæ ad sacrificij rationem attinent: id enim pro totius huius nostri tractatus argumento, uel (ut Dialecticorum uerbis utar) subiecto considerandum supposuimus: Deinde pauca de eo, ut sacramentum est, dicere non recusauimus, ut & perfectam, absolutamq; omnibus numeris de hac re cognitionem, quoad fieri posset, traderemus, et nos qui in uinea Dei colenda operarij ad multorum salutem constituti sumus, fructum centuplum accipiamus, atque cum sanctis in cœlis uitam æternam possideamus. Initium ergo explicandi à nobis sumatur, ut, quæ antecedere uerborum explicationem consueuerunt, præponamus: sic enim uetus, ac laudata omnium ferè expositorum consuetudo est, ut nunquam ad uerborum explicationem accedant, nisi aliqua præ docuerint, ac in uestibulo præscripserint, quæ ad rei susceptæ munus obeundum maximopere conferant. Horum autem & si aliqui

Differentia inter Sacrificiũ & Sacramentũ tres.

Totius operis res tractata.

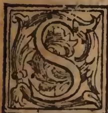
Rerum dicendarũ ordo.

si aliqui plura, alij pauciora prædocenda uoluerint; nos tamen in hoc ipso opere nostro aggrediendo eò sumus progressi, ut ea tantum, quæ animaduersione digna & cognitu pernecessaria sunt, præmittere studuerimus. Quæ ut distinctius intelligantur primùm explicare oportet, quid nomen Missæ significet, & quæ sit eius cèrta definitio: in qua quia sacrificium esse positum est, declarandum erit qualenam sacrificium sit: idq; ut facilè intelligatur dicendum erit quotuplex sit sacrificium: quid in ipso agatur: quomodo sacrificinm quod in Missa offertur unum, idemq; sit cum sacrificio quod in cruce fuit oblatum, & quomodo ab ipso differat: quod unà cum sacrificio sacerdotium fuerit institutum: quid sacerdotis nomine significetur; quotuplex sit sacerdotium, & pleraq; alia dicentur, quibus non tam hæreticos reijcere, quàm catholicos confirmare ex animo optamus. Deinde declaranda venient, quæ ad sacramenti rationem attinent, ut pote quæ huius sacramēti fuerit causa: quis instituerit: quis illius particeps euadit; quam ob causam sub speciebus, ac sic duabus panis & vini sumatur: quàm eximium sit hoc sacramentum: qui fines, & qui effectus illius sint, et id genns alia, quæ paucioribus quò poterimus, exponere conabimur, allaturi (ut speramus) haud parum luminis non tantum illi rei, quam præ manibus tenemus, sed multis etiam veterum Ecclesiæ Patrum de hac re sententijs, ac scriptis. Quæ omnia quamprimum fuerint à nobis in hoc primo libro absoluta ad institutum nostrum redeuntes, tempus iam erit singulas Missæ partes assignandi, ut in altero facilius ad verborum explicationem aggrediamur. Atque hæc quidem quæ primo loco proposuimus, vt suò ordine distinctius tractentur, initium à nominis significatione in hunc modum desumendum videtur.

Breuitas præmittit, quæ superflua relecentur, & necessaria no omittantur.

Quid

QVID SIGNIFICETVR NOMINE Missæ, & quid sit. Cap. I.

ANE id nomen Missa plerique latinum putant à mittendo; quòd sacerdos præces suas, & sacrificia in Missa Deo Patri mittat. Quæ planè significatio ex eo D. Pauli loco accepta videtur, vbi hæc uerba habet: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Alij id nomen Missa hebræum esse censent, & tantundem significare atque officium, sacrumq; misterium, quod Græci liturgiam, latini sacram oblationem appellant. Diuus Chrysostomus crebro Missam appellare solet Græca voce μυστήριον, quæ sonat arcanum, siue seclusum: scitè quidem: seclusum enim debili nostro ingenio est: ac velut Coritij specus impenetrabile, & inaccessum, quod quemadmodum primùm iucunda quadam amœnitate accedentes allectat, & ad se ducit, donec altius atque altius ingressos tandem horror quidam, ac maiestas numinis illic inhabitantis eos deijciat; sic huius sacri mysterij maiestas in accessu iucunda est; mox uero ut nos scioli homines inscitiam nostram non agnoscentes altius ascendere præsumimus, tota illa impermeabilis, ac imperuestigabilis se obijcit, ut maxime hic locum habeat præclarum illud Isaiæ dictum: Nisi credideritis, non intelligetis. Vtraq; significatio rei propositæ est accommodata; nam & sacrum mysterium est, atq; in ea præces & sacrificia Deo mittuntur: sed prima nominis uim atq; rationem absoluit: altera autem naturam, & (ut dicunt) essentiam rei aperit; ac ita illa descriptio propriè, ista definitio quoquo pacto dici potest. Hanc

Heb. ca. 5. a.

Græcè λειτουργία

Pomponius Mela de specie illo hæc refert.

Isa. cap. 7. b.

igitur definitionem amplectentes dicimus: Missam esse sacrum altaris ministerium, & iuge sacrificium à Domino Iesu Christo in sui commemoratione faciendum institutum, quod ab Apostolis, uirisq; Apostolicis auctum secundũ legitimum Ecclesiæ ritum pro salute omnium fideliũ tum viuorum, tum mortuorũ, sacris sacerdotis manibus Deo offertur. Non desunt, qui alias afferãt definitiones: quidam enim tradũt: Missam esse legationem inter Deum, & homines, cuius legationis officio fungitur Sacerdos, cum populi uota per preces, & supplicationes ad Deũ offert: nonnulli verò definiũt: Missam esse passionis Christi contemplationem, & quasi repræsentationem: atq; aliæ ab alijs traduntur definitiones, quæ etsi ueræ sint, quantum tamen à tanti sacrificij natura perfectè explicanda longè, lateque distent, facilè conspici poterit ex his, quæ, ut paulò manifestior nostra, quam attulimus, definitio euadat, necessariò præmittenda duximus.

Definitur Missa ut sacrificiũ est.

EXEMPLA, ET TESTIMONIA afferuntur in scripturis, quibus contra Hæreticorum pertinaciam facilè ostenditur, Missam esse iuge Sacrificium. Ca. 2.

VERUNT nonnulli, qui, vt sublatis Missæ sacrificijs, totq; Sacerdotijs in singulos annos erectis presbyteri expoliati cogerentur exules & inopes aliena limina lustrare, temerè reiecerunt, quod à nobis in definitione nostra omnium catholicorum consensu positum est, nempe, Missam esse iuge Sacrificium. Quibus cum insigniter Latini Doctores, sanctiq; Patres Latinis monumẽtis satisfecerint, nihil planè est, quo sollicitari debeamus. Verùm, vt sacerdotibus nostris luce clarius

Hi planè fuere Picchardi, quos sequuti sũt Lutherus, atque alij huius farinæ uiri impijssimi.

rius

rius ostendamus hanc eandem definitionē à nobis traditā, cū uniuersalē Ecclesiæ consensum (quod est testimonium omniū maximū) tum exempla, testimoniaq; pro se habere in scriptu ris, hæc pauca pro nostri ingenij modulo subijcere statuimus.

Principio itaq; neminē esse arbitror, (nisi sit uniuersi ve teris testamenti planè ignarus) qui dubitet Patres ueteres omnes suas oblationes ad hunc finē retulisse, ut hoc unicū, & singulare Sacrificium per multiplicia signa figuraretur, utq; res una uarijs exemplis adumbrata, tanquam multis uerbis, quàmaximè cōmendaretur, atq; in memoria recōderetur: quod aliter nulli hominū ab exordio mundi salus, nisi per huius hostiæ fiduciā contingere posset: vt Paulus Apostolus testa tur his uerbis: Nolo uos ignorare fratres, quoniā patres no- stri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare trāsierunt, & oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritualē biberunt: Et paulò post: Hæc aūt omnia, inquit, in figura contingebant illis. In figura planè erat quod egressurus de Aegipto populus Hæbraicus à Domino per Moysem in mandatis accepit, ut singulæ familiæ sumerent agnum anniculum sine macula, illumque assarent igni atq; de eius sanguine utrunq; domorum suarum postem leni rent, ne percutiente Angelo primogenita Aegyptiorum cū eisdem pariter interirent. Sed quis est agnus iste anniculus absq; ulla cōtagione delicti, nisi Christus Dei, & hominū me diator? Ecce agnus Dei, inquit Ioannes, ecce qui tollit pec- cata mundi. Hic accerrimo passionis igne, in cuius stipite as satus fuit, obtulit semetipsū pro nobis uerū sacrificiū, ut utri usq; nostri hominis spirituales postes eius præciosissimo sanguine linitæ ab infestante Demone illesi gradiamur. Huius sa crificij confirmandi causa statim ab ipsis mundi primordijs quicunq; erāt homines pietate erga Deum præditi sacrificia Deo de primogenitis, ac selectissimis animalibus gregū suo-

[Margin: 1.Cor. 10. a. — Nostri sacrificij figura exo. c. 12. a. — Ioan. c. 1. d. — Gen. ca. 4. a. Leuit. c. 1. a.]

rum faciebant; quo hisce sacrificiis hoc maxime testatum relinquerent, ut quemadmodum illa animalia immaculata erant à corporũ uitijs, ita sese indubitatò credere ac sperare futurum, ut is immolaretur aliquando pro nobis, qui solus immaculatus esset à peccatis. Quapropter eos, qui sacrificia illa externa non eo animo offerebant Deus non secus increpat, quàm si ea ipsa sacrificia, quæ per Moysem præcepit, penitus reprobaret. Sic enim loquitur Christus ad Patrem per Prophetã suum Dauid: Sacrificium & oblationem noluisti. Nunquid noluit, quòd instituit? Non certè: sed sic noluit, quo modo illorum multi offerebant, & quomodo multi demẽtes putabant Deũ illa uelle, ueluti suæ gratia uoluptatis, uel quod existimarent se effusione pecuini sanguinis Deum placare, uel ea ratione tantùm se iustos esse coram Deo, & non magis respicerent in illum agnum immaculatum, qui solus poterat peccata mundi tollere. Quod item Melchisedech typum huius sacrificij portarit declarat Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filiũ dicẽs: Iurauit Dñs, & nõ pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Idq́ue (mea quidem sententia) significauit sacrosancta synodus Tridentina in sess. 22. cap. 1. ubi hæc uerba habet: Quoniam superiori testamẽto teste Paulo propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem cõsumatio nõ erat, oportuit Deo Patri misericordiarum ita ordinanti sacerdotem aliũ secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificãdi essent consumare, & ad perfectum adducere. Hæc ibi. Hic ergo Melchisedech proferens panem, & uinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abrahæ Hic ille Melchisedech est, qui Rex iustitiæ, et pacis sine patre, sine matre, neque initium dierum, neque finem uitæ habens manet Sacerdos in æternum. Cæterum quis est iste Melchisedech,

Animalia immaculata quid significabant.

Psal. 39. b.

Cur aliquorum sacrificia Deus reprobaret.

Psal. 109. b.

Conc. Trid. sess. 22. ca. 1.

Gen. c. 14. d.

qui

qui figuratur Rex iustitiæ, Rex pacis, nisi Christus, qui solus est Dei iustitia, Dei pax, & Dei sapientia? Hic protulit panẽ, & uinum dicens. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Hic benedixit fideli Abrahæ, et obtulit semetipsũ pro eo uerum Sacrificium. Per suũ enim sanguinem benedictionẽ idest, remissionẽ peccatorũ acquisiuit illi, & omnibus electis, qui expectauerunt eum ab orgine mundi. Nec censendum est Melchisedech sine patre, & sine matre extitisse, sed ideo positũ est, ut scriptura in typo nobis ostenderet sacerdotiũ Christi, cuius figurã Melchisedech gessit, finẽ nũquam habiturũ. Immolationem denique Isaac figuram, & protypum, quo Christi Sacrificium iam tũ figuratur portasse nemo est, qui ambigat. Ex prædictis itaque liquidò perspicitur Sacrificiũ ipsũ, quod Missam nuncupamus apud mox in orbe conditos homines sub typis, figurisq; prodijsse. Quod quidem ita esse ex hoc præter alia maximè confirmari posse arbitor, quod testatũ reliquit sacrosanctum Oecumenicum, & Generale Concilium Tridentinum, quum de Missæ Sacrificio, seu hostia catholicam hanc doctrinã tradens hæc uerba protulit: Hæc deniq; illa est, scilicet, hostia, quæ per uarias sacrificiorum naturæ, & legis tẽpore similitudines figurabatur, ut pote quæ bona omnia per illa significata uelut illorum omnium consumatio, & perfectio amplectitur. Hæc in Concilio, quæ & si minus perfrictam hæreticorum frontem conuincere possunt, nos tamen ob eam potissimum causam adduximus, ut qui catholicè sentiunt in eorum salutari doctrina, ac fide confirmentur. Id quod singulis in locis ubi opus erit, nos esse facturos expectes. Cæteras huius sacrificij figuras, quæ plurimæ sunt, persequi in præsentiarũ supersedebimus; ne nimia figurarum copia lectoris nostri ingenio obscuritatem ingerat. Sat est hæc pauca attulisse, ut ostenderemus ubi uniuersalis Ecclesiæ cõsensus, quo in definitione no

Matth. 26. e

Chry. Hom. 34. in Gene.

Gen. c. 22. b

Concil. Tri dent. sess. 22 cap. 1.

Quæ in Cõcilijs tradũtur, ut min' hæreticos cõuincunt, sic magis catholicos cõfirmant.

stra positū est, Missam esse Sacrificium, exempla apud antiquiores Patres haberet. Sed ad authoritates accedamus.

Dan.c. 9. f. Matth. cap. 24. b. *Post antiquorum Patrum figuras nobis explicandus, & illustrādus se offert locus Danielis, quem etiam Christus adduxit his verbis: Quando videbitis abbominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stāte in loco sancto, qui legit intelligat. Cum igitur ipsemet Christus sua Danielis verbis confirmet, quomodo & quid ipse Daniel scripserit*

Dan.c. 12. d. *videamus. In cap. 13. hæc sunt ad lineā illius verba: Impiè agent impij, neque intelligent omnes impij. Porrò docti intelligent, et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium,*

Missæ sacrificium quanto tempore permāsurū. *& posita fuerit abbominatio in desolationem. Quibus quidē verbis (orthodoxorum sententia) maximè intelligitur hoc iuge Sacrificium permansurum vsq; ad cōsumationem sęculi, atq; tribus tantùm annis cum dimidio antequam intereat Antichristus, defuturum. Et quoniam nullum aliud in Ecclesia sacrificium præter illud, quod in Missa super altare offerimus, reperitur, restat vt Missa sit iuge, purum, ac per omnia incontaminatum sacrificium, quod Ecclesia ab Apostolis susceptum quotidie in tęmplo, hoc est, in Ecclesia toto terrarum orbe religiosè celebrat, nō desitura celebrare, nisi per dies mille ducentum nonaginta, qui tres, vt diximus, annos cum dimidio vel circa conficiunt, ante extremum iudicium,*

Cap. 9. f. & 11. b. *quum Christus veniet iudicare viuos & mortuos. Multa item alia Danielis verba de hac re afferri possent, quæ, quoniam in eundem, quem diximus, sensum vertuntur, omittenda duximus.*

Mala. c. 1. c. *Sed alium adeamus Prophetam omnium postremum scilicet, Malachiam, qui sententiam nostrā maximè confirmans hæc ita scribit: Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu vestra, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum*

glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, & sacrificium purum, quoniam magnũ est nomen meum in gentibus dicit Dominus omnipotens. Sed quænã oblatio munda, & quale Sacrificiũ aliud in omni loco nomini Dei offertur, nisi quod sacerdos in Missa quotidie celebrat? Nec enim hæc prophetia intelligi potest de sacrificio, quo Paulus mõnet corpora nostra exhibere hostiam viuentẽ, sanctã, Deo placentẽ; nec de sacrificio laudis vel iustitiæ; quis enim potest dicere purũ & mundũ est cor meũ? Relinquitur ergo vt sit hoc sanctum Sacrificium quod in altari oblatum, nõ ex alio, quam virtute altissimi obumbrante, ac superueniente Spiritu sancto absq; omni labe cõceptũ, formatumq; est; Id ipsum de huiusmodi sacrificio, Hieronymo, Chrisostomo, Tuiciensi, Lirano, ac vniuersis nimirum sanctis Doctoribus asserentibus, & inter Iudæos Rabi Salomone omniũ præcipuo, qui libro suo ad Rabi Isaac magistrũ synagogæ Arabicæ de reprobatione sacrificij Iudæorũ, et erectione sacramenti Christianorũ scribens idipsum ad literam prosequitur. In quã sententiã sacrosancta synodus Tridentina de hac re sermonẽ habens hæc scripta reliquit: Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentiũ inquinari potest, quã Dominus per Malachiã nomini suo, quod magnum futurũ esset in gentiaus in omni loco mundã offerendã dixit, & quã nõ obscurè innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens cũ dicit, non posse eos, qui participatione mensę Dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri; per mensam altare vtrobique intelligens. Et reuera præter hæc omnia nõ leue ducimus argumentum, quod sacerdos prolatis verbis sacramẽtalibus in altum tollit hoc venerabile Sacrificium, vt hac eleuatione Christi fideles agnoscant hoc sacramentum esse verè Sacrificium. Ita in priori testamento quæ offerebantur plerunq; populo ostẽ-

Rom. c. 12. & Pau. 9.

Luc. c. 1. d.

Rabi Sal. ad Rabi Isaac cap. 20.

Conc. Trid. sess. 22. c. 1.

Mala. c. . c

1. Corint. c. 10. e.

debantur. Mitto præterea hanc voculam, Missa, hebræam esse, & in Deuterenomio positam, quo in loco significat Sacrificium seu oblationem spontaneam. Id quod linguarum periti norunt omnes.

Omniũ Catholicorum cõsensu probatur Missã esse Sacrificium.

Restat ut ostendamus hanc nostram sententiam uniuersalem Ecclesiæ consensum omnium temporũ pro se habere; atq; ut ab Apostolis principium petamus, liquidò constat Andream in Achaia sacrificantem, & ab Egea Præfecto Dijs sacrificare iussum hæc uerba protulisse: Omnipotenti Deo quotidie agnum immaculatum offero, qui postquam à toto populo comestus fuerit integer perseuerat. En uerbum offero, oblationem, seu sacrificium significãs. Martialis quoq; in Apostolatu suffectus duabus à se editis Epistolis idipsum testatur in hunc modum: Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara non homini, neq; Angelo, nec solum in ara sanctificata; sed ubiq; offertur Deo oblatio munda. Et post pauca: Quod autem Iudæi, inquit, per inuidiam immolauerunt, putantes nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus: scientes hoc solo remedio nobis uitam præstandam, & mortem fugandam. Ecce quod Apostolica uerba aut sacrificium, aut oblationem, aut immolationem Missam semper appellant. In hæc eadem uerba nonnulli Apostolici Canones leguntur: Ac primus eorum sic positus est: Si quis Episcopus, aut Præsbyter præter ordinationem Domini alia quadam in sacrificio super altare offerat, idest, aut mel, aut pro uino siceram congruo tempore deponatur. Alter in hunc modum iacet: Item non licet aliquid ad altare offere, præter nouas spicas, & uuas, & oleum ad luminaria, & thymiama, idest, incensum tempore, quo sancta celebratur oblatio. Tertius in hæc uerba positus inuenitur; si quis Episcopus uel præsbyter, aut Diaconus, uel quilibet ex Sacerdotij cathalogo facta oblatione

Martialis cũ Martha.

commu-

communicauerit aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit ueniam cõsequatur, si non dixerit communione priuetur. Ex prædictis itaq; satis superq; cõstat id, quod in Missa agitur, aut sacrificiũ aut oblationẽ ab Apostolis semper nominari.

Post Apostolos primi numerãtur Dionisius Areopagita Pauli discipulus, & Hyrenæus Lugdunensis Episcopus ipsis uel Apostolorum temporibus in Asia sub Policarpo Ioannis discipulo sacris literis eruditus. Vterq; martyr. Ille satis perspicuè sententiam nostram asserere uidetur; quum Missæ ritum præscribens ait: Ex didascalo suo Paulo sese recipisse omnium hostiarum hostiam esse Missam. Alter nempe Hyrenæus uerba, ac sententiam Christi imitatus sic habet: Et Dominus noster eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ea creatura, quæ est secundum nos, suum confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis recipiens in uniuerso mundo offert Deo. Demonstraturus quoque hanc sentẽtiam habere in scripturis testimoniũ, & exemplum, locum ex Malachia supra citatum affert. Rursus Sacrificium Missæ oblationem, & Eucharistiam asserens hæc uerba protulit: Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus nostram constituat sententiam: offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem, & unitatem prædicantes carnis, & spiritus. Et quid clarius eo, quod sequitur? Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens uocationem Dei iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans terrena, & cœlesti, sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia spem resurrectionis habentes: offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius sanctificantis creaturam. His iungendus est Tertulianus uicinus

Dion. cęles hierar. ca. 3

Hyre. lib. 4 cap. 32.

Mala. c. 1. c. In li. 4. c. 32 & 34.

Tertul. de exort. castit

apostolicorum temporum, qui de castitate scribens hæc pauca habet: Offert, & tingit Sacerdos. Rursus in calce secūdi libri ad Vxorem: Vnde, inquit, sufficiam ad enarrandum fœlicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio? Vide ergo quàm pulchrè tres illi insignes magistri, & egregia Christianæ fidei luminaria, quod comprobandum recepimus, luce clarius affirment.

Iam rursus aliud par duorum (omnium sententia) celebratissimorum Ecclesiæ latinæ doctorum copulabimus, nempe diuos Hieronymum, et Augustinum: Nam Ambrosium Latinum Chrysostomo Græco conferendum seruabimus. Diuus itaque Hieronymus primum in epistola ad Euagrium Hie. in epis. ad Eua. *hæc ad literam prosequitur: Sic & Melchisedech eo quod Cananæus fuerit & non de genere Iudæorum in typum præcessisse filij Dei; de quo dicitur: Tu es Sacerdos in æternum* Psal. 109. *secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur præscripti Doctores, quòd solus et Rex fuerit, & Sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio, ut nō gentes ex Iudæis, sed Iudæi ex gētibus Sacerdotiū acceperint, neq; unctus oleo Sacerdotali, ut Mosi præcepta constituunt, sed oleo exultationis, & fidei puritate, neque carnis, & sanguinis uictimas immolauerit, & brutorū animalium extra, & quidquid super escam est susceperit, sed pane & uino simplici, puroque sacrificio Christi dedicauerit sacramentum. Et in epist. ad Titum: Si Laicis præcipitur vt propter orationes ab uxoribus se cōtineant quid de illo Episcopo sentiēdū est, qui quotidie quemadmodū pro populo, ita* Hieronym. in Mala qd. *& pro semetipso offert Deo immaculatam hostiam? Præterea in Malachiam cap. 1. hæc habet: Manus est per quam offerimus, et sacramenta cœlestia sumimus: ut sileamus plerosque alios locos, ubi in astruendo Missæ sacrificio multus est* August. lib. 10. de ciui. dei c. 20. *Hieronymus. Huic sententiæ subscribit Augustinus in 10.*

de Ciuit.

de Ciuit. Dei libro cap. 20. ubi pauca hæc uerba habet: Rursus hoc sacrificium christianorũ est. Atque alibi idem B. Pater de hac re ita scribit: Nullatenus dubites ipsum unigenitũ Deum uerbum carnem factum se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui cum Patre & spiritusancto à Patriarchis, Prophetis, & Sacerdotibus tempore ueteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc, idest, tempore noui testamenti cum Patre ac Spiritusancto, cum quibus est illi una diuinitas sacrificium panis & uini in fide & charitate sancta Ecclesia per uniuersum orbem terræ offerre non cessat. Eodem quoque modo in libro primo contra Cresconium Grammaticum animaduertit Augustinus, quod corpus & sanguis Christi in sacramento sit uerè Sacrificium: atque in libro 22. de Ciuitate Dei cap. 8. scribit, quod cum Præsbyter obtulit Sacrificium corporis Christi expulsi sint maligni spiritus è domo, & agris Hesperij uiri tribunitij. Sexcenta proferri possent loca, quibus semper Missam Sacrificium, seu oblationem appellat. Sed si breuitatem, quã à principio promisimus, sẽqui uolumus, satis perspicuum est fieri nonposse, ut ulterius progrediamur: alioqui breuis hic tractatus in magnum aliquod uolumen cresceret. Iam ad Ambrosium & Chrysostomũ pergamus. Scimus ex Ambrosio citari locũ in epistola ad Marcellinam sororẽ suam, cui referens quid de basilicis tradẽdis actum esset, et in quo statu res ipsa consisteret sic ait: Post lectiones, atq; tractatum demissis cathecumenis symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ: Illic nunciatum est mihi comperto, quod ad portionem basilicám de palatio Decanos misissent, & uela suspenderent populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi: Dum offero raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem Presbyterum dicerent Arriani.

De ciui. de lib. 10. c. 20.

Cap. 25.

In Enchi. c. 10. in lib. ad Petrũ Diac. cap. 18. De ciui. Dei li. 10. ca. 10. & 20. Ad inquisi. Ianua. c. 2. 4. 5. & 7. In lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 5. Item lib. 9. conf. ca. 11. Ambr. lib. 5. epist. 33.

Hunc autem in platea offenderunt transeuntes. Amarissimè flere,& orare cępi in ipsa oblatione,ut subueniret. Idem in libro officiorũ cap.48.confirmat his uerbis: Prius offerebatur Agnus, & Vitulus:nunc autem offertur Christus. Idem in libris de Sacramentis sæpissimè sacrosanctum Sacrificium,aut oblationem uocat; Et ad hæc deuotissima oratio Ambrosij, quam Missæ præparationem inscripsit, non parum præstare notissimum est. Scimus quoq; ex Chrysostomo in epistolam ad Hebræos citari hunc locum ad lineam. Hoc
Chrys. Homil.17. *autem Sacrificium exemplar est illius, idipsum quod semper offerimus. Scimus denique subsequentem locum, qui affertur in hæc uerba.Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit,ipsam offerimus & nunc. Et paulò post:Hoc autem,inquit,quod nos facimus,in commemorationem quidem fit eius,quod factũ est:Hoc enim facite,inquit, in meam cõmemorationem. Quare perspicuũ est Ambrosiũ & Chrysostomũ Missam appellare oblationẽ, & Sacrificiũ.*

Quid Cyprianum illum latinum illustrem Ecclesiæ Doctorem,& martyrem referam?qui,ut ad hoc Sacrificium ueluti omnium infirmitatum nostrarum remedium omnes incita-
Cypr.de cœna Domini. *ret,ita scribit: Hoc est Sacrificium illud singulare omnes excedens uictimas: hoc poculum, quod ipse Christus pincerna, porrexit,cunctæ uirtutis est,ut omnipotentis aspersione animam muniat,& sanet,quidquid carni,uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela.Item epist.3.ad Cęcilium lib.2. & ad Cornelium Papam epist.2.lib.1. Rursus epist.ad Maximum contra Hæreticos, & ferè triginta in locis quoties Missæ meminit,Sacrificium appellat,et probat.Ex posterioribus qui omnes in eandem de hac sententiã descendunt,unum tãtum,cuius testimonio libẽter utimur,adducemus lucupletissimum Laurentium Iustinianum,primum Venetiarum Patriarcham.Is ad Sacerdotes de corpore Christi lungã habens*

orationem inter cętera hac scripta reliquit: ista duo bene sci licet agere, & sperare, quamuis omnibus, præcipuè tamen Sacerdotibus congruunt, qui sacris altaribus ingiter assisten tes Sacrificium uituli saginati altissimo immolant medullatum: Et post pauca: Quãta autem circa eundem, inquit, ma xime tempore, quo Sacrificiũ memoratum conspectui pręsen tatur altissimi, sit Angelorũ Archangelorumq; frequentia, mortaliũ nemo ualet edicere. Et rursus loco citato ita scribit Sanè nullo alio Sacrificio honorificentius laudatᵘ̃ Deus, quàm per altaris immaculatã hostiam, quam præcipue ob diuinæ laudis exhibitionẽ complendam Ecclesiæ suæ Christus offerẽ dã instituit. Patet igitur ex his, quæ nuper retulimus, uerbis atq; ex multis alijs: quæ in hãc sententiã afferri possent, hũc Virũ cùm doctrina, tum uitę sanctimonia celebrẽ ubiq; Sacri Altaris ministerium, aut Sacrificium, aut oblationem uo care. Vt ergo semel de hac re finem dicendi faciam paucissimos, quin magis nullos inuenies, qui ex istorum albo nõ sint, alioqui ne Ignatius quidẽ Ioannis Euangelistæ discipulus, et sub Traiano Imperatore martyrio coronatus ad Smyrnæ Episcopũ scribens dubitauit Sacrificium appellare; neq; Origines, Eusebius Emissenus, Basilius, et Gregorius Nazianzenus quorũ authoritates ex integro hic reuocare locus tempusq; dehortantur, quippè ꝙ omnes cùm superioribus conueniant, diuersa scripserunt sentẽtia. Constat etiã Patres 308. Nicęæ Bithiniæ ciuitate cõgregatos hoc uenerabile Sacramentũ Sacrificij noĩe celebrasse. Quod si quæ a mille annis fuere cõcilia, testimoniaq; sanctorum Martyrũ adducere uellem, exerci tũ sanè luculentum, & ab omni parte instructũ, paratumq; conficerẽ. Hos omnes uiros cùm doctrina tum integritate vi tæ insignes qui testimonium ferunt de consensu totius Ecclesiæ omnium temporum subsequutum est Concilium Generale Tridentinum, quod quoties de Missa sermonem habet,

Laurẽt. Iust. in tractatu de corpore Christi.

Ignati. ad Smir. Episc.

Concil. Trident. sess. 22. cap. 2.

habet vbiq; semper Sacrificium nominat, vt cùm alibi sæpe, tum verò maxime in sessione 22. facilè est videre, vbi hęc verba leguntur: Et quoniam in diuino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruentè obtulit, docet sancta synodus Sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsamq; fieri, vt si cũ vero corde et recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac pœnitentes ad Deum accedamus misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Sed quoniam nõ satis est veritatẽ agnoscere, nisi detegantur, & refellantur errores: eadem sacrosancta synodus à spiritu sancto edocta, vt damnaret, quę huic purissimæ fidei, sacræq; doctrinæ aduersantur, canonem confecit in hunc modum: Si quis dixerit in Missa nõ offerri Deo verum, & proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Cum itaq; in ore duorum, triumuè omne constet testimonium, nobiscumq; faciant non modò testimonia, & exempla veteris, ac noui testamenti, summi Pontifices, Doctores, Martyres, sed vno ore omnis Ecclesia catholica, certò tenendum est, Missam esse verum, ac iuge Sacrificium: quod vt planior, ac certior nostra de hac re superius tradita definitio redderetur, primum discutiendum pro nostris viribus suscepimus. Ex ijs ergo omnibus facilè vnusquisque iudicabit fuisse ab eterno in mente diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, fuisse mox condito orbe in patribus figuratum, in lege deinde per Sacerdotales panes adumbratum, In cruce à Christo exhibitum, & per Apostolos, primosque orthodoxos patres orbi commendatum, nec desiturum, donec Christus venerit iudicare viuos, & mortuos. Facilè quoque deprehendet discrimen Sacrificiorum veteris legis, & huiusce Sacrificij

Canon primus eiusdẽ sess.

Altaris Sacrificium ab ęterno in mẽte Dei extitisse.

crificij nouæ legis. In illis enim carnalibus uictimis adumbratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguis, quem erat in remissionem peccatorum nostrorum effusurus; In isto autem Sacrificio non solum (ut impij tuentur hæretici) gratiarum actio, atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quem pro nobis idem Deus abundè effudit: sed re quidem uera ipsum Christi corpus, & sanguis simul offertur, atque, ut dictum iam nobis est, uerum, & iuge Sacrificium est memoriale quidem illius Sacrificij semel in cruce cruentè peracti. In illis Sacrificijs quid nobis esset donandum figurate significabatur; in hoc autem Sacrificio quid nobis condonatū sit, aperte ostēditur. In illis Sacrificijs pronunciabatur filius Dei pro impijs occidendus; in hoc autem pro impijs annunciatur occisus. Quæ omnia latius D. Augustinus in Psalmo 37. & contra Faustum Manich. libro 19. elegāter admodum prosequitur. Et hæc quod ad præsens attinet, dicta sufficiant.

Noui test. Sacrificiū quo pacto a veteris legis Sacrificijs distinguitur.

Hæretica assertio, aduersus quā totum hoc primum caput dirigitur.

MISSA QVALE SACRIFICIVM SIT. Cap. 2.

POSTQVAM ex firmissimis (ni fallimur) fundamentis ostendimus Missam esse iuge Sacrificiū, reliquum est, ut quale Sacrificiū sit paucis dicamus. Id quod planè apertissimum erit, quamprimum cognouerimus, quid in Missa tractetur. Duo itaque sunt, quæ in Missa aguntur: Res oblata, & ipsa oblatio. Rursus res oblata duplex est; nempè corpus Christi uerum, & corpus Christi mysticum. Cum enim Ecclesia Christi sit corpus dicente Paulo: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem

Duo in Missa tractātvr.
Duplex res oblata.
Rom.c.12.b

actum

actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alterius membra; habentes dona secundum gratiam, quæ data est nobis, idcirco Ecclesia per Sacerdotem, qui in tanto ministerio fungendo non suam, sed in primis Christi, deinde totius Ecclesiæ personam gerit, ueluti per publicum ministrum in Missa offerens, nō tantùm hoc agit, ut corpus Christi uerum, illiusque passionem, quæ præterijt, Deo repræsentet; sed & seipsam, quæ Christi capitis mysticū corpus est, per Christum offerat. Id quod ostendit Augustinus multis in locis, præcipue uerò libro 10. de Ciuitate Dei his uerbis: Hoc Sacrificium Christianorum est. Multi unum corpus sumus in Christo, quod Sacramento Altaris fidelibus uoto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quàm offert, ipsa offeratur. Hæc ille. Quemadmodum igitur Christus nos omnes in cruce portabat, atque totius Ecclesiæ causam gerebat, eandem in seipso Deo Patri offerens; sic Ecclesia tantam oblationem, tantumque beneficium pia deuotione recolens, non sese diuidit; sed omnium membrorum curam gerens pro uiuis & mortuis, quos una, eademque fides colligauit, deprecatur, seque totam per Christum Deo uiuo uicissim offert, ac consecrat. Quatenus ergo Ecclesia uerum corpus, & uerum sanguinem Christi Deo Patri offert Sacrificium uerè repræsentatiuum eius est, quod in cruce semel est peractum, cuius uirtus perpetuò durat, eiusdem sēper potentiæ, et efficatiæ. Et hac ratione hoc Sacrificium propitiatorium appellatur, quod uirtute omnipotentis uerbi Dei consecratum pro remissione peccatorum iram Dei placat, & Deo nos reconciliat. Quatenus uerò seipsam, quæ est, uti diximus, corpus Christi mysticum per Christum offert, seque ac sua omnia per Christum Deo dedicat, Eucharisticum, & gratiarum actionis Sacrificium est. Dum enim nihil habemus, quod illi dignum offerre ualeamus,

Sacerdos cuius personā gerat in Sacrificio offerendo.

Sacerdos q̄d agat.

De ciui. dei lib. 10. ca. 6.

In Missæ Sacrificio Ecclesia Sacerdotis ministerio & uerum Christi corpus, & se ipsam Deo Patri offert.

Altaris Sacrificiū quo modo propitiatoriū, & Eucharisticum est.

Cypr. ad Cæcil.

mus, calicem salutaris accipimus, hoc est, passionem eius, repræsentantes Deo patri opus nostræ redemptionis, ut illius Sacrificij semel in cruce pro nobis oblati, & nostra commemoratione peracti participes effecti maneamus, & in ipso viuamus per ipsum. Ex quibus omnibus facilè est colligere, qualenam Missa Sacrificium sit, nimirum propitiatorium, & Eucharisticum, id est bonarum gratiarum actio.

Superest, ut de ipsa oblatione, quæ est altera res in Missa tractata, aliqua dicamus. Superius enim dicebamus duo in Missa reperiri, rem oblatam, & ipsam oblationem. De rebus oblatis hactenus. Dicamus nunc de ipsa oblatione. Oblationem itaque ad duo respicere orthodoxi tradunt, nempe ad cerimoniam exteriorem, & ad id, quod intus agitur per fidem. Cerimonia enim, seu actus exterior sine fide, & pio cordis affectu nihil proficere, qui dubitet, neminem esse arbitror. Nam omnium communis sententia est, omnem noui Testamenti cultum spiritualem esse, qui non aliter, quàm spiritu, & veritate hoc est vero cordis affectu perficitur, quemadmodum Christus Saluator noster ostendit his verbis: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate. Ioan.ca. 4.c *Quòd si nonnunquam orthodoxi aliquid tribuunt operi operato in hoc Sacrificio, nihilominus per opus operatum non intelligunt cerimoniam exteriorem sine fide, quod faciunt aduersarij, sed potius ueritatem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, quæ non in merito Sacerdotis, sed in uerbo conficitur creatoris. Id quod ostendit D. Innocentius in capitu. 5. libri 3. de Sacro Altaris mysterio, ubi hæc scripta inueniuntur. Quamuis opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum, non quidem ut pariter dignis, & indignis, sed tantum ut dignè sumentibus prosit ad salutem. Nam ut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda*

Positio hæretica. D. Inn. lib. 3 de Sac. Alt. cap. 5. Tit. cap. 1. d.

C immun-

immundis. Vtranque igitur oblationem spiritualem scilicet cum externo opere coniunctam Sancti Patres Sacrificium in Missa esse attestantur, atque id Sacrificium est laudis, gratiarum actionis, & obedientiæ, quam Deo pro tot, tantisque beneficijs veluti honorem, & seruitutem ei propriè debitos reddimus.

QVOMODO SACRIFICIVM, quod in Missa offertur sit vnum, idemq; cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, & quomodo ab ipso differat. Caput 3.

ERVM forsam is, qui ex aduerso Ecclesiã sanctam Dei insectatur nobis obijciet, ac dicet; Vt largiamur tibi hæc omnia uera esse, quomodo tandem fiat, ut verum corpus Christi (secundum quam rationem dixisti, hoc Sacrificium propitiatorium appellari) in altare iterum offeratur, quum Apostolus dicat quod Christus vna oblatione consumauit in sempiternum sanctificatos, quodue Christus semel oblatus est? Cui respondemus nihil dubij occurrere, si oblationum species teneamus, & singula singulis referamus. Immolatio nanq; seu oblatio per quam Christus in mortali corpore factus obediens vsq; ad mortem in cruce, ac omniũ conspectu se ipsum obtulit, hęc, iniquam, immolatio et oblatio trãsijt, nec reiterabilis est; quandoquidem Christus semel resurgens ex mortuis iam non amplius moritur. Sed quoniam Sacrificium, quod in cruce Christus obtulit in beneplacitum Dei constat acceptabile, & perpetua virtute consistit, ut non minus

Hebr.c. 10.c

Qualis Christi immolatio non est reiterabilis

Rom.ca.6.b Cyprin. de Baptis. Christi.

minus hodie incorſpectu Patris oblatio illa ſit efficax, quàm eo die, qua de ſaucio latere ſanguis & aqua exiuit (quippecum reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant præciũ) idcircò Eccleſia ſub ſpeciebus panis et uini in illius oblationis memoriali Sacrificio eũ quotidie offert, vt fructu paſſionis, ac mortis eius repleatur. Quapropter certò tenendum eſt, unum idemq; eſſe Sacrificium, quod in cruce fuit oblatum, et quod in Eccleſia quotidie offertur; hac ſolùm adhibita differẽtia, quod illic ſub propria ſpecie uiſibiliter, & corporaliter oblatus fuit, hic verò, ideſt, in altari ſub ſacramenti ſpeciebus in illius oblationis commemoratione offeratur: & vt breuiter dicam; Vnica eſt oblatio ex parte hoſtiæ oblatæ, quia ſemper eadem eſt, quæ offertur; Differt tamen (vt Scolaſticorum verbis vtar) quo ad modum eſſendi; quia tunc modum eſſendi mortalem habuit; nunc verò habet immortalem. Et hæc eſt diuerſa illa offerendi ratio, quæ in ſeſſione 22. Concilij Tridentini ſignificatur his verbis: Huius quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens crimina, & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademque eſt hoſtia idem nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Id verò factum eſt (vt lätius infra differemus) ex ipſius Chriſti doctrina, & inſtitutione dicentis: Hæc quotieſcunque feceritis in mei memoriam facietis. Qua in re Cyprianus eleganter dixit: Paſſio Domini eſt Sacrificium, quod offerimus, ideſt quod offerendo repræſentamus, memores illius vnici, & ſummi Sacrificij, & ſanctæ immolationis in cruce factæ. Non ergo immolatur Chriſtus in Altari ſub propria ſpecie viſibiliter, & corporaliter, ſed Sacramentaliter, & miſticè. Nec toties in Altari occiditur Chriſtus; ſed offertur, & repræſentatur,

Catholicè dicitur memoriale Sacrificiũ, hæreticè memoriale ſolũ Sacrificij

Idem eſt Sacrificium & quod in cruce fuit oblatũ. Et quod quotidie in Miſſa offertur: Sed modus eſſendi planè diuerſus.

Theologis diſtinctio familiaris.

Conc. Tri. ſeſſ. 22. ca. 2.

Luc. c. 22. b

Cypr. ad Cœcil.

tatur, quod olim factum est, ne tanti beneficij in nos collati, ut diximus, obliuiscamur. Non occiditur (inquit Augustinus) Christus, ut manducetur, sed mortuos uiuificat, quando manducatur; reficit, & non deficit: uiuit manducatus, quia surrexit occisus. Porrò hanc Sacrificij nostri rationem D. Chrysostomus in Epistola ad Hæbreos pulcherrimè descripsit his uerbis: In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens: quid ergo nos? Non ne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius, & una est hæc hostia, non multæ. Quomodo una est, & non multæ? nempe quia semel oblata est illa: illata est in sancta sanctorum. Hoc autem Sacrificium exemplar illius est: idipsum enim semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, cras autem alium, sed semper eundem ipsum. Proinde unum est hoc Sacrificium, alioqui hac ratione, quia in multis locis offertur multi Christi essent? Nequaquam: sed unus ubique est Christus, qui & hic plenus est, & illic plenus unum corpus. Sicut enim qui ubique offertur unum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & unum Sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: illam offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata fuit, quæ consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus nunc, in commemorationem fit eius, quod factum est tunc. Hoc enim (inquit) facite in meam commemorationem. Hæc Chrysostomus. Ex quibus quidem uerbis præterquam quod habemus oblationem nostram esse uerum Sacrificium, & exemplar illius in cruce factæ, pulcherrimè etiam traditur, quo pacto tot sacrificia Sacrificium unum, & hostia una dicantur. Non ergo putandum est, quod ipsum corpus in utero Virginis formatum deinceps formetur, neque quod in cruce semel lancea perfossum

Chrysſ. Homil. 17.

Luc. c. 22. b.

fossum est, iterum crucifigatur; sed illud ipsum corpus, quod per Spiritum sanctum in utero Virginis formatum, & igne passionis in ara crucis corporaliter, uisibiliter & sub propria specie immolatum est, hic sub speciebus panis & uini mysticè in illius cruenti Sacrificij recordatione uerbo cœlesti incruentè offerri certò credendum est. Et hæc est præcipua ratio, cur Canon toties se ipsum declarat, atq; non semel pronunciat se hanc oblationem offerre in memoriam Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi, ut planè calumniari, & Ecclesiam mendaciter traducere conuincantur, qui temerè asserunt catholicos iterum offerre Christum pro peccato, iterumq; crucifigere filium Dei, ueluti non suffecerit oblatio in cruce semel porrecta. Non enim Ecclesia Christum ad eum modum, quo semel in cruce oblatus est, offert, nec oblationi suæ seruitutis remissionem peccatorum adscribit: quis enim est, qui uel primis rudimentis Christianis imbutus ignoret non esse aliam satisfactionem pro peccatis, quàm quæ facta est in cruce, eandemq; non tantum pro nostris, sed & pro totius mundi peccatis sufficientissimam esse, nullaq; suppletione indigere, neq; requiri ullum aliud meritum, per quod ex impijs efficiamur iusti, & reconciliemur Deo patri? Sed quid agimus nos? Certè non applicamus nostram oblationem seu Sacrificium, quasi per seipsum sit opus meritorium remissionis culpæ, & pœnæ simul, sed fructum oblationis Christi, quam hoc memoriali Sacrificio repetimus, per fidem nobis applicari petimus; quippe cum ille fructus perpetuò duret eiusdem semper (ut sæpe diximus) potentiæ, ét efficatię. In Baptismo enim omnis peccati reatus tollitur, chirographum damnationis nostræ deletur, & ea gratia nobis confertur, ne amodo nobis concupiscentia, si nolumus, noceat: In confirmatione aduersus concupiscentiam arma-

Positio hæretica.

Quomodo Sacrificium quod ex institutione Christi Sacerdos offert, ppiciatorium sit.

In Baptismo quid cõfertur.

In Confirmatione q̃ assequimur.

mur: sed tamen ipsius concupiscentiæ fomes non aufertur: qui quidem fomes si rursus, vt solet, efferis motibus ebulliat, atque nos vel non cogitantes, vel non resistentes in peccatum præcipites deducat, post priora illa duo Sacramenta, quæ non iterantur, altera superest post naufragium tabula, nimirum pœnitentia efficax contra mortale peccatum medicina, qua Deus lapsis peccatoribus ad se per fiduciam, quæ est in Christo Iesu ex toto corde conuersis peccata iterum condonare paratus est. Sed nunquid etiam post condonata peccata infirmitas carnis tota tollitur? Non vtique sed manet adhuc ille fomes, manet in carne concupiscentia, quæ nos rursus ad malum incitare conatur. Interim nec mundus nos deserit; Diabolus quoque quò magis nos de vita in melius commutanda solicitos videt, tantò acrius contra nos bella parat, ac instaurat, atque non aliter, quàm Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret. Quapropter, vt aduersus perpetuos istos, ac sæuissimos hostes partim internos, partim externos, quibus cum nobis tota vita confligendum est, fortiter consistamus, noua semper ope, nouo auxilio subinde est opus, quæ est huius sacrosancti Sacrificij virtus; & efficacia. Vnde, quia nullus ex nobis est, qui aliquando non peccet, qui aliquando non labatur, iteratur (inquit Augustinus) quotidie hæc oblatio, quia quotidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas consistere non potest: Dedit enim nobis hoc Sacrificium salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non potest, per hoc Sacrificium virtute illius Sacrificij in cruce oblati, cuius memoriam gerit, cuiusque fructus, vt dictum est, perpetuo manet, omnium delictorum nostrorum remissionem consequamur.

Proinde sancti Patres non sunt veriti corpus, & sanguinem Christi in altari præsentia præcium pro peccatis totius mundi,

Pœnitentiæ fructus qualis.

August. in Euch. ca. 66.

August. in Ench. ca. 64.

1. Petri c. 5. c

August. ad Ianua.

Ioan. cap. 1. & 2.

Hæbr. c. 7. d

August. ad Gloriā Epi.

mundi, precium nostrum, precium nostræ redemptionis, & uictimam salutarē appellare, quia scilicet consecratione verbi cœlestis hoc corpus manducamus, in quo tanta perpessus est, & bibimus sanguinem, quo scilicet redempti, & viuificati sumus. Hoc enim accipimus in specie panis, quod pependit in cruce, & hoc in calice potamus, quod effusum est de latere Christi: Quæ dignè sumentibus in remissionem peccatorum, in vitam æternam, & in custodiam animæ, & corporis fiunt; vt ex ijs, quæ dicta sunt, quæq; dicentur, facile conspici potest. Et licet secundum hanc rationem corpus Domini in altare non omnino propriè dicatur Sacrificium, sed magis Sacramentum, seu res Sacramenti; siquidem præter alia, quę superius attulimus, Sacramentum, & Sacrificium eo differre, vt dictum est, videantur, vt Sacramentum sit rei sacrę signum, per quod Deus nobis exhibet aliquid nos sanctificans: Sacrificium verò quod nos Deo reddimus, attamen ijdem Patres non dubitarunt hoc Christi seruatoris nostri corpus in Altari Sacrificium nominare ratione Sacrificij, quod semel in cruce oblatum est, in quo Christus ipse est Sacerdos, & oblatio in sempiternum. Id quod plane ostendit. B. Augustinus his verbis: Et hoc est, quod dicimus, modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium Ecclesiæ duobus constare visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine: Sacramento idest uisibili, & re Sacramenti, hoc est, corpore Christi. Dicuntur autem species panis, & vini Sacramentum, et non res Sacramenti, quòd sint sacræ rei signum; siquidem pręter speciem, quam sensibus ingerunt, aliud faciunt in cognitionem venire. Et de ijs hactenus. Iam susceptæ institutionis ordinem, vt hactenus fecimus, prosequamur.

& Hom. 33. Cypr. ad Concil. Episc. 3. Ambro. de Myst. ad Neceph.

Sanctorum Patrū catholica obseruatio.

Th 3. quest. 79. art. 7.

August. de ciui. Dei 10. 9.

Aug. in lib. sent. Prosp. Et de cōsec. dist. 2. c. Hoc est.

QVOD HOC SACRIFICIVM, AC vna cum ipso Sacerdotium fuerit à Christo institutum. Cap. 4.

VVM ex superioribus satis, superque constet, Missam esse Sacrificium propitiatorium, & Eucharisticum, superest, vt videamus à quo, ubi, & quando fuerit institutum. Christus itaque æterna illa ueritas, quæ omnino mentiri non potest, ut fidē hominum roboraret, nullum præter se huius tum Sacramenti, tum Sacrificij institutorem fieri uoluit, non Apostolum, non Prophetam, non Patriarcham, non Angelorum quempiam, sed ipse planè illud instituit, qui semetipsum tradidit. In hoc autem ipso instituendo simplicius, & apertius dicere nō potuit, quàm quod attestantibus Mattheo, Marco, Luca Euangelistis, dixisse legitur: Hoc facite in meam commemorationem. Quorum uerborum sensus ex sacrorum Doctorum sententia hic esse censetur: Ad hoc Sacramētum istud uobis relinquo, ut non tantum corpus, & sanguinem meum mādacetis, & bibatis, sed tanti beneficij (quod uestri causa moriēs uobis impetraui) nempe remissionis peccatorū, & vitæ æternæ semper memores sitis, & semper ad gratiarum actionem conuertamini prædicantes, & annunciantes mortem Domini, idq; donec ueniat, quemadmodum D. Paulus cęteris Euangelistis apertius retulit dicens: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat, Hoc, inquam, ipsum, quod ego nunc facio, instituo, ac faciendum, & sumendum iubeo, facite & uos, nimirum ex pane corpus meum, non uestra uirtute, sed meo uerbo facite, hoc est, cōsecrate, et offerte. Rursus ne pu-

Christus solus instituit hoc Sacrificiū offerendū, ut fideliū mentes roboratet.

Matth. cap. 26. c
Marc. c. 14. b
Luc. ca. 22. b
1. Corint. c. 11. c

1. Cor. c. 11. e

Verborum Christi catholica expositio.

ne putares hanc potestatē cōsecrandi, et offerendi corpus Dominicū Apostolis tantū fuisse concessam adiecit, in meā cōmemorationē. Quæ sanè seruatoris nostri uerba licet aliquibus uideātur esse obscura sic tamē ueniunt à catholicis Viris interpretanda, ac si dixisset; corpus meū offerte, consecrate, & manducate per successionem temporum usq; in finem sæculi in memoriam passionis meæ. Hoc ipsū igitur quod Christus fecit, quod deinde Apostoli eius mādato fecerunt, nunc quoq; per Sacerdotes in offerendo, consecrando, & manducando corpore Dominico fit, & deinceps fiet (ut de hac re supra latius disseruimus) donec ipse redierit ad iudicandū uiuos, & mortuos. Quod planè sacrosancta synodus Tridentina in 22. sessione latius, & apertius docet his uerbis: Is igitur Deus, & Dominus noster, & si semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionē operaretur, quia tamen per mortem Sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, ut dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ uisibile, sicut hominum natura exegit, relinqueret Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusq; memoria in finem usq; sæculi permaneret: atq; illius salutaris uirtus in remissionē eorum, quæ à nobis committuntur peccatorum, applicaretur, Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & uini Deo Patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc noui testamenti Sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumq; in Sacerdotio successoribus ut offerrent, præcepit per hæc uerba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. Quibus uerbis apertè docemur quis instituerit, qbus uerbis, & quādo,

Conc. Trid. sess. 22. c. 3.

Hæbr. cap 9 & 10.

Luc. c. 22 b

ac si-

ac ſimul, & ſemel Sacrificium, & Sacerdotium Chriſtum inſtituiſſe intelligimus. Hoc item luce clarius oſtēdit eadem
Conc. Trid. seſſ.23.ca.1. *ſancta Synodus Tridentina ſeſſione 23. ubi ita ſcriptum reliquit: Cum igitur in nouo teſtamento ſanctum Euchariſtiæ Sacrificiū uiſibile ex Domini inſtitutione Catholica Eccleſia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouum uiſibile, & externum Sacerdotium, in quod uetus translatum eſt. Hoc autem ab eodem Domino Saluotore noſtro inſtitutum*
Luc. c.22. b *eſſe, atq; Apoſtolis, eorundenq; ſucceſſoribus in Sacerdotio poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi, & miniſtrandi corpus, & ſanguinem eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi ſacræ literæ oſtendunt, & Catholicæ Eccleſiæ traditio ſemper docuit. Cæterum, quoniā aduerſus hanc ſacroſancti Euangelij, Apoſtolorum, Sanctorumq; Patrum doctrinā, ſuperioribus his annis multi exorti fuerāt errores, quos ſacroſancta Synodus Tridentina cupiens damnare, ſubiectum hunc canonem conſtituit: Si quis dixerit, illis ver*
Cano.2.ſeſſ. *bis; Hoc facite in meam commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos Sacerdotes, aut non ordinaſſe, ut ipſi, alijq; Sacerdotes offerrent corpus, & ſanguinem ſuum; anathema ſit.*

Quod verbū offerre pro ſacrificare, conficere, & cōſecrare accipitur. *Nec certè vitio nobis vertendum eſt, ut pote qui verbum facere, quo Chriſtus in hoc Sacrificio inſtituendo uſus eſt, quando dixit: Hoc facite in meam commemorationem, pro offerre, conſecrare, confiere, & offerre acceperimus, Nā ca conſuetudo loquendi ſcripturæ familiaris eſt, ut hæbraice Aſa, ποιεῖν Grecè, & facere Latinè pro offerre, uel ſacrificare accipiatur. Quod ex his, quæ in Leuitico, et multis alijs*
Leuit.c.23.e *in locis leguntur, facilè quiſq; intelligere poterit. Sic enim in cap. uigeſimotertio Leuitici ſcriptū inuenitur: Et facietis hircū pro peccato: Et in Ezechiele cap. quadrageſimo*
Ezec. c.45.g *quinto hæc ad lineā legimus: Faciet Pinceps in die illa pro ſe,*

se, & vniuerso populo terræ vitulum pro peccato: Et post pauca positum est: Faciet septem uitulos, & septem arietes. Et sequenti capite hæc ita habentur: Agnum eiusdem anni immolatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper manè faciet illud. Hæc autem ita accipi non possunt, atque si Principi, aut Sacerdoti quasi coitu naturali faciendus, uel procreandus sit hircus aliquis, aut uitulus, sed potius iuxta ritum legis faciendi, hoc est, offerendi, & sacrificandi sint: Tacco, quòd Plautus facere, pro offerre ponit. Et Virgilij hæc uerba sunt. Ezec. c.46.e Eglo.3.

Cum faciam vitulam pro frugibus, ipse uenito. Theocritus verò ita scribit.

Cum facies Agnum nymphas ueneratus agrestes. Atque ita facere, pro offerre, uel sacrificare, usurpari Hæbreis, Græcis, & Latinis manifestum est. Quare Dominus noster Iesus Christus cum institueret hoc uenerabile Sacrificium in sui commemorationē faciendum, eodem verbo vti voluit, quod offerre, sacrificare, & consecrare sui ipsius significatione referret. Hoc igitur tantum Sacrificium quis, quando, & quibus verbis instituerit ex ijs, quæ attulimus, putamus nos id perspicuè ostendisse. Nunc de huius Sacrificij ministro reliquum est, ut in morem nostræ institutionis agamus. Sed primum te rogatum uelim, lector candidissime, vt Sacri Altaris quanta sit dignitas diligentius, & exquisitius inspicias. Hìc enim Sacrificium illud singulare noui testamenti offertur omnes excedens victimas. Hìc est præsens illa victima, quæ semel in cruce oblata Deo Patri tot nostrorum scelerū generibus offenso nos reconciliauit. Hìc eadem illa uictima rursus mysticè in recordationem, & gratiarum actionem immolatur. Huius loci magnitudinem olim Iacob præuidit in spiritu, quum Mesopotamiam pregens, lapideque capiti suposito obdormiens in uia uidit erectam scalam tangentem Sacri Altaris quāta sit dignitas.

gentem cœlos, atq; Angelos ascendentes per eam, ac descendentes, Dominumq; scalæ superpositum; cuius rei magnitudine comprahensus in hæc uerba uocem prorupit. Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebã;pauensq; quàm terribilis,inquit,est locus iste. Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Equidem est terribilis Altaris locus, in quo Dei Filius factus homo, sub speciebus panis et uini offertur,et immolatur. Huius quoq; loci antiquã dignitatẽ Psaltes egregius contẽplans ita cecinit: Quã dilecta tabernacula tua Domine uirtutũ, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Sed unde exultauerat, inquit, Altaria tua Domine uirtutum Rex meus, & Deus meus. Sed hæc pauca quasi pro appendice posuisse contentisimus. Prosequamur & reliqua.

Gen. c.28.d

Psal.83.

QVID SACERDOTIS NOMINE significetur, & quotuplex sit Sacerdotium. Cap. 5.

T igitur à uocabuli ratione auspicemur huius Sacratissimi Sacrificij Ministri uulgo Sacerdotes uel à dando, uel à cõficiendo sacra dicuntur. Consecrant enim Sanctissimum Christi corpus. Solent etiam Præsbiteri græcè, latine seniores appellari non ætatis, uel senectutis ratione, sed magis ob morum grauitatem, & sapientiæ doctrinam, quæ in ipsis quammaxime elucere debet, ut Sapiens his uerbis testatur: Senectus uenerabilis, nec annorum numero computata: Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata.

Sacerdotis nomẽ quid significet.

Sapie. c.4.b

ta. Quo

ta. Quo planè sensu Diuus Paulus uenit explicandus, cum ad Timotheum Episcopum, ac Præsbyterum hæc ita scribit: Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Hactenus de ministri nomine. Dicamus nunc cuius personam, ac potestatem gerat.

Timoth.ca. 4.c.

Sacerdos quidem pro Christo legatione fungitur, & à Christo ministerium recõciliationis accipit, qui licet malus sit, si tamen consecrare intendit, & uerbis Christi utitur, corpus & sanguinem Domini conficiet. Nihil enim à bono maius, nihil à malò minus conficitur Sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in uerbo efficitur creatoris; quãuis interim malus minister ad iudicium, & condemnationem suam tanto ministerio fungatur. Cum enim Christus inuisibilis ille Sacerdos per uisibilem Sacerdotem panem, & uinum in manus accipit, ac benedicit dicens: Hoc est corpus meum, scito hunc sermonem nec Angelicum, nec humanum esse, sed planè diuinum, quem & si pronunciet consecrans Sacerdos homo mortalis, tamen in pronunciando non suis, sed Christi Dei, & hominis uerbis utitur. Quemadmodum uerò superioris Testamenti Patribus Deus præstitit, ut supra naturæ uires multa operarentur, sic nouæ legis Sacerdotibus contulit, ut præter eorum uires hoc mirabile Sacramentum conficerent, confectumque in odorem suauitatis Deo ut Sacrificium mitterent. Supra naturam quippe fuit, ut ad sonum percutientis virgæ Moyses maris profunda detegeret, & undæ in murorum altitudine solidatæ se protenderent, ac tandiu permanerent immobiles, quandiu populus Israeliticus sicco transiret uestigio. Naturę quoq; uires tunc supergressus est, quũ multitudine Hæbræorum siti periclitante eadem virga bis silicem percussit, & repente petra, quas prius non habebat,

Matt.c.26.b

Si ijs, qui sacrificia in figura solũ offerebant Deus tantã uirtutẽ præstitit ut præter naturę vires multa operarẽtur, quã tam censendum est eis tradidisse q Christi verbis ex eius ĩstitutione utẽtes re q demvera, & non in figura tm̃ Christũ ipsũ Deo offerunt?

Exod c.24.e Num. cap. 20. b.

bat, emanauit tot aquas, ut sufficerent omnibus, quin potius abundarẽt. Dies prorsus nobis deficeret, si quæ fecerũt Iosue, Helias, Heliseus, aliĩque complures Prophetæ in medium afferre auderemus. Quamobrem nec mirũ uideri debet si Deus, qui per manus suorum ministrorum tanta peregit, etiã nouæ legis Sacerdotibus potestatem, contulerit hoc iuge Sacrificium offerendi, & hoc tam admirabile Sacramentum tractandi, ac conficiẽdi. Verum qualis sit iste minister (quod in hac re animaduersione dignũ est) superest, ut paucioribus, quoad per nos fieri poterit, pertractemus. Principiò itaque dicebamus huius Sacrificij ministrum uniuersali Ecclesiæ cõsensu Sacerdotem esse: Vbi per Sacerdotem eum sẽper intelleximus, qui ad hoc munus obeundũ consecratione, ac manuum impositione ab Episcopo est ordinatus, ne cum Hæreticis unquam conueniremus, qui, vt sublata ministrorum potestate funditus euellerent Sacramenta, & alia omnia, quæ in Ecclesia ministrorũ opere peraguntur, asserere haudquã ueriti sunt nullum esse Sacerdotij discrimen, omnes ex æquo Præsbyteros esse, omnes eandem habere potestatem ex Laicis Sacerdotes facientes, & Sacerdotalia munera utriusq; sexus Laicis iniungentes. Quo factum fuit, ut in Germania (quemadmodum à viris probatissimis Romæ accepimus) etiam mulierculæ (proh dolor) in commessationibus conatæ sint consecrare, prolatis ad hoc etiã Christi verbis. Vt autem tam perniciosum dogma ex sacræ scripturæ locis perperã intellectis plebi persuaderent in primis huc detorquent quòd Petrus Apostolus omnes Christi fideles alloquens scribit in hunc modũ: Vos estis genus electũ, regale Sacerdotiũ, gẽs sancta, & populus acquisitionis. Addũt & alia in Apocalypsi verba sic posita; Qui dilexit nos, et lauit nos à peccatis nostris in sãguine suo, et fecit nos reges, et Sacerdotes Deo, & Patri nostro: Et rursus: Fecisti nos Deo nostro Reges, & Sacerdo-

Quid Sacerdotis nomine venit intelligẽdum

Positio heretica asserẽs omnes Christianos ex æquo Sacerdotes esse. Res prorsus dolenda.

Hæreticorũ certè ea consuetudo est, vt literã magis, quã sensũ attendentes quadrata rotũdis euertant.

1. Pet, c. 2. b

Apoc. ca. 1. b

Apoc. c. 5. c.

Sacerdotes, & regnabimus super terram. Ex quibus facile putant posse persuadere omnes ratione Baptismi solum fieri Sacerdotes diuina ministrantes, & Reges regiam guber nantes potestatem. Verum, quàm toto cœlo errent isti neminem (nisi planè cæcus extiterit) reperiri arbitror, qui luce clarius nō intueatur. Quis enim est in Sacris literis mediocriter versatus, qui non videat scripturas de duplici Sacerdotio, atq; etiã regno loqui? Siquidem aliud est Sacerdotiũ spirituale, & internum, spiritalis, ac interni Sacrificij scilicet cõtriti cordis, & humiliati spiritus oblationẽ Deo offerens. Quod Sacrificiũ tũ Propheta significare voluit, quum ita cecinit: Sacrificiũ Deo spiritus cõtribulatus, cor contritũ, & humiliatũ Deus nõ despicies. Aliud est Sacerdotiũ externũ, & visibile, quod signo quodam visibili, non sine spiritali gratia in Ecclesia Dei cõfertur, & per externã, publicamq; Sacerdotalis officij pro ipso, & populo exhibitionem exercetur. Vnum uerò ab altero distinguitur, quod Sacerdotium inuisibile, ac internum omnibus Christianis præcipuè pijs est commune, qui ex æquo omnes dicuntur Sacerdotes, quia Christi summi Sacerdotis per Baptismũ mẽbra sunt effecti: sed ad uisibile, ac externũ Sacrificiũ præter Baptismi lauacrũ adhuc ordinatio, & cõsecratio exigitur. Pro huiusmodi Sacerdotio externo Deus hoc præceptũ Moysi tradidit: Aarõ, & filios eius unges, & sanctificabis eos, ut Sacerdotio fungantur mihi: Diuus quoque Paulus arguit eos, qui ultro Sacerdotiũ externũ inuadunt, quũ ait: Nemo sibi assumat honorem, sed qui uocatur vt Aaron, & per ordinis scilicet susceptionẽ, et cõsecrationẽ. Quamobrẽ Dathan, Chore, & Abiron sibi propria authoritate Sacerdotij munus usurpãtes viui absorti sũt. Ozias quoq; increpatus ab Azaria, et reliquis Domini Sacerdotibus, cum nec minus ab iniuncta sibi Sacerdotali functione desisteret, lepra in fronte perfusus est.

Duplex Sacerdotium, & Regia potestas in sacra scriptura.

Psal. 50. d.

Sacerdotiũ internũ quo modo ab externo distinguatur.

Exod. c. 30. c

Num. c. 16. e
4. Reg. cap. 15. a
2 Paral. cap. 26. c.

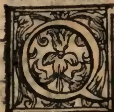
Obserua Hæretiæ iram Dei vindicē in eos, qui temere diuina pertractāt. *sus est. Quemadmodum uerò duplex est Sacerdotium, ita in duplici specie Regia potestas, seu administratio partitur: altera interna, & inuisibilis, ea scilicet, quæ per concupiscentiarum, & uirium rebellium repressionem fit, & hæc ex simplici Baptismatis ablutione oritur: cuius sermonem ad Romanos Paulus habens hæc ita scripsit: Non ergo regnet (scilicet per internam regiam potestatem) peccatum*
Rom. c.6 c. *in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius: Altera est externa, & uisibilis per uisibilem, externam, ac publicam sceptri Regij terræ, & maris gubernationem, quæ non simplici Baptismatis ablutione, sed electione, & unctione constat: ut Sauli, Dauid, & reliquis contigit Israeliticæ gentis Regibus, quorum etiam instituto ad nostros Romani Imperij Reges similis electio, & inunctio traducta*
1. Reg. cap. 10.a *est. Quales igitur Reges: qualesuè Sacerdotes Ioannes in Apocalipsi, & Petrus Apostolus in eis, quas superius attulimus authoritatibus, nos constituunt? Tales equidem,*
Apoc. c.1.b *quales Baptismi lauacrum cunctos baptizatos reges, ac Sa*
1. Pet. c.2.b *cerdotes efficit: Reges, ut diximus, interni, ac spiritualis regiminis, quo potentes effecti sumus Baptismatis gratia ad regendam cōcupiscentiam, & fomitem, ne prorumpamus in actiones prauas, aut saltem per consensum nos non rapiant in peccata. Quo sanè modo etiam per Baptismi lauacrum Sacerdotes dicimur potentes per deuotam rationem, ac mentem offerre pro nobis ipsis internam, inuisibilemq; oblationem, atq; cordis contriti, & humiliati spiritus acceptum Deo Sacrificium. Quod ita esse luce clarius ostendunt ea diui Petri uerba, quæ loco superius citato sic habentur: Et ipsi tāquā lapides uiui superædificamini domos spirituales in Sacerdotium sanctum offerentes spiritales hostias*
1. Petr. c 2.a *acceptabiles per Iesum Christum. Cum igitur ex his uerbis appareat, ex lauacro Baptismi constitutis Sacerdotibus à*

Diuo Petro concedi, ut spirituales hostias, hoc est, cor contritum, & humiliatum Deo offerant; asserere isti non possunt, nec ex consequenti deducere, ut eis pariter facultas condonetur, ac tribuatur legales Cristi hostias videlicet, corpus, & sanguinem conficiendi, atq; sacrificandi: quippe cum munus hoc sit propriũ Sacerdoti externo, atq; visibili, qui præter Baptismi lauacrum electione Canonica, & consecratione, impositioneue manuũ pro tãto munere obeundo ab Episcopo est ordinatus. Et hæc fuit causa, ob quam Generale Concilium Tridentinum quoties de hac postrema Sacerdotij significatione sermonem habuit, semper addiderit dictiones illas, visibile, & externum, vt de Sacerdotio Canonica electione erecto se loqui quisq; intelligeret: quod quidem ipsius Concilij verba ostendunt, cum in 23. sessione hæc ad lineam referuntur. Cum igitur in nouo Testamento sanctum Eucharistiæ Sacrificium visibile ex Domini institutione Catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea nouũ esse uisibile, & externum Sacerdotium. Et rursus in Canone primo eiusdem sessionis eadem ferè verba repetita ad hunc modum leguntur. Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento Sacerdotium visibile, et externum, anathema sit. Complura alia loca afferri possent, quibus quod proposuimus latius, atq; diffusius ostenderemus, sed quæ de hac re hactenus attulimus, sufficere arbitror.

Conc. Trid. sess. 23. c. 1.

D SACER-

SACERDOTVM CONSECRATIO, & manuum per Episcopum impositio ex diuersis sacræ scripturæ locis osten ditur. Cap. 6.

VONIAM verò in hunc de consecratione, & impositione manuum locum incidimus, absurdum planè esset, si in hac re, vbi catholicæ doctrinę aduersarij pertinaciter audent Presbyterorum ordinationem reijcere, nihil prorsus diceremus. Quo igitur huius sanctissimi Sacrificij ministri habeant, quibus ex locis sancta Mater Ecclesia antiquissimum hunc morem acceperit, aliqua, atque ex ijs præcipua (quantum quidem instituti nostri breuitas permittit) in medium afferemus. Principium itaque nostrum sit à Moyse, cui quum iam Dominus in vertice montis legem tabulis lapideis inscriptam tradidisset, ac quo modo tabernaculum testimonij erigendum docuisset, quumque de vestimentis, quibus sese induerent Aaron, & filij eius, lōgum sermonem habuisset, demum eidem Moysi semel, & iterum præcepit, vt eorum manus vngeret, & consecraret, quo Sacerdotij munere sibi fungerentur. Verba autem in Exodo posita huiusmodi sunt. Porrò filijs Aaron tunicas parabis, & baltheos, ac Tiaras in gloriam, & decorem, vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo, & vnges eos, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; illos, ut Sacerdotio fungantur mihi. Quid bone Deus his verbis clarius, apertiusq; afferri unquam potest? Id etiam magis, magisq; confirmatur ex his, quæ in sequenti capite scripta sunt ad hunc modum: Vestes autem sanctas, quibus vtetur Aaron, habebunt filij eius post

Hæretici Sacerdotū ordinationem reijciunt.

Exod. c. 28. g

Exod. c. 29. e

post eum, & vngantur in eis, & consecrentur manus eius: Et paulò post alia adijciuntur verba cum super ioribus ferè eadem, quæ huius generis sunt Aaron, & filios eius vnges, sanctificabisq́; eos, vt Sacerdotio fungantur mihi. Quid ergo isti sugillant in Ecclesia consuetam manuum vnctionem, ac consecrationem? Quid præterea de manuum impositione dicere restat, quum notissimum sit omnibus, Diuum Paulum, & Thimotheum suos Sacerdotes ex impositione manuum ordinasse? Quod quidem ex hoc præter alia maximè intelligi posse arbitror, quod ad Thimotheum Paulus scribens ita ostendit. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterij. Ex quibus quidē verbis patet Thimotheum per impositionem manuum Pauli, id quod etiam Episcopi facere solent, ordinatum, ac initiatum extitisse. Si ergo Thimotheus dona consecutus est ex impositione manuum Sacerdotaliū, quo modo ergo rustici stiuam aratri tenentes in manu absq; vlla sacrarum manuum impositione, & unctione pro Sacerdotibus habendi sunt? Quare, & Spiritus sanctus dixit: Ordinate mihi Barnabam, ac Saulum ad hoc opus, ad quod eos vocaui. Pro hac absq; dubio causa, qui primorum Pontificum, vt potè, Petri Anacleti, Euaristi, cæterorumq́; uitas, et gesta scripserunt, semper adijciunt, quot quisq; Pontificum ordinauerit Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos, vt de hac re quilibet Platinam historicum, ac alios de uita Pontificum consulere potest. Quoniam autem reliqua omnia nostra vniuersali Concilij Tridentini consensu, ac testimonio confirmauimus, munus quoque nostrum fuerit, quæ in præsenti capite adduximus, eiusdem sacri Concilij authoritate munire. De hac igitur re in sessione 23. hāc salutarem doctrinam tradit his verbis: Cum scripturæ testimonio Apostolica traditione, & Patrū vnanimi consen-

Exod.c.30.

Manuum impositio vnde

1.Thi.c.4.

Act.ca.13.

Conc. Tri. sess.23.ca.3.

su perspicuum sit per sacram ordinationē, quæ uerbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse uerè, & propriè unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis: inquit enim Apostolus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum, non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Vt vero in tot errorum tenebris Christi fideles fidei regulā haberent, qua Catholicā ueritatē facilius agnoscerent, & agnitam tenere possent certò, ac proprio Canone in hunc, qui sequitur, modum impios aduersarios damnare cōstituit: Si quis dixerit, Ordinem, siue sacram ordinationem non esse uerè, & propriè Sacramentum à Christo Domino institutum, uel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros uerbi Dei, & Sacramentorum, anathema sit. Quæ uerò contra hanc nostram orthodoxam sententiam afferentur, nullus est, qui si sacram scripturam attigerit, facile non intelligat falsa esse, ac nihil concludere. Et hæc, quod ad ministrum sanctissimi huius Sacrificij attinet, pro præsenti dixisse sufficiat. Quare consequens est, ut ad reliqua pergamus.

2.Thi.c.1.b

Canon. 8.

QVOD

QVOD SPIRITIBVS MORTVORVM hoc Sacrificium oblatum ad relaxationem prodest. Caput 7.

ICEBAMVS in definitione nostra à principio tradita hoc Sacrificium in cruce oblatum & uiuis, & defunctis quos una fides cõiunxit, ad relaxationem prodesse. De uiuis, & si nullus dubitet; de mortuis tamen obijciunt haeretici hanc institutionem, ueluti ignotam ueteri Ecclesiae calumniantes, quibus si vniuersalē Ecclesiae consensum (quod est omnium maximum testimonium) opponamus, perspicuum erit, quod haec ordinatio sit Apostolica. Si quis igitur ex vetustioribus authores aliquos desideret post Dionysiũ, testis est Tertulianus, qui ad uxorem scribens apertè asserit Ecclesiã pro defunctis annua die oblationem facere. Hoc item testantur Cyprianus libro primo epist. 9. & Gregorius Nazianzenus ad Caesarium fratrem de matre sua scribens. Basilius quoque libro quest. ad Antiochum principem quest. 34. ostendit defunctorum animas sentire beneficia, quum super illos fiunt conuentus. Nam si non aliquo (inquit) beneficio participarent non fieret in cura, & exequijs earum commemoratio. Itidem Chrysostomus hunc ritum orandi quotidie in Sacrificio laudis, quod iuge vocant, pro defunctis in Ecclesia Graeca semper fuisse, eundemque Apostolicae traditionis esse asseruit. Quibus Ioannes Damascenus in sermone de his, qui in fide hinc migrauerũt, subscribens ait: Apostoli discipuli Saluatoris in tremendis, uitalibusque Sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt,

Assertio Haereticanegãs mortuorum animas sẽtire huius Sacrificij diuinã virtutẽ.

Dion. lib. 7. cœl. Hi.

To. 4. Hom. 69.

runt, habendum esse dixerunt. Sed inter cæteros celebres sanctę Ecclesię Doctores diligentius rem hanc prosequutus est Beatus Augustinus, qui Dulcitij quęstionibus satisfaciens, atque in libro de cura pro mortuis, rem hanc fusius pertractans ex catholica, & orthodoxa doctrina tradit, triplex, esse dum in hoc corpore viuitur, viuẽdi genus; Vnũ adeo bonum, vt supplicationes nostras post mortem nõ exigant, in quo Apostoli, & Sancti Dei Martyres, cum hinc decederent, inuenti sunt: Alterum tam malum, vt ei non prosint ista post mortem, qualis eorum est, qui, etsi Christi baptismate in Ecclesia baptizati, nec ab ea vllo schismate, vel hęresi præcisi sint, in lethalibus tamen criminibus, quę nulla pœnitentia diluunt vsque ad vltimum huius vitę diẽ pertinacissimè perseuerant, de quibus Apostolus dixit:
Gal. cap. 5. d Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: Tertium verò veluti medium, nec tam bonum est, vt post mortẽ non exigãt Ecclesię supplicationes, nec tam malum, vt ei non prosint: qualis viuendi modus est eorum, qui pęnitentes in fide, & confessione obdormiunt, necdum tamẽ peccati reliquiis penitus expurgatis. Hi ergo in tertia classe positi ex huius sanctissimi Doctoris sentẽtia illi sunt, qui dũ pręsentẽ ducerent vitam, meritũ sibi compararunt, vt quę pro eis religiosè in Missa, cęterisq; diuinis officiis peragũtur, nõ inaniter Ecclesia impendat. Rursus idẽ Beatus Pater libro Confessionũ 9. pietatem istam diligenter prosequens, nec contentus, quòd ipse parentes piis precibus Domino cõmendasset, orat: vt idem faciant, qui sua legerint. Illius autem verba sunt huiusmodi: Inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filiis tuis dominis meis, quibus & voce, & corde, & literis seruio, vt quotquot hęc legerint, meminerint ad altare tuũ Monicæ famulę tuę, cũ Patricio quondam eius coniuge, per quorũ carnem introduxisti me in

hanc

hanc vitā: Meminerint cum affectu pio parentū meorū in hac luce transitoria, & patrum meorū sub te Patre, in Matre Catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu vsque ad reditū, vt quod illa à me poposcit extremum, vberius illi præstetur in multorum orationibus. Hactenus ille. Ex quibus quidem verbis facilè colligitur duo esse, quæ hic Beatus Pater expostulat, quo supplicationes istę mortuorum animabus prodesse possint: Primum, vt fiant recta fide, ac pietate, hoc est, vt præcantis affectus accedat, sine quo externa supplicatio vllas suppetias afferre potest; secundum, vt tales fuerint defuncti, qui, quum viuerent, vt hæc sibi postea prodessent, meruerunt. Nam nec asserendum, nec credendum est Sacrificium nostrum pro his, qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum esse; sed tantū pro eis, qui membra Christi fuere, & absque mortalibus peccatis ex hac vita discesserunt. Quo fit, vt in Canone non pro quibuslibet, sed tantum pro his, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Sacerdos oret. Ambrosius quoq; in Epistola ad Faustinum de Germanę obitu dolentem ego, inquit, eam non tam deplorandam, quàm orationibus prosequendam reor; non mœstificandum lachrimis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitror. Postremò Concilium Cabilon. omnium sanctorum Patrum vestigia subsequutum de hac re à Christi fidelibus hoc obseruandum sanciuit his verbis: Visum prętereà nobis est, vt in omnibus Missarum solemnibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur. Sicut nulla dies excipitur, qua pro viuētibus, & pro quibuslibet necessitatibus dominū deprecetur, ita nimirū nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in Missarū solēnibus fundantur. Quę oīa in Concilio Tridētino

Extrema sup matris postulatio.

Si Ecclesiæ supplicationes mortuis prodesse debeat, duo exiguntur.

Pulchra obseruatio, q̄ ī Missali ex decreto Cōcilij Tridentini nup impresso, minime prætermissa est.

dubiò procul diligentissimè expensa sunt, in quo præter alia sic sancitum legimus: Curent autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarũ scilicet sacrificia, orationes, eleemosinæ, aliaque pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ statuta piè et deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, uel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à Sacerdotibus, & Ecclesiæ ministris, et alijs qui hoc præstare tenẽtur, diligẽter & accuratè persoluantur. Ex is ero omnibus satis nos ostendisse putamus, quòd Ecclesia, quemadmodũ pro viuis, ita & pro spiritibus defunctorũ Sacrificium mediatoris offert, illosq́, pia oratione propitiatione tanti Sacrificij semel oblati commendat, firmissimè credens, quòd hoc Sacrificium in cruce oblatum tum viuis, tum in fide defunctis prosit: Quod Innocentis Tertius recte ac grauiter sic explicauit; Orat pia mater Ecclesia non solùm pro viuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis nimirũ in cruce factæ intercessioni commendat, certissimè credens, quod sanguis ille præciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, verum etiam ad absolutionem valeat mortuorum. Quòd si quis tandẽ huic purissimæ, sacręque Patrum omnium doctrinæ aduersaretur à sancta Ecclesia per subsequẽtem hunc Canonem damnatur: Si quis dixerit Missæ Sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam oblationem Sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium vel solum prodesse sumenti, neque pro viuis, & defunctis anathema sit. Et hæc pro præsenti sufficere arbitror.

Inno. de Sacro Alt. myster. li. 5. c. 5

Can. 3. sess. 22. Cõc. Tri.

Reliquũ tantũ est, vt quàm breuissimè declaremus Missas in honorẽ sanctorũ celebrandas esse: quod mox vt fuerit absolutũ, tempus erit, ut ad ea, quæ huius Sacrificij naturã, quatenus hoc Sacrificiũ Sacramentũ est, perficiunt, descẽdamus.

IN ANNVAS SANCTORVM solennitates Missas celebrandas. Cap. 8.

PRAETER *multa, quæ hactenus adduximus, adhuc malè habet aduersarios, quòd in honorem, & annuam solemnitatem sanctorum Missas celebremus, quum tamen Cyprianus vetus ille, ac verè pius Ecclesiæ Doctor testatur in Ecclesia solitas celebrari oblationes, & Sacrificia ob commemorationes martyrum, qui ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transierunt. Huius sanctissimi Doctoris verba hæc sunt: Denique & dies eorum, quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater noster inter cætera solicitudinem, & curam suam cũ fratribus in omni obsequio operationis impartit, qui nec illhic circa curam corporum deest, scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob cõmemorationes eorum, quæ citò vobiscum Domino prosperante celebrabimus. Hoc item confirmat libro 4. epist. 20. his verbis: Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Id quod etiam ostendit Augustinus cõtra Faustum libro. 20. vbi ait: Populus Christianus memorias Martyrum religiosa celebritate concelebrat; & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Hoc item confirmat libro 3. contra Epistolam*

Hæretici ex suo more oĩa euertere conantur; sicut & modo faciũt, quũ adeo piã Ecclesiæ cõsuetudinẽ celebrandi Missas in honorẽ sãctorum de medio tollere audent.

lam Pelagiani his verbis: Non cōstituimus eisdem martyribus templa, Sacerdotia sacra, & sacrificia, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè eorū memorias tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera Religio falsis religionibus conuictis. Quis autē fidelium audiuit vnquam stantem Sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; constructum dicere in precibus; Offero tibi Sacrificiū Petre, vel Paule, vel Cypriane? quum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis cælesti honore sociauit, vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarū eodem inuocato in auxilium ex eorū memoriæ recordatione adhortemur. Hęc ille. Cuius pręclarissimi Doctoris sententiam sacrosancta Synodus Tridentina ad lineam ferè imitata, hæc verba protulit: *Et quamuis in honorem, & memoriam sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit: Vnde nec Sacerdos dicere solet, offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule; sed Deo de illorum victoriis gratias agens eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.*

Conc. Trid. sess. 22. ca. 3.

Ex prędictis itaque planè constat, quòd non adoramus sanctos, non facimus eos mediatores, non seruimus illis cultu, qui latria nuncupatur, quoniā hęc soli Deo, & Christo debentur; sed ad altare Christi, cuius ipsi sancti membra sunt, eos, vt domesticos Dei amicos, ac pios & sedulos apud Deum pro nobis interpellatores agnoscimus, ipsorumque meritis per fidem participes fieri petimus. Hęc sunt, quę pro huius sanctissimi Sacrifi-

In Missis pro sanctorum honore celebratis quid agatur.

cij veritate tradenda mihi breuiter dicenda erant. Habes igitur (vt credimus) summatim, quid de hoc tanto sacratissimæ Missæ Sacrificio te intelligere oporteat. Principio enim ostendimus, quid Missæ appellatione, ac definitione contineatur: atque fuisse ab æterno in mente Diuina hoc Sacrificium ad generis humani reparationem ordinatum, & mox condito orbe fuisse in Patribus, Moyse, Melchisedech, Isaac, & alijs figuratum; in lege per Sacerdotales panes adumbratum; per ora Prophetarum Danielis, & Malachiæ vaticinatum; In cruce à Christo Seruatore nostro consumatum, & tandem per Apostolos, primosq; Orthodoxos Patres Dionysium, Hyreneum, Tertulianum, Chrysostomum, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Origenem, Eusebium, Basilium, & plerosq; alios viros cùm doctrina, tùm vitæ sanctimonia insignes commendatum. Posthæc ostendimus, quanta inter veteris, ac noui Testamenti Sacrificia posita sit differentia. Rursus habes hoc Sacrificium propitiatorium esse, quatenus verum corpus, & sanguis Christi per ipsum Deo Patri offertur: at verò quatenus Ecclesia, quæ est corpus mysticum per Christum Deo offertur, Sacrificium laudis, & Eucharisticum dici. Atque vnum, & idem esse Sacrificium, quod in Missa offertur cum Sacrificio, quod in cruce fuit oblatum, hac sola adhibita differentia, quod illic Christus sub propria specie, visibiliter, corporaliter, & cruentè fuit oblatus, hic verò, idest in altari sub Sacramenti speciebus in illius oblationis commemorationem inuisibiliter, incorporaliter, & incruentè offertur. Habes præterea quis instituerit, quibus verbis, & quando; necnon simul, & semel Sacrificium, & Sacerdotium Christum instituisse. Vbi facere pro offerre, consecrare, Hebræis, Græcis, & Latinis vsurpari ostendimus. Nec minus ostendimus ministrum

Epilog' breuiter cõplectẽs, quæ hactenus dicta fuere.

huius Sacrificij legatione Christi in hac parte fungi, qui electione Canonica, & consecratione, impositioneuè manuum ab Episcopo est ordinatus. Postremo habes hoc Sacrificium mortuorum animabus prodesse, atque in honorem, cultumque sanctorum Deo Patri exhibendũ esse. Venio iam ad alteram huius libri precipuam partem, in qua Deo fauente, spemus singula breuiter declarare, quæ ad hoc præclarum Sacrificium, ut Sacrementum est, attinere videntur: Superius enim dictum nobis fuit, id quod in Missa agitur, Sacrificium, & Sacramentum esse; ac licet nostrum institutum sit de eo agere, vt Sacrificium est, quo tamen omni ex parte notitiam obsolutam de hac re traderemus, nonnulla etiam præsertim difficilia de hoc Sacrificio, quatenus Sacramentum est, nos pro nostra facultate (qualiscunque illa fuerit) dicturos esse promisimus. De hac igitur re, ut Sacrificium est, (quantum expostulare videbatur) iam pro nostro instituto diximus. Sequitur ergo, ut, et quæ ad huius Sacramenti rationem attinent; breuiter, & dilucidè exponamus.

QVOD RE QVIDEM VERA corpus, & sanguis Christi contineatur in hoc Sacramento. Cap. 9.

VerbiDei efficacia quãta.

VIVS Sacramenti verbum est sermo Christi, quo facta sunt omnia cum antea non essent. Ante conditionem mundi cælum non erat, terra non erat mare non erat, nulla creatura erat, Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Quòd si tanta uis est in sermone Domini, vt incipiant esse, quæ non erant, quantò

Genes. c. 1. a

Ambros. de sacram.

magis operatorius est, ut quæ erãt, suo iussu in id, quod prius non erant, idest, in corpus, & sanguinem suum mutentur? Quod qui non credit, is ne primum quidem Apostolici symboli articulum mente percipit: neque enim in Deum omnipotentem credit, qui verbo eius omnipotentiam detrahit. Quum itaque Christus illud æternum Dei verbum, per quod facta sunt omnia, & inuisibilis ille Sacerdos per uisibilẽ Sacerdotem panem in manus accipit, ac benedicit dicẽs; Hoc est corpus meũ, & calicem inquiens, Hic est sanguis meus, certissimè credere debemus, hoc, quod nobis porrigitur, esse & uerum corpus, & uerum sanguinem Christi, licet ante consecrationem, quæ fit hoc omnipotentis Dei verbo fuerit panis, & uinum. In solum enim Christi testimonium, quod nõ potest non esse uerissimũ, quando Christus sit ipsa æterna ueritas, intueri debemus; Ipse est, qui testatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem. Sic enim ait. Accipite, Hoc est corpus meũ. Nunquid debemus de eius testificatione dubitare, qui, ut omnem nobis scrupulum eximeret, ut omnẽ allegoriam, & æquiuocatiome tolleret, tã diligẽter definiuit, ac descripsit, quod dedit, ut accuratius nõ potuerit? Nam addidit: Quod pro uobis tradetur: hoc est, nõ aliud, sed illud idem substantialiter, quod pro vobis redimẽdis tradetur ad mortem, & crucifigetur. Quare Cyrillus maximus ille Alexãdrinæ Ecclesiæ Archiepiscopus in his uerbis explicandis inquit: Non dubites, an hoc uerũ sit, sed potius suscipe uerba Saluatoris in fide: Cũ enim sit ueritas, nõ mẽtitur. Et Ambrosius libro 8. de Sacramentis in hanc sententiam scribens hęc habet: Sicut uerus Dei Filius est Dominus Iesus Christus, ita vera Christi caro est, quam accipimus, & uerus sanguis eius est potus. Huic sententiæ subscribens Diuus Augustinus in libro sententiarum Prosperi ita inquit: Nos in specie panis, & uini, quam uidemus

Infidelis, q verbo Dei omnipotentiã detrahit

Matt. c. 26. e
Marc. c. 14. e
Luc. ca. 22. b
1. Corint. c. 11. e.

mus res inuisibiles,ideſt, carnem, & ſanguinē honoramus. De hac reali præſentia Domini noſtri Ieſu Chriſti in uenerabili hoc Sacramento ſacroſancta Synodus Tridentina in ſeſſione 23. hæc ſcripta reliquit: Principio docet ſancta Synodus,& apertè, ac ſimpliciter profitetur in almo ſanctæ Euchariſtiæ Sacramento poſt panis, & uini conſecrationem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum uerum Deum, atque hominem uerè, realiter,ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri. Nec enim hæc inter ſe pugnant, ut ipſe Saluator noſter ſemper ad dexteram Patris in cœlis aſſideat iuxta modū exiſtendi naturalem,& ut multis nihilominus alijs in locis ſacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit, ea exiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere uix poſſumus,poſſibile tamen eſſe Deo cogitatione per fidem illuſtrata aſſequi poſſumus,& cōſtantiſſimè credere debemus. Vt uerò oēs iā agnita veritate Catholica intelligāt,quæ ab illis hæreſes uitari debeāt, placuit eidem ſanctæ Synodo hunc Canonem adijcere: Si quis negauerit in ſanctiſſima Euchariſtiæ Sacramēto contineri uerè, realiter,& ſubſtātialiter corpus,& ſanguinem unà cum anima,& diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti,ac proinde totum Chriſtum, ſed dixerit tantummodo eſſe in eo, ut in ſigno, uel figura, aut uirtute, anathema ſit. Nullus itaq; dubitandi locus nobis relinquitur, quin peracta conſecratione,in admirabili hoc Sacramento ſub panis,& uini ſpeciebus corpus, & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti unà cum ipſius anima,& diuinitate exiſtat. Ac ita certè congruens fuit, ut hoc Sacramentū,quod & Sacrificiū ſimul futurum erat, contineret ipſum Chriſtum paſſum non in figura tantùm, ſed quod maius eſt in re ipſa, atque ſubſtantia, vt probaretur dignius, & perfectius Sacrificijs ueteris legis, quæ illud verum paſſionis Chriſti Sacrificium continebant in figura

Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 5.

Quo modo Chriſtus ad Dei Patris dexterā ſedeat,& re ipſa in Euchariſtiæ Sacramento contineatur.

Can. 1. ſeſſ. 23. Cōc. Trident.

Hila. de Trinit. lib. 8. Ambroſ. de ſacra. lib. 8. Cyrillus ſuper illud: Hoc eſt. Thom. 3. p. q. 75. art. 1.

Decens planè fuit, vt hoc Sacramento Chriſtus cōtineretur.

figura solùm, atque vt maiorem erga nos pro nostra salute charitatem, & amicitiam ostenderet. Est enim maximè proprium ex Aristotelis sententia conuiuere amicis, nec eos præsentia corporali destituere. Demum sic decuit, vt suam nobis in hoc Sacramento carnem præberet inuisibili modo, quatenus augeret præmium fidei nostræ, quæ sicuti est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate, quemadmodũ testatur Ioannes his verbis: Creditis in Deũ, & in me credite. Ioan. c. 14. a

Ne verò quis rotunda quadratis, quadrataque rotundis euoluat, hìc te electorem studiosissimum admonitum velim; quòd si interdum scriptura sacra corpus Domini post consecrationem panem vocat, more suo facit, quæ res quaslibet uocare solet nominibus earum rerum, ex quibus fiunt; vt sacræ scripturæ illud ad hominem dictum ostendit: Quid superbis terra, & cinis? Sic ergo corpus Domini panis adhuc vocatur, quia ex pane conficitur, et panis retinens qualitates intuentium oculis panis apparet. Vel fortasse panis dicitur, quòd reuera panis animæ sit, & Angelorum vitam æternam mundo ministrans. Vbi facile videre potes, quo modo à sacris Theologis passim cõceditur, & à Christi fidelibus, vt vera, suscipitur hæc enuntiatio: Ex pane fit verum Christi corpus, hoc est, substantiam panis fuisse conuersam in verum Christi corpus.

Quã ob causam corpus Christi post consecrationẽ panis nõnunqua vocatur.

Ecclesiast. c. 10. b

Tho 3 par. q. 75. art. 8.

QVI-

QVIBVS EX CAVSIS SVB ILLIS speciebus Christus seipsum nobis exhibuerit. Cap. 10.

AM si forsan in dubium voces, cur Christus carnem, & sanguinem suum ijs speciebus tecta, & operta nobis exhibuerit respondet locupletissimus ille noster Diuus Laurentius Iustinianus in tractatu de corpore Christi, ad quem mente deuota hæc verba transmittit: Illud quippè corpus, quod recubuit in præsepio, Mariæ requieuit in gremio, verissimè in hoc tuo Sacramento percipimus, in propria quidem natura, sed sub alia specie, non autem absque maximo sapientiæ tuæ mysterio. Quis hominum non expauesceret humanam carnem, eiusque cruorem manducare, & bibere, & potissimè Dei, & Domini sui innocentis? Huiusmadi escam mortalium perhorrescit natura. Et paulò post inquit: Opportune igitur satis sub panis, & vini specie accipimus Sacramentum hoc, & rem ipsam, idest, corpus Christi, vt merita aggregentur fidei, quæ argumentum est non apparentum. Videt qui sumit aliquid, & aliud credit, quo nil excellentius, nil potest esse maius. Intuetur, inquam, visibiles species panis, & vini, & sub ipsis inuisibilem credit Deum, qui corpus suum nedum in solatium, & præsidium peregrinationis nostræ exhibuit, verum etiam in cibum, præcium, præmiumque. Cibum vtique in Sacramento, præcium in cruce, & in cælo præmium. Hæc ille. Ex quibus perspicuum est, Christum sub illis speciebus carnem, & sanguinem suum exhibuisse, primùm, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, scilicet, carnem, & sanguinem; deinde vt fidem nostram exerce-

Laurẽtius Iustin. in tractatu de corpore Christi.

Tres assignãtur causę ob quas Saluator noster sub panis & uini speciebus seipsum nobis exhibuit.

exerceret, quæ de ijs est, quæ non inspiciuntur. Adde, quod & hoc factum est, ne ridiculum fiat paganis, si sub propria specie Dominum nostrum manducaremus, & cruorem occisi hominis biberemus. Ambr. lib. 6. de sacra. Tho. 3. p. q. 75. art. 5.

QVO MODO SVB SPECIE PANIS sanguis contineatur, & ediuersò. Cap. II.

ILLVD *præterea minimè prætermittendum est, sub panis specie ex vi (vt dicitur) Sacramenti Christi corpus contineri, sanguinem verò per concomitantiam, sicut ex altera parte sub vini specie sanguis Christi continetur ex vi Sacramenti, per concomitantiam verò, & corpus. Et hæc est ea ratio, cur nec plus sub vtraque, nec minus sub altera tantùm specie, vel speciei particula sumitur Christus. Nam eadem est ratio, vt testatur* Hilarius, *in corpore Christi, quæ in manna præcessit, de qua dicebatur, quòd qui plus colligeret, non habuit amplius, nec qui minus parauerat, habuit minus. Quamobrem sacrosancta Synodus Tridentina sacram illam de venerabili, & diuino hoc Sacramento doctrinam tradens, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Domino nostro, ac eius Apostolis erudita retinuit, hæc eadem, quæ diximus, explicauit, ac definiuit his verbis: Et semper hæc fides in Ecclesia fuit statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem sub panis, & vini specie vnà cum ipsius anima, & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum; ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque* Hila. de cõsec. dist. 2. c. vbi pars. Conci. Trid. sess. 23. c. 3.

vi naturalis illius connexionis, & concomitantiæ. Et
Tho.3.p.q. 76.art.3. *post pauca hæc adijciuntur: Quapropter verissimè est tenendum sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri. Totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quauis eius speciei parte; Totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.*
Tho.3.p.q. 76.art.1. *Quæ omnia vt dilucidiora fiant, illud intelligere oportet, quòd cum Christus Dominus*
Hæc omnia minimè prætermittẽda. *ex tribus illis substantijs diuinitate, anima, & corpore re ipsa, & verè coniunctis, simulque vnitis constet, necesse est, vt vbicunque est vnum istorum, & reliqua duo sint; sed aliter, & aliter. Nam quòd ad corpus attinet, Christus continetur in hoc Sacramento ex vi Sacramenti, hoc est, ex efficacia, & virtute verborum, quibus substantia panis conuertitur directè in corpus Christi; sed quòd ad diuinitatem, & animam pertinet, Christus continetur in eo ipso Sacramento ex naturali, & reali concomitantia, quia corpori Christi simul coniuncta nunc sunt ipsius diuinitas, & anima. Similiter & de sanguine dicendum est, quod quò ad sanguinem eius attinet Christus est in hoc Sacramento ex vi eiusdem Sacramenti, idest, ex virtute verborum, quibus substantia vini conuertitur directè in sanguinem Christi, cum quo quidem sanguine quum realiter simul sint coniuncta ipsius diuinitas, & anima, hinc necessario sequi videtur, vt sub eisdem speciebus sacramentalibus, sub quibus sanguis Christi ex vi verborum, seu Sacramenti continetur, diuinitas, & anima ex naturali, & reali concomitantia contineantur, non autem ex verborum vi, & efficacia; quippè cum verba, quibus conficitur Sacramentum non tendunt, nec terminant directè in diuinitatem, aut animam, sed sanguinem Christi. In hunc quippè modum Christus Seruator noster continetur sub vtraque specie, sed alio, & alio modo: Nam sub panis specie, vt sæpe,*

ac

ac sæpius diximus, continetur ipsum Christi corpus ex vi Sacramenti, quia verba, quibus panis sacramentaliter con secratur directè tendunt in corpus Christi; sanguis autem continetur eo, quòd verè, & realiter est vnitus corpori: Eodem quoque modo sub specie vini sanguis continetur ex vi Sacramenti, quia verba, quibus consecratur vinum, tendunt directè in Christi sanguinem. Cæterum quia sanguis non est separatus à corpore propterea necesse est sub eisdē speciebus, sub quibus sanguis continetur & corpus ex reali, naturalique (vt dicunt) concomitantia contineatur. Quare si tribus illis diebus, quibus ad inferos Christus extitit, consecratum fuisset hoc Sacramentum, tunc anima Christi non fuisset sub illis speciebus ex reali concomitantia, quia tunc verè anima fuit separata à corpore, quemadmodum nec tempore passionis sanguis fuisset sub specie panis, ne corpus sub specie vini ex reali concomitantia, quia tunc sanguis Christi fuit à corpore separatus. Et hæc in re tam difficili nec obscurè, nec prolixè dixisse sufficiat. Tho. 3. p. q. 76. art. 1. in respon. ad 1. Pulchrè collectum.

QVOD AD REM HVIVS Sacramenti significandam nihil congruentius potuit assumi, quàm panis, & vinum. Cap. 12.

HIc certè se offert locus breuiter declarandi nullum elemētum congruentius esse ad significandam rem in hoc Sacramento contentam, quàm sunt panis, & vinum. Quod vt facilius assequi possimus, rem paulò altius aggrediemur. Qui in scripturis vel mediocriter versati sunt, nouerunt appellatione panis, non tantū hunc qui frumento conficitur venire, sed per panem interdum Quot modis ĩ sacris scripturis panis accipiatur.

Ioann.c.6.d. *significari Christum, vt idem de seipso ait: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Ipse enim vnigenitus filius verus panis est, qui quum sit ex substantia patris naturaliter cuncta viuificans, vniuersum terrarum orbem potest nutrire, & toti mundo vitam præbere. Interdum verbum Dei, quo fidelis anima reficitur, ac sustentatur, panis dicitur. Nam vt in Euangelio Christus testatur: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit dè ore Dei: Hic enim est panis ille supersubstantialis, quem petimus nobis quotidie dari. Nonnunquã panis omnia ad vitæ præsentis subsidium necessaria designat, & præsertim materialem, quo potissimum victitamus. Quum igitur panem illũ Christus seipsum nobis in Sacramento exhibere, & porrigere, esuque corporis sui in fide verbi diuini reficere, sustinere, & conseruare nos voluerit, elementum delegit, quod ad hæc omnia significanda non tantum menti, sed & oculis nostris inculcanda congruissimum est. Quemadmodum enim panis hic terrestris imbecillitatem carnis nostræ reficit, sustinet, & conseruat, & vinum hominem lætificat, sic caro, & sanguis Christi, quum non solùm sacramentaliter, sed & spiritualiter manducantur, interiorem hominem mirifice reficiunt, atque lætificant. Id quod Propheta tum in spiritu preuidit, quum in hunc modum cecinit: Calix meus inebrians quàm præclarus est. Præterea quum Ecclesia Christi corpus, vt dictum est, mysticum sit, & illius vnitatem perceptione huius Sacramenti Christus nobis commẽdare voluerit, panis, & vini materia congruentissimè delecta est: quoniam sicut ex multis granis conficitur panis, & ex pluribus racemis vinum confluit, & vnum corpus ex multis membris cõponitur, sic Ecclesia, ex multis fidelibus charitate copulante, connectitur: Mysterium siquidem pacis, & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit.*

[Margin notes: Luc.cap.4.2. — Tho. 3.p.q. 74. art. 1. — Pulchra similitudo rei propositę aptissimè accõmodata. — Psal.22. — August.in sermone ad infan. de Sacramen.]

Hac

Hac quidem ratione hoc salutare Sacramentum Græcè appellatur Synaxis, ideſt, conciliatio, ſeu communio, quòd hoc myſterio ſignificetur, & confirmetur arctiſſima coniunctio corporis cum capite, hoc eſt, Chriſti, & Eccleſiæ, & omnium Chriſti membrorum. Quæ ſanè appellatio deſumpta videtur ex verbis Diui Pauli dicentis: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio eſt ſanguinis Chriſti? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? 1. Corint. c. 10. d. *Qui ergo vnquam fiet, vt non accendamur mira quadam charitate erga proximos, cum quibus intelligimus vnum nos eſſe corpus in Chriſto, vt quẽadmodum ille nobis ſe totum donauit, ita nos quoque vtilitati proximorum totos expendamus. Sed ad reliqua accedamus.*

Ad fraternũ amorem ad hortatio.

CVR SVB DVABVS SPECIEBVS ſeparatim conſecratur, & ſumitur. Cap. 13.

ÆTERVM in hoc ſanctiſſimo Sacramento ſub duabus ſpeciebus ſeparatim conſecratur, tùm quòd ita fuerit à Chriſto inſtitutum, tùm etiam quod ita fieri conueniat. Nam quum hoc Sacrificium ſit, vt dictum à nobis eſt, rememoratiuum paſſionis Dominicæ, conuenit, vt ſeparatim panis, & ſeparatim calix conſecretur; quoniam & in paſſione ſanguis fuit ſeparatus à corpore. Hac quoque de cauſa ſub duabus ſpeciebus à Sacerdote percipitur, vt animæ, & carnis liberatio à nobis ſignificetur; quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis pro anima noſtra offertur: Quod Moyſes præfigurauit, quando dixit: Caro pro corpore veſtro Leui c. 17.

Ambr. ſuper Epiſt. ad Corint. c. 11.

 offertur,

offertur, sanguis pro anima. Adde quod hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsum accipiatur à Sacerdote corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Cæterum quo modo Christus sub ijs speciebus continetur, & panis, ac vini substantia conuertitur in corpus Christi, atque de alijs quamplurimis, quæ in hac planè inexplicabili materia subtiliter disputantur, hic agere non conuenit; perturbant enim imbecillium animos, pro quibus tùm consolandis, tùm instruendis hoc nostrum munus confecimus. Id vnũ te scire velim, hanc conuersionem panis in corpus Christi, & vini in sanguinem ab Ecclesia Catholica transubstantiationem passim nominari, vt facilè est videre ex eis, quæ sacrosanctum Concilium Tridentinum affert in hunc modum: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia fuit, idque nunc denuò sancta Synodus declarat per consecrationem panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiam vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter, & propriè à sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata.

Cõuersio panis ĩ corpus &vini in sanguinẽ Christi, quo nomine ꝓpriè vocetur.

Conc. Trid. sess. 13. c. 4. Luc. c. 22. b Ioann. 6. c

DE

DE HVIVS SANCTISSIMI Sacramenti dignitate, & excellentia. Cap. 14.

VAM eximium sit sanctißimę Eucharistiæ Sacramentum nullus planè est, qui ex eis, quæ dicta sunt, quæque dicentur, facilè non intelligat. Hic enim pręsens iacet illud summũ bonum, quo nihil præstantius, nihil probatur esse perfectius. Hic est sempiternum illud verbum, in quo viuunt omnia, per quod elementa cuncta subsistunt, Dei filius, Patris sapientia, splendor gloriæ, fons vitæ, Angelorum conditor, ac denique hominum plasmator, atque Redemptor. Hic etiam ipsa Angelorum natura miratur: & sub accidētibus Christum veneratur, diuinamq; in Sacramento maiestatem colit. Sed quis excellentißimi Sacramenti dignitatem ad plenum referare unquam poterit? Humanam, & Angelicam hoc tantum munus transcendit naturam. Non capit cor, lingua deficit, humanusque sopitur sensus ad tanti mysterij perfectionem explicandam, quæ etiam tùm maxime illustratur, si ad cęterorum Sacramentorum præstantiam conferatur. Sacramentum enim hoc alijs sacramentis tùm ueteris, tùm noui testamenti maius, & excellentius ex eo probatur, quòd elementum, seu exterior species nullam tran substantiationem, seu substantialem mutationem admittit: neq; enim aqua baptismatis, aut oleum Chrismatis per consecrationẽ in aliam naturã mutantur, neq; Spiritus sanctus in eisdẽ elementis essentialiter cõtinetur, quãuis credentib. in mysterio exhibeatur. At solũ in hoc Sacramēto panis, & uinũ potētia uerbi diuini ita mutãtur, ut substantialiter nõ sit, quod ante fuerat; sed quæ ante cõsecrationem erãt panis,

Præcipua huius Sacramenti excellentia supeo alia, & veteris & nouũ testamenti quæ sit.

& vinum post consecrationem sunt substantialis Christi caro, & sanguis. Huius autem Sacramenti perfectionem super cætera sacramenta Dionysius apertissimè docet his verbis: Et ideo hoc Sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, est perfectiuum aliorum omnium sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Illud etiam in eo singulare inuenitur, quod reliqua sacramenta in vsu perficiuntur, quando, scilicet, materia istorum sacramentorum ad hominem sanctificandum applicantur, sicut Baptismus in ablutione, & Confirmatio in Chrismatis consignatione; sed hoc Eucharistiæ sanctissimum Sacramẽtum consecratione materiæ peracta, antequam ad hominẽ applicetur, hoc est, ab homine sumatur, iam est perfectum. Hanc planè excellentem differentiam ostendere nititur sacrosancta illa tàm libenter à nobis sæpe, ac sæpius repetita Synodus Tridentina, quando quid huic sacramento cum cæteris commune, & quid proprium sit, docuit his verbis;

Cœlesf. Hiar. cap. 4.

Tho. 3. p. q. 73. art. 1. in resp. ad 3.

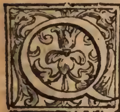
Aliud quoq; in Eucharistiæ Sacramẽto singulare reperitur ab aliis Sacramentis penitus disiunctum.

Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis Symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem, Verum illud in ea excellens, & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tum primũ sanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante vsum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Apostoli susceperant, cum verè tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod præbebat. Huius igitur Sacramenti quanta sit excellentia, quantauè dignitas ex ijs, quæ attulimus, putamus nos iam breuiter ostendisse.

Conci. Trid. sess 13. ca. 3. & de cõsec dist. 2. c. Sacrificium.

RATIO-

RATIONES, QVIBVS HOC Euchariſtiæ Sacramentum Chriſtus inſtituerit. Cap. 15.

VANQVAM ex ſuperioribus ſatis ſuperq; deprahendatur, quæ huius tanti Sacramenti cauſa, & efficatia ſit, quia tamen hinc tota vtilitas pendet, vt non tantum agnoſcamus quid ipſum Sacramentum ſit, ſed & quæ ſit inſtitutionis cauſa, & qui ſint eius fructus, in morem epilogi quam breuiſſimè huius Sacramenti rationem, & virtutem repetemus. Principalis ergo huius Sacramenti finis eſt (quòd & ſuperius attigimus) vt manducantes, & bibẽtes corpus, & ſanguinem Domini in interno cordis gaudio, ſumma cum laude commemoremus, annunciemus, & prædicemus corpus Chriſti pro nobis traditum, & ſanguinem eius in cruce pro remiſsione peccatorum noſtrorum effuſum: idque facere nos oportet, donec veniat: vt veniens ad iudicandum viuos, & mortuos inueniat nos facere, quod ipſe a nobis diſcedens, vt faceremus, inſtituit ad hunc modum: Hoc facite in meam commemorationem; ac ſi dixiſſet; Hac quidem de cauſa Sacramentum iſtud vobis relinquo, vt ſcilicet non tantùm corpus, & ſanguinem meum manducetis, ac bibatis, verùm quoque vt tanti beneficij, quod veſtri cauſa moriens impetraui, nempe remiſsionis peccatorum, & vitæ æternæ ſemper memores ſitis, & ſemper ad gratiarum actionem conuertamini, prædicantes & annunciantes mortem Domini veſtri, donec veniat, vt Diuus Paulus oſtendit his verbis: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Hunc planè finem Concilium

Primarius Euchariſtiæ finis quis.

Matth. c. 26.

Luc. c. 22. b

1. Corint. c. 9. t

lium Tridentinum agnoſcens in eam, quam nuper retulimus, ſententiam hæc habet: Ergo Saluator noſter diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem hoc Sacramentum inſtituit, in quo diuitias ſui erga homines amoris velut effudit memoriam faciens mirabilium ſuorum, & in illius ſumptione colere nos ſui memoriam præcepit, ſuamque annunciare mortem, donec ipſe ad iudicandum mundum veniat.

Pſal. 110.

Euchariſtiæ finis alter.

Tho 3 p.q. 79. fere per totã quæſt.

Præterea, hoc Sacramentum fuiſſe inſtitutum, non eſt ambigendum veluti ſpiritualem animarum cibum, vt intus latentis morbi, & perpetuæ infirmitatis noſtræ conſcij medicemur, ac dulciter reficiamur, atque aduerſus omnes peccati, mundi, ac Diaboli inſidias roboremur: Id quod planè Bernardus non inſcitè nos docuit his verbis: Siquis ex nobis non tàm acerbos iracundiæ, inuidiæ, luxuriæ, & eiuſmodi criminum motus ſentit, gratias agat corpori, & ſanguini Dominico, & gaudeat quod peſſimum vulnus accedat ad ſanitatem. Equidem hoc Sacramentum fomitem mirificè temperat, & quo minus grauioribus peccatis ſolicitante carne, mundo, Diabolo conſenſum præbeamus, prohibet minora verò peccata omnia diluit: Quod ita eſſe præter cætera ex eo capite Concilij Tridentini, quod ſuperius adduximus, oſtendi poſſe arbitror, vbi de altera inſtituendi hoc Sacramentũ ratione ſermonem habens, hęc protulit: Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquã ſpiritualem animarũ cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui mã ducat me, & ipſe viuet propter me, & tanquam antidotũ, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalib. præſeruemur. Hæc ibi. Quis ergo non videt, quã indigeamus hoc Sacramento per totam vitam, qui laboramus, qui onerati ſumus, qui ægrotamus, qui tot tentationum procellis quatimur, ac iactamur? Adeamus igitur Chriſtum ſinguli,

In ſermo. de cœna Dom.

Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 3.

Ioan. c. 6. f

Pro huius Sacramenti frequenti ſuſceptione ad hortatio.

ad pre-

ad pręsens illud remedium nobis propositum properemus. Ei, quia & virtus, & refugium nostrum, & adiutor est in tribulationibus, nos magna cum fide copulemus, atq; adeò virtutē in corpore, & sanguine eius sitā in nobis traijciamus. Nā si qui fimbriā vestimenti eius tetigerit, rectè oēs conualuerunt, quanto magis corroborabimur nos si totū illū in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sęuientē mēbrorum nostrorū legem, perturbationes animi extinguet, morbos oēs depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta ad veram pietatem concitabit. Sed redeamus vndè paulò digressi sumus. Porro nemo ignorat hoc Sacramentum fuisse quoque institutum, vt sit efficax signum Ecclesiasticæ vnitatis, & fraternæ charitatis. Quod certè significauit Apostolus in Epistola ad Corinthios, vbi ait: Quoniam vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Qui ergo est in eius corporis vnitate, ipse verè dicendus est manducare corpus Domini, & bibere sanguinem Christi. Ac propterea hæretici, & schismatici ab huius corporis vnitate separati possunt quidem tractare, & percipere idem Sacramentum, sed sibi noxiū. Accipiunt enim id in testimonium contra se, qui non sunt in eo vinculo pacis, quod in illo exprimitur Sacramento: Diuisionem quippè quærunt, quum panis ille cœlestis indicet vnitatem. Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur non diuiti amplius, non pauperi minus, vt nos corpus vnum agnoscamus, & mutua charitate cōplectamur. Mysterium pacis, & vnitatis nostræ Christus in sua mensa (inquit Augustinus) consecrauit, & per hunc cibū, & potum societatē sui corporis, & membrorū suorū intelligi voluit, quæ est Ecclesiæ vnitas. Ille igitur, quem peccatorū suorū ex animo pęnitet, subindeq; cōtrito (vt de hoc infra latius dicemus) & humiliato spū accedit suauiterq;ue

Psal.42. a

Luc.c.8. f

Chrys. in Matth. Homil.26.

Tertius sacræ Euchari stiæ finis.

1.Cor.c.10.d

De cons.dist. 1.c.quia passus.

Aug.de Ciu. Dei.lib.12.c. 55.

Huius tanti Sacramenti fructus principalis est nos Deo nostro coniungere.

terq; recolit, ac memoria recondit, quòd pro se Christus corpus suum tradiderit, & sanguinem in remissionem peccatorum fuderit, atq; ita demum concepta fiducia hoc Sacramentum tractat, & sumit, ille inquam, ita cum Christo coniungitur, ut Christus cum ipso, & ipse in Christo inueniatur, id quod de se testatus est his verbis: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Hanc sententiam Hilarius prosequutus hæc verba intulit: Hæc sacramenta suscepta faciunt, ut Christus in nobis, & nos in Christo simus. Is præterea certum pignus immortalitatis, ac uitæ æternæ habet. Quo enim alio pignore Christus de tantis donis nos certiores reddere potuit, quàm impertitione sui præciosissimi corporis, quo nos sibi tanquam membra adiungit, ut ibi ipse sit, illic & nos simus? O' ineffabilem Dei benignitatem; O suauissimum summi Dei erga nos amoris pignus, & testimonium, quod Christo non fuit satis se pro nobis in mortem tradere, nisi & se nobis daret in cibum, ut in eo saluati, & innouati ex eo tanquam solido cibo uiuamus, atq; adeo in eum conuertamur, ut ab eo nunquam separemur. Atq; hæc omnia Christus Seruator noster ostendere uoluit, quando corpus suum Discipulis tradens sic loquutus est; Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: Accipite carnem meam in remissionem peccatorum pro uobis traditam, & manducate, ut manducantes in me transformemini, & spretis omnibus terrenis cupiditatibus in me maneatis, & ego in uobis. Quam sanè doctrinam catholicam eadem sacrosancta Synodus Tridentina loco, quem paulo ante adduximus, pulcherrime tradit in hunc modum: Pignus præterea id esse uoluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoq; Symbolum unius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquam membra arctissima

Ioan. c. 6. f

Aeterna frui beatitudine ait [?] est huius Sacramenti fructus.

Ioan. c. 12. d

Matt. c. 26. c

Conc. Trid. sess. 13. c. 3.

ma fidei, spei, charitatis adstrictos esse uoluit, ut idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

DE HVIVS SACRAMENTI effectibus. Cap. 16.

VANTI verò & quam mirifici fructus ex causis, quas attulimus, oriantur, facilè est uidere. Nam in primis qui in interno cordis gaudio commemorat, & annunciat corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius in remissionem peccatorum nostrorum effusum, is vtiq; confitetur hoc esse unicum præcium redemptionis animarū nostrarum, quemadmodum Diuus Paulus testatur: Empti enim estis prætio magno, glorificate, & portate Deum in corpore uestro: Deinde qui per fidem intelligit quo modo Christus se totum ei impertiat, & ineffabili charitate adiungat, is non potest non uicissim se totum, hoc est, corpus, & animam Christi consecrare. Nam qui corpus Christi manducat, quid aliud protestatur, quàm se in Christo manere, & illum in se manentem habere? Qui sanguinem bibit, quid aliud contestatur, quàm se libenter etiam sanguinem (si res ita postulat) fusurum pro Christo, qui non tantum pro eo sanguinem fudit, sed et eundem sanguinem suum in potum tribuit. Postremò curat is, ut cui Christus iam factus cibus, ipse rursus cibus Christi mundus inueniatur, & voluntati Christi se totum accommodet. Hi igitur sunt principales huius Sacramenti effectus, quos omnes eadem sacrosancta Synodus Tridentina amplectens hanc pulcherrimam, & salutiferam doctrinam omnibus Christi fidelibus in hunc modum tradidit: Demum autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur,

Hic & qui subsequitur fructus non sunt plane ab iis, qui in præcedenti capite fuere adducti

1. Cor. c. 5. d

Tertius sacræ Euchari stiæ fructus.

Tribus causis, quibus dictum est hoc sacramentū fuisse institutum, tres pariter fructus correspondent.

Conc. Trid. sess. 13. ca. 8. ad medium. *hortatur, rogat, & obsecrat per uiscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes, & singuli, qui Christiano nomine censentur in hoc uinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent, memoresq; tantæ maiestatis, & tam eximij amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis prætium, & carnem suam nobis ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis, & sanguinis eius ea fidei constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate & cultu credant, & uenerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is uerè sit animæ uita, & perpetua sanitas mentis, cuius uigore confortati ex huius miseræ peregrinationis itinere ad cœlestem patriam peruenire ualeāt,*
Psal. 77. c *eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris uelaminibus edunt absq; ullo uelamine manducaturi. Hactenus de causis, & effectibus huius nostri Sanctissimi Sacramenti. Cæterum de affectu, quo accedendum est ad tantum Sacramentum, nunc dicamus.*

DE AFFECTV, QVI ADHIBENDUS est, vt dignè quis hoc Sacrosanctum Sacramentum tractet, & sumat. Cap. 17.

E affectu, præparationeq; breuiter dicturi illud præmisisse necessarium duximus, tres esse manducandi hoc Sacramentum modos, alter est sacramētalis, qui solùm percipitur non percipiendo effectum, & hoc modo suscipiunt illi, qui confitendi copiam habentes, aliquo tamen mortali peccato detinentur; alter est spiritualis tantùm, per quem suscipitur effectus

Gloss. in Epistol. 1. ad Corint. c. 11. Tho. 3. q. p. 80. art. 1. Corpus Iesu Christi manducandi modi quot.

ctus Sacramenti, quo homo spiritualiter Deo coniungitur, licet re ipsa Sacramentum non sumat, nimirum tum quando Sacramentum habet in voto: De quo Augustinus in libro de remedio pœnitentiæ hæc scribit: Vt quid paras dentem, & ventrem? Crede, & manducasti. Alter est, quo Sacramentũ simul, & effectus ipsius percipitur. Ex quibus protinus diluculũ euadit, aliquos manducare hoc Sacramentum sacramentaliter tantum, quosdam spiritualiter solum, alios sacramẽtaliter, et spiritualiter simul. Qui verò hi sint, facilè intelliges ex verbis Sacrosancti Concilij Tridentini, quæ huius generis sunt: Quo ad vsum autem rectè, & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt: Quosdam enim docuerunt sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores, alios tantum spiritualiter illos nimirum, qui voto propositum illum panem cœlestem edentes fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & vtilitatem sentiunt: Tertios porrò sacramentaliter, simul & spiritualiter: Hi autem sunt, qui ita se prius probant, & instruunt, vt vestem nuptialem induti ad diuinam hanc mensam accedant. Hactenus Concilium. Quibus in hunc modum suppositis ad eorum, quorum causa hæc declarauimus, nunc redeamus. Accessuro itaque ad hoc cœleste conuiuium assumendum, & ad hanc magnam Regis æterni cœnam pertractandam incumbit, vt ea fide primum sit præditus, qua sumens credas non tantum veritatem corporis, & sanguinis Domini in hoc Sacramento, sed & credas, ac sentias per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, tibi gratis remitti peccata, quæ etiam hoc Sacrificium pro te semel oblatum summa cum laude, ac prædicatione prosequaris, qua demum intelligas te veluti è manu Christi corpus eius pro te traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum tuorum sumere.

Conc. Trid. sess. 13. c. 8.

Manducãtes sacramẽtaliter solũ qui.

Qui spiritualiter manducent.

Communicantes sacramentaliter, & spiritualiter simul.

Accessuro ad hos Sacramentum qualis fides sit necessaria.

sumere. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in causas institutionis, & fines huius Sacramenti diligenter inspicias, eademq; fide fructus tàm mirificos (quos supra retulimus) capias, & adipiscaris: adeptis verò rursus in proximi tui commodum vtaris insequens praeceptum, & exemplum

Ioan. c. 15. b *Domini tui, qui ait: Hoc est praeceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Qui hac viua fide accedit, is quotiescunque corpori Domini communicat, mortem Domini annunciat, & corpus Domini secundum Apostolicam iussionem dijudicat referens fructum permanentem in*

August. in Io. tract. 26. *vitam aeternam. At contra, qui hac fide vacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, praemit dente, non capit mente. Sumit equidem is veram Christi carnem, & sanguinem, sed essentia, non salubri efficientia: Sacramen-*

Manducare corpus Domini quid. *tum accipit, sed vitam Christi non accipit. Hoc est enim (vt idem saepius repetamus) manducare illam escam, & bibere illum potum in Christo manere, & illum in se manentem habere, ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem, licet praemat dentibus corpus, & sanguinem Christi.*

Accedēti ad hanc summi Regis mensam diligens suę cōsciētię excussio & oris confessio: Matth. c. 9. b

Secundò vt dignè capias necesse est, vt te excutias, & infirmitatem, ac peccatum tuum agnoscas: Non enim bene valentibus, & se iustos, ac sine peccato praesumentibus opus est medico, sed malè habentibus, vt de peccatis poenitens, atque seueritate poenitentiae à teipso iudicatus, non iudiceris à Deo: ac ita si quid est criminis, quod conscientiam grauet Sacerdoti in teipsum ius habenti patefacias. Hanc quidem praeparationem praecedere cùm ex alijs compluribus sanctorum Patrum Concilijs intelligi licet, tùm

Conc. Trid. sess. 13. c. 7 *verò maximè ex 13. sacri Concilij Tridentini sessione, vbi haec scripta leguntur: Si non decet ad sacras vllas functiones*

nes

*nes quempiam accedere, nisi sanctè; certè quò magis sancti-
tas, & diuinitas cęlestis huius Sacramenti Viro Christia-
no comperta est, eò diligentius cauere ille debet, ne absque
magna riuerentia, & sanctitate ad id percipiendum acce-
dat, præsertim cum illa plena formidinis uerba apud Apo-
stolum legamus: Qui manducat, & bibit indignè, iudiciũ* 1. Corinth. e 11. g. Et de
sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. consi. dist. c.
Quare communicare volenti ad memoriam reuocandum est quid ergo.
illud præceptum, Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem 1. Corinth. e
consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut 11. g.
*nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi con-
tritus uideatur absque præmissa Sacramentali confessione
ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis
omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incu-
buerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum
esse decreuit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si
necessitate urgente, Sacerdos absque præuia confessione
celebrauerit, quamprimum confiteatur. Hæc ibi. Verùm
ne quis de hac re aliter credere, docere, aut prædicare au-
deat eodem in loco sancti Patres hunc Canonem sanxerũt.* Can. 11. Cõc.
Et ne tantum Sacramẽtum indignè, atque ideo in mortem, Trid. sess. 13.
*& condemnationem sumatur, statuit atque declarat sancta
Synodus illis, quos conscientia, peccati mortalis grauat,
quantumcunq; etiã se contritos existiment habita copia cõ-
fessoris necessariò præmittendum esse confessionem sacra-
mentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel
pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defen-
dere præsumpserit, eò ipso excommunicatus existat. Ha-
ctenus Canon. Vnusquisq; igitur diuina suscepturus myste-
ria conscientiæ suæ complicatam rationem euoluat, mentis
si quas inuenerit maculas detergat, atque sic ploret delicta
præterita, vt deinceps lugenda non agat. Si enim impunè* Lib. 2. Reg. cap. 6. b

Miror equidem tantam Hæretice tui dementiam, tantamq; audaciam,vt per totam noctem cum mulierculis vagatus mane nec timeas, nec erubescas sanctissimum Christi corpus manducare, & tractare, ac si inter panem illum cœlestem, & hunc materialem nulla planè distinctio inueniretur.

Psal. 67. b
1. Reg. cap. 21. b

non transiit Oza, quòd temerario ausu inclinatæ fœderis arcæ manum præsumpserat submittere, qua ratione diuinam poterit euadere vltionem quisquis in mortali culpa constitutus mysteria cælestia tractare, & manducare voluerit? Præterea si à Domino imperatum est Moysi, vt bestia, quæ montem tangeret, lapidibus obrueretur, quanto minus diuinum euitabit iudicium, qui brutorum vitam traducens ad spiritualem Dei montem, qui Christus est, minimè formidabit accedere? Est planè Christus mons ille excelsus, coagulatus, & pinguis, in quo Deo bene inhabitare complacuit. Porrò si Abimelech Sacerdos esurienti Dauidi, & eius pueris propositionis panes dare renuit, nisi ipse, & pueri mundi essent, præcipuè à mulieribus, quid de his arbitrandum est, qui immundi, qui sceleribus onerati pollutis interioris hominis manibus, atque animo infrunito, & irreuerenti ad Dei, & Domini sui mensam spiritualem audent accedere, & mysteria sacrosancta tractare? Certissimum apud me semper fuit, eritq; perpetuò, quod dum sanctissimum hoc Sacramentum non debita veneratione tractatur, ac sumitur vindicem mox sequi iram Dei. Quod quidem facilè colligitur ex epistola Diui Pauli ad Corinthios vbi ait: Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus Domini. Iudicium in Euangelio horrendum, atque seuerissimum quid semper indicat: vt in Mattheo, Marco, Luca, & Ioanne facile est videre. Iudicium itaque sibi manducat iniquus, & malus, & reus fit æternæ damnationis, quippe cum non discernat, quam sit hoc corpus dignius

Inspice. Hæretice quàm impiè, & quã immanè rem tuam contra Deũ agitas; nã ad materialẽ hũc panem manducandũ lotis manibus properas; ad ęternũ spiritualẽ animæ cibũ, qui superiori eò est excellentior, quò corpori anima antecellit, doces, & prædicas rusticos etiam stiuam aratri in manu tenentes posse accedere.

1. Corinth. c. 11. g

Matth. c. 33.
Marc. c. 12.
Luc. c. 11.
Ioan. cap. 5.

gnius creaturis omnibus, nec sub externa panis specie præsentem Domini maiestatem minimè veneratur: atque ob eam causam, quod indignè sumentes Regem gloriæ, atque vniuersorum conditorem contemnunt, & irreuerenter tractant, præ cæteris grauiora delicta committunt, & pertinaciores in malo, atque ad emendationem vitæ tardiores fiunt.

Qui indignè accedunt in peccatis pertinaciores fiunt.

QVO MODO EXPERIRI POSSVMUS, AN DIGNÈ SUSCEPERIT QUIS CORPUS DOMINI, NEC NE. Cap. 18.

VEMADMODVM verò priusquam accedat, debet seipsum homo probare, vt sic de pane illo edat, & de calice bibat, itidem postquam ederit, & biberit debet probare seipsum, an dignè hoc Sacramento sit vsus, nec ne. Sed dicet quis quo modo qui ederit, & biberit intelliget, an dignè, & cum fructu hoc Sacramento sit vsus, an minimè? Cui in hunc modum satisfaciendum esse arbitror, nullum certius testimonium, aut signum reperiri, quo probare poterit hoc Sacramentum dignè suscepisse, quàm si senserit cor suum post sumptum Sacramentum ab operibus mortuis repurgatum, atque cum magno virtutum prouentu ea charitate inardescere, vt & inimicos odisse desinat, & experiatur se nunc ad omnia charitatis officia proximo impendenda paratum, ac promptum esse, seque in rebus proximi afflicti non secus, ac proprijs moueri. Quod equidem innuere videntur ea, quæ Petrus Apostolorum omnium Princeps scripsit ad hunc modum: Satagite fratres, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.

Efficax signũ dignè suscepti Sacramẽti.

2. Petr. c. 1. b

Epilogus. *Ex ijs ergo omnibus (vt vnde nostra defluxit oratio redeat) satis ostendisse arbitramur fidem, & confessionem illa duo esse, quæ cunctis hoc Sacramentum, & ipsius effectus percipere cupientibus sunt necessaria. Quare falsam* Impia hæreticorũ assertio, cui tota sacra scriptura repugnat. *illorum sententiam esse certò tenendum est, qui asseuerare haud quaquam veriti sunt solam fidem absque confessione pro huius Sacramenti suscipiendi præparatione planè sufficientem esse, quos vt Generalis Synodus Tridentina* Can. 11. Cõc. Trid. sess. 13. *damnaret, confecit hunc Canonem: Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit.*

QVAE PROPRIE' CONVENIANT Sacerdotibus hoc Sacramentum ministrantibus. Cap. 19.

RAETER *illa duo, quæ tàm Sacerdotibus, quàm Laicis hoc Sacramentum sumentibus, quam multa alia sunt, quæ pro huius Sacramenti ministrandi præparatione Sacerdoti rectè conuenire videntur. Excellentior quippè gradus excellentiorem expostulat præparationem. Sit itaque Sacerdos pudicus, vt moribus, verbis, habitu, & incessu pudorem indesinenter exhibeat. Sit humilis corde, vt super eum spiritus Domini requiescat, super quem enim requie-* Isa. c. 66. a *scet Spiritus meus (inquit ille Propheta) nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Sit conuer-* Luc. c. 19. a *satione sanctus, dicente Domino: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sit temporalium contemptor facultatum, vt libentius possit Deo vacare. Non sit vinolentus,* 1. Tim. c. 4. a *neque gulæ intemperans: Vtrunque enim inter opera tenebrarum*

nebrarum Apostolus connumerat. Tumultus hominum & maximè sceleratorum euitet, ne eorum conuersatione mens puritatis decorem amittat. Hæc, & huius generis alia esse debent Sacerdotum studia, vt sincero corde, atque ardenti desiderio die noctuq; Deo assistentes Sacri Altaris participatione sint digni. Sed de ieiunio quid dicemus? quum enim liquido appareat, quando primo acceperunt Discipuli corpus, & sanguinem Domini, non eos accessisse ieiunos, nunquid propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Absit. Nam ideo cœnatus Dominus cœnatis Discipulis corpus suum tradidit, vt in hoc Sacramento consumationem omnium sacramentorum veteris testamenti, & Agni Pascalis, quem paulò ante manducauerant, ostenderet: & quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ Discipulorum, à quibus erat ad passionem digressurus. Quo verò deinceps ordine sumeretur, ipse non præcepit, sed præcipiendum reliquit Apostolis, per quos Ecclesiam dispositurus erat: quibus à Spiritu sancto edoctis placuit, vt in honore tanti Sacramenti prius in os Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi, ac ideo per vniuersum terrarum orbem mos iste rectè seruatur. Et hæc, quæ de tanto Sacrificio, vt Sacramentum est, magis difficilia, magisq; obscura exponere curauimus, pro præsenti loco dixisse sufficiat. Reliqua autem omnia, quæ de hoc Sacramento dici poterant, consultò omisimus, tùm quòd cognitu facilia sunt, tùm & maxime quòd ab alijs latius, diffusiusque tractari inuenies. Quæ in hac re magis difficilia erant, sic explicasse nobis abundè sufficiat. Restat ergo vt ad verborum explicationem accedamus. Sed primùm vnico quasi verbo de Missæ partitione me expediens, exponam princi-

Christus quare post cœnã suum corpus dedit.

De consecr. dist. 1. cap. liquido apparet.

Diuina prorsus hæc institutio, & summis laudibus cõmendãda Ecclesiæ consuetudo.

pales eius partes, quod & supra me facturum receperam; deinde cætera in sequenti libro suo ordine prosequar.

IN QVOT PARTES MISSA diuidatur. Cap. 20.

ISSA itaque in duas diuiditur partes præcipuas, altera ab Introitu vsque ad Offertorium, altera ab Offertorio in finē vsq; protrahitur. Prima pars Cathecumenorum Missa ab extra mittendo appellabatur, quòd Sacerdote Eucharistiā consecrare incipiente Cathecumeni extra Ecclesiam mittebantur. Quare antiquitus perlecto Euangelio, Diaconus super pulpitum acclamare solebat his verbis: Si quis Cathecumenus adest exeat foras. Ad hanc Missæ partem audiendā admittuntur etiam Gentiles, Hæretici, Iudęi, & incestuosi. Secunda pars fidelium Missa à demittendo dicitur, quòd ea expleta fideles, qui soli huic parti interesse possunt, ad propria dimittantur. Non ignoramus complures liturgiæ elucidatores esse, qui in tres partes, qui in quatuor, & qui in plures diuidunt Missam: sed nos sectionem illam in medium attulimus, quæ nobis magis plana, ac magis facilis visa fuit. Hæc sunt, Lector ornatissime, quæ de hoc tā admirabili Sacrificio, ac Sacramento pro veritate catholica tuenda, ac ostendenda mihi breuiter in hoc primo libro dicenda erant; in quibus explicandis, omnem nostram operam dedimus, vt nec ob longam prolixitatem à memoria exciderent, nec ob nimiam breuitatem, molesta obscuritas se infunderet. Quod si fortè assequutus non ero, certè voluisse sat erit. Nunc ad alterum librum me conuerto.

Dist. 1. de cō- secr. ca. Epis.

.5. dist. 3. de incestu, &c. sequenti.

PRIMI LIBRI FINIS.

QVOD EX VERBIS, ET GESTIBVS IN MISSA PERACTIS VNIVERSA IESV CHRISTI passio repræsentatur. Cap. I.

ANE si quis fuerit attentior, comperiet in Missa repræsentari, depingi, & quasi ad visum exhiberi nedum Christum in cruce litantem; sed etiam omnes passionis articulos, vt quàm rectissimè Missa dici possit passionis Christi quoddam spectaculum, & quædam actio. Hòc autem præter præcipuam Missæ partem, videlicet, oblationem tribus redditur modis: Verbis, gestibus, atque indumentis. Christi passio tribus repræsentatur modis. *Cum enim res ipsas in disputatione nequaquam afferre possimus, rerum ipsarum loco verba significantia proferimus, quæ naturam, & essentiam rei ostendendæ aperiunt. Verba autem, quæ Christi passionem deliniunt, ea sunt, quæ passim in Euangeliis leguntur; præcipuè verò illa, quæ Christi res gestas per totam illam hebdomadam ante paschalem à Luna scilicet decima primi Mensis, quando Iesus adiit Hierosolymam vsque ad septimam decimam, quando resurrexit à mortuis, explicant. Gestus quoque passionis repræsentandæ vim habent: nam quando Sacerdos manus extendit, extensionem Christi in cruce præsignat, iuxta illud* Extēsio manuum Sacerdotis quid. Psal. 47. b

P 4 Propheta

Prophetæ dictum: Expandi manus meas tota die. Id etiam summopere cruces ostendunt: nam quemadmodum verba primitùs spectant ad Eucharistiam consecrandam, ita signa ad historiam Dominicæ passionis recolendam maximè attinent. Quantam præterea vim hoc efficiendi indumenta habeant ex his, quæ sequuntur facilè deprehendes. Habet enim diuini cultus religio alium in vsu communi habitum, et alium in Ecclesiasticis officijs exercendis, vt dignosceremus ad mutationem secundum habitum subsequi debere spiritualem animæ mutationem: sic enim Sacerdos veterem hominem exuit, & nouum induit, qui secundum Deum creatus est. Vsus autem sacrorum vestimentorum ex veteri lege pendet. Præcepit enim Dominus Mosi, vt faceret Aaron Sacerdoti, & filiis eius vestes sanctas in gloriam, & decorem, vt sacris vestibus induti fungerentur eorum officio. Quod præter alia ex hoc maximè intelligi posse arbitror, quod in Exodo habetur his verbis: Dum ingredientur sanctuarium meum, & accedunt ad mensam, vt mihi ministrent, & audiant cærimonias meas, vestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quicquam laneum. Cum ægredientur atrium, exterius ad populum exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerunt, & non sanctificabunt populum in vestimentis suis.

Cur in Ecclesiasticis officiis exercendis Religio Chriana alio vtič habitu ab eo, quem in vsu communi habemus. Col.cap.3. b Sacrorũ indumẽtorũ vsus vnde. Exod. c.28. a 30. b 35. b Exo.c.42.44.

Porrò Missæ indumentorum sex sunt species: Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, & Planeta. Vbi per sex sacerdotis indumenta senarij numeri perfectionem velim intelligas. Sexto enim die Deus perfecit cælum, & terram, & omnem ornatum eorum. Sexta etiam ætate venit in mundum. Et sexto die, ac hora sexta genus redemit humanum. Amictus, seu super humerale operimentum illud repræsentat, quo Iudæi velabant faciem Christi dicentes. Prophetiza nobis, quis est, qui te percussit?

In sacris scripturis numerus senarius dignitatem præfefert. Amictus qd indicet, & de eo multa. Matt.c 26. g

percussit? Sacris omnibus vestibus supponitur, et omnibus supereminet, quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Caput operit, ne vndequaque liberè perspiciendo illicita cogitemus. Duæ cordulæ, quibus amictus collum, renes, & pectus ambit, designant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, vt fiat in azimis sinceritatis, & veritatis. Collum, in quo vox est, stringitur, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Renes cingit, quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Pectus complectitur, quia animus Sacerdotis debet esse intentus. Quatenus autem amictus à nonnullis super os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri. Planeta enim (vt suo loco videbitur) charitatem insinuat.

Alba, ποδήρης Græcè, Latinè talaris dicitur, quòd talos vsque descendat. Vestis hæc, quæ in veteri sacerdotio linea vocabatur, stricta fuisse describitur spiritum seruitutis Iudæorum in timore designans; sed in nouo Sacerdotio propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit, extensa est; ita tamen vt membris corporis conuenienter accommodata, nihil in vita Sacerdotis inordinatum esse debere demonstret. Candor huius vestis munditiam significat. Ex bysso, vel lino conflatur, vt quemadmodum byssus, vel linum candorem acquirunt ex arte, sic & Sacerdos munditiam, quam à natura non habet, per exercitium bonorum operum sortiatur ex gratia. Talos vsque descendit, quia vsque ad finem vitæ huius bonis operibus Sacerdos insistere debet. Habet in summitatibus aurifrisia, vt indicet illud Prophetæ dictum. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.

De hac vest: cōplura notatu digna

Psal. 44. c

Cingulum, siue Zona designans flagellum, quo Pilatus cecidit Iesum, albam præcingit, vt castitas Sacerdotis

Ioan. c. 19. a

tis per albam significata nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Pectus, & renes leniter cum amictu cinguntur, quia primi motus (vt aiunt) non sunt in potestate nostra; sed cingulo fortiter stringuntur, vt castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Hinc Luc. c. 12. c *illud Saluatoris nostri. Sint lumbi vestri præcincti.*

*Manipulus funem repræsentat, quo Iesus, mox ut à Iu-*Ioan. c. 18. c *dæis fuit comprehensus, ligatus extitit. Quod etsi per manipulum quandoque præmium designetur, quò in sensu ac-*Psal. 125. *cipienda sunt verba Prophetæ, cum ait: Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos, in præ-*Cur manipulus i leua manu ponitur. *senti tamen vigilantiam, vel strenuitatem significat. Per leuam vita præsens accipitur, vt ex eo loco facile colligi-*Cant. c. 2. a *tur, vbi dicitur: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Sacerdos igitur induit se in leua manu manipulum, vt depulso tædio, seu torpore, qui in vita præsenti mentibus optime compositis, & diuino cultui mancipatis sæpe subrepit, bonis operibus strenuè inuigilet. Accingitur in brachio, vt strictus ad terrena, & præsentis vitæ bona caduca ad cælestia expeditus tendere possit.*

De stola multa scitu præclara. Et primum quid significet. *Stola funem circumscribit, quo Saluator noster ad columnam adstrictus fuit. Hoc genere vestis solummodo huiusmodi personis uti concessum est, quibus prædicandi offi-*Quibus competat. *cium est delegatum. Hinc aptè orarium solet nominari,* Alio nomine orarium dicitur & cur. *quòd solis Christi oratoribus conueniat. Leue Domini iugum significat. Quod planè declarat Episcopus, quando* Dist. 23. cap. Ecclesiastica. *Sacerdoti stolam afferens hæc inquit: Accipe iugum Dei: iugum enim eius suaue est, & onus eius leue. Osculo super collum sibi eam Sacerdos imponit, vt per consensum, & de-*Quare a collo descēdat. *siderium se huic iugo subijcere demonstret. A collo autem per anteriora descendens dextrum, & sinistrum latus adornat, quatenus per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris munitus,*

munitus, nec prosperis eleuetur, nec aduersis frangatur. Per dextram prospera, & per sinistram aduersa significantur. In modum crucis ante pectus geritur, vt pote, qui inter prospera, & aduersa imperturbatus consistere nequeat, nisi Christi crucem, & passionem, cuius ipse minister est, mente concipiat. Longitudo stolæ perseuerantiam attestatur. Vsque ad genua, quæ curuantur, protenditur, vt nos mites, & humiles corde insinuet. Ad lumbos tandem succingitur, vt sit fortis compugnax libidinum.

Dextra, & sinistra corporis pars quid in scripturis significent.

Sextum Sacerdotale indumentum est casula, sic dicta per diminutionem à casa, quasi minor casa, quòd totum hominem tegat. Hanc Græci πλανήταν *nominant, quæ repræsentat purpureum vestimentum, quo milites Iesum circundederunt. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera omnia suo munimine tegit, & seruat, quia charitas per hoc genus vestis significata cunctis virtutibus supereminet, & eorum decorem suo tutamine protegit, & illustrat. Nec enim vnquam vllius iam erit splendor virtutum, nisi eas charitatis fulgor irradiauerit. Nam si linguis hominum loquar & Angelorũ (inquit Apostolus) charitatem autem non habeam, factus sum æs sonans, aut cymbalum tiniens. Quod verò casula vnica, & integra est, significat vnitatem, & vinculum charitatis. Quatenus verò in manuum extensione diuiditur quodam modo in duas partes, duo charitatis præcepta, scilicet, amorem Dei, & proximi nobis indicat: in ijs enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Ad brachia eleuatur, ad dextrum quidem, dum charitatis bonum ad domesticos fidei operamur, & ad sinistrum, dum etiam ad inimicos extenditur. Hoc est illud Aaron vestimentum, quod à capite descendit in barbam, & à barba descendit in omnia. Et hæc de sacris Sacerdotis vestibus dicta sufficiant.*

De hoc indumento multa non omittenda.

1.Cor.c.13.a

Matth. 22.d

Conc. Trid. sess. 13. ca. 8. ad medium.

hortatur, rogat, & obsecrat per uiscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes, & singuli, qui Christiano nomine censentur in hoc uinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent, memoresq; tantæ maiestatis, & tam eximij amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis prætium, & carnem suam nobis ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis, & sanguinis eius ea fidei constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate & cultu credant, & uenerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is uerè sit animæ uita, & perpetua sanitas mentis, cuius uigore confortati ex huius miseræ peregrinationis itinere ad cœlestem patriam peruenire ualeãt,

Psal. 77. c

eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris uelaminibus edunt absq; ullo uelamine manducaturi. Hactenus de causis, & effectibus huius nostri Sanctissimi Sacramenti. Cæterum de affectu, quo accedendum est ad tantum Sacramentum, nunc dicamus.

DE AFFECTV, QVI ADHIBENdus est, vt digne quis hoc Sacrosanctum Sacramentum tractet, & sumat. Cap. 17.

Gloss. in Epistol. 1. ad Corint. c. 11. Tho. 3. q. p. 80. art. 1. Corpus Iesu Christi manducandi modi quot.

E affectu, præparationeq; breuiter dicturi illud præmisisse necessarium duximus, tres esse manducandi hoc Sacramentum modos, alter est sacramẽtalis, qui solùm percipitur non percipiendo effectum, & hoc modo suscipiunt illi, qui confitendi copiam habentes, aliquo tamen mortali peccato detinentur; alter est spiritualis tantùm, per quem suscipitur effectus

ctus Sacramenti, quo homo spiritualiter Deo coniungitur, licet re ipsa Sacramentum non sumat, nimirum tum quando Sacramentum habet in voto: De quo Augustinus in libro de remedio pœnitentiæ hæc scribit: Vt quid paras dentem, & ventrem? Crede, & manducasti. Alter est, quo Sacramentũ simul, & effectus ipsius percipitur. Ex quibus protinus diluculũ euadit, aliquos manducare hoc Sacramentum sacramentaliter tantum, quosdam spiritualiter solum, alios sacramẽtaliter, et spiritualiter simul. Qui verò hi sint, facilè intelliges ex verbis Sacrosancti Concilij Tridentini, quæ huius generis sunt: Quo ad vsum autem rectè, & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt: Quosdam enim docuerunt sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores, alios tantum spiritualiter illos nimirum, qui voto propositum illum panem cœlestem edentes fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & vtilitatem sentiunt: Tertios porrò sacramentaliter, simul & spiritualiter: Hi autem sunt, qui ita se prius probant, & instruunt, vt vestem nuptialem induti ad diuinam hanc mensam accedant. Hactenus Concilium. Quibus in hunc modum suppositis ad eorum, quorum causa hæc declarauimus, nunc redeamus. Accessuro itaque ad hoc cœleste conuiuium assumendum, & ad hanc magnam Regis æterni cœnam pertractandam incumbit, vt ea fide primum sit præditus, qua sumens credas non tantum veritatem corporis, & sanguinis Domini in hoc Sacramento, sed & credas, ac sentias per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, tibi gratis remitti peccata, quæ etiam hoc Sacrificium pro te semel oblatum summa cum laude, ac prædicatione prosequaris, qua demum intelligas te veluti è manu Christi corpus eius pro te traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum tuorum sumere.

Conc. Trid. sess. 13. c. 8.

Manducãtes sacramẽtaliter solũ qui.

Qui spiritualiter manducent.

Communicantes sacramentaliter, & spiritualiter simul.

Accessuro ad hos Sacramentum qualis fides sit necessaria.

sumere. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in causas institutionis, & fines huius Sacramenti diligenter inspicias, eademq; fide fructus tàm mirificos (quos supra retulimus) capias, & adipiscaris: adeptis verò rursus in proximi tui commodum vtaris insequens præceptum, & exemplum Domini tui, qui ait: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Qui hac viua fide accedit, is quotiescunque corpori Domini communicat, mortem Domini annunciat, & corpus Domini secundum Apostolicam iussionem dijudicat referens fructum permanentem in vitam æternam. At contra, qui hac fide vacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, præmit dente, non capit mente. Sumit equidem is veram Christi carnem, & sanguinem, sed essentia, non salubri efficientia: Sacramentum accipit, sed vitam Christi non accipit. Hoc est enim (vt idem sæpius repetamus) manducare illam escam, & bibere illum potum in Christo manere, & illum in se manentem habere, ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem, licet præmat dentibus corpus, & sanguinem Christi.

Ioan. c. 15. b

August. in Io. tract. 26.

Manducare corpus Domini quid.

Secundò vt dignè capias necesse est, vt te excutias, & infirmitatem, ac peccatum tuum agnoscas: Non enim benè valentibus, & se iustos, ac sine peccato præsumentibus opus est medico, sed malè habentibus, vt de peccatis pœnitens, atque seueritate pœnitentiæ à teipso iudicatus, non iudiceris à Deo: ac ita si quid est criminis, quod conscientiam grauet Sacerdoti in teipsum ius habenti patefacias. Hanc quidem præparationem præcedere cùm ex alijs compluribus sanctorum Patrum Concilijs intelligi licet, tùm verò maximè ex 13. sacri Concilij Tridentini sessione, vbi hæc scripta leguntur: Si non decet ad sacras vllas functiones

Accedēti ad hanc summi Regis mensam diligens suę cōsciētię excussio & oris confessio.

Matth. c. 9. b

Conc. Trid. sess. 13. c. 7

nes

nes quempiam accedere, nisi sanctè; certè quò magis sanctitas, & diuinitas cęlestis huius Sacramenti Viro Christiano comperta est, eò diligentius cauere ille debet, ne absque magna riuerentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cum illa plena formidinis uerba apud Apostolum legamus: Qui manducat, & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare volenti ad memoriam reuocandum est illud præceptum, Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus uideatur absque præmissa Sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente, Sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur. Hæc ibi. Verùm ne quis de hac re aliter credere, docere, aut prædicare audeat eodem in loco sancti Patres hunc Canonem sanxerũt. Et ne tantum Sacramẽtum indignè, atque ideo in mortem, & condemnationem sumatur, statuit atque declarat sancta Synodus illis, quos conscientia, peccati mortalis grauat, quantumcunq; etiã se contritos existiment habita copia cõfessoris necessariò præmittendum esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eò ipso excommunicatus existat. Hactenus Canon. Vnusquisq; igitur diuina suscepturus mysteria conscientiæ suæ complicatam rationem euoluat, mentis si quas inuenerit maculas detergat, atque sic ploret delicta præterita, vt deinceps lugenda non agat. Si enim impunè

1. Corinth. c. 11. g. Et de consi. dist. c. quid ergo.

1. Corinth. c. 11. g.

Can. 11. Cõc. Trid. sess. 13.

Lib. 2. Reg. cap. 6. b

 non

Miror equidem tantam Hæretice tui dementiam, tantamq; audaciam, vt per totam noctem cum mulierculis vagatus mane nec timeas, nec erubescas sanctissimum Christi corpus manducare, & tractare, ac si inter panem illum cœlestem, & hunc materialem nulla planè distinctio inueniretur.

Psal. 67. b
1. Reg. cap. 21. b

Inspice. Hæretice quàm impiè, & quã immanè rem tuam contra Deũ agitas; nã ad materialẽ hũc panem manducandũ lotis manibus ꝑperas; ad ęternũ spiritualẽ animæ cibũ, qui superiori eò est excellentior, quò corpori anima antecellit, doces, & prædicas rusticos etiam stiuam aratri in manu tenentes posse accedere.

non transiit Oza, quòd temerario ausu inclinatæ fœderis arcæ manum pręsumpserat submittere, qua ratione diuinam poterit euadere vltionem quisquis in mortali culpa constitutus mysteria cælestia tractare, & manducare voluerit? Præterea si à Domino imperatum est Moysi, vt bestia, quæ montem tangeret, lapidibus obrueretur, quanto minus diuinum euitabit iudicium, qui brutorum vitam traducens ad spiritualem Dei montem, qui Christus est, minimè formidabit accedere? Est planè Christus mons ille excelsus, coagulatus, & pinguis, in quo Deo bene inhabitare complacuit. Porrò si Abimelech Sacerdos esurienti Dauidi, & eius pueris propositionis panes dare renuit, nisi ipse, & pueri mundi essent, præcipuè à mulieribus, quid de his arbitrandum est, qui immundi, qui sceleribus onerati pollutis interioris hominis manibus, atque animo infrunito, & irreuerenti ad Dei, & Domini sui mensam spiritualem audent accedere, & mysteria sacrosancta tractare? Certissimum apud me semper fuit, eritq; perpetuò, quod dum sanctissimum hoc Sacramentum non debita veneratione tractatur, ac sumitur vindicem mox sequi iram Dei. Quod quidem facilè colligitur ex epistola Diui Pauli ad Corinthios vbi ait: Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus Domini. Iudicium in Euangelio horrendum, atque seuerissimum quid semper indicat: vt in Mattheo, Marco, Luca, & Ioanne facile est videre. Iudicium itaque sibi manducat iniquus, & malus, & reus fit æternæ damnationis, quippe cum non discernat, quam sit hoc corpus dignius

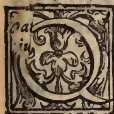
1. Corinth. c. 11. g

Matth. c. 33.
Marc. c. 12.
Luc. c. 11.
Ioan. cap. 5.

gnius creaturis omnibus, nec sub externa panis specie præsentem Domini maiestatem minimè veneratur: atque ob eam causam, quod indignè sumentes Regem gloriæ, atque vniuersorum conditorem contemnunt, & irreuerenter tractant, præ cæteris grauiora delicta committunt, & pertinaciores in malo, atque ad emendationem vitæ tardiores fiunt.

Qui indignè accedunt in peccatis pertinaciores fiunt.

QVO MODO EXPERIRI POSSVmus, an dignè susceperit quis corpus Domini, nec ne. Cap. 18.

VEMADMODVM verò priusquam accedat, debet seipsum homo probare, vt sic de pane illo edat, & de calice bibat, itidem postquam ederit, & biberit debet probare seipsum, an dignè hoc Sacramento sit vsus, nec ne. Sed dicet quis quo modo qui ederit, & biberit intelliget, an dignè, & cum fructu hoc Sacramento sit vsus, an minimè? Cui in hunc modum satisfaciendum esse arbitror, nullum certius testimonium, aut signum reperiri, quo probare poterit hoc Sacramentum dignè suscepisse, quàm si senserit cor suum post sumptum Sacramentum ab operibus mortuis repurgatum, atque cum magno virtutum prouentu ea charitate inardescere, vt & inimicos odisse desinat, & experiatur se nunc ad omnia charitatis officia proximo impendenda paratum, ac promptum esse, seque in rebus proximi afflicti non secus, ac proprijs moueri. Quod equidem innuere videntur ea, quæ Petrus Apostolorum omnium Princeps scripsit ad hunc modum: Satagite fratres, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.

Efficax signũ dignè susceptí Sacramẽti.

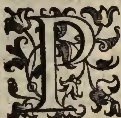
2.Petr.c.1.b

Epilogus. *Ex ijs ergo omnibus (vt vnde nostra defluxit oratio redeat) satis ostendisse arbitramur fidem, & confessionem illa duo esse, quæ cunctis hoc Sacramentum, & ipsius effectus percipere cupientibus sunt necessaria. Quare falsam illorum sententiam esse certò tenendum est, qui asseuerare haud quaquam veriti sunt solam fidem absque confessione pro huius Sacramenti suscipiendi præparatione planè sufficientem esse, quos vt Generalis Synodus Tridentina damnaret, confecit hunc Canonem: Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit.*

Impia hæreticorũ assertio, cui tota sacra scriptura repugnat.

Can. 11. Cõc. Trid. sess. 13.

QVAE PROPRIE' CONVENIANT Sacerdotibus hoc Sacramentum ministrantibus. Cap. 19.

RAETER *illa duo, quæ tàm Sacerdotibus, quàm Laicis hoc Sacramentum sumentibus, quam multa alia sunt, quæ pro huius Sacramenti ministrandi præparatione Sacerdoti rectè conuenire videntur. Excellentior quippè gradus excellentiorem expostulat præparationem. Sit itaque Sacerdos pudicus, vt moribus, verbis, habitu, & incessu pudorem indesinenter exhibeat. Sit humilis corde, vt super eum spiritus Domini requiescat, super quem enim requiescet Spiritus meus (inquit ille Propheta) nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Sit conuersatione sanctus, dicente Domino: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sit temporalium contemptor facultatum, vt libentius possit Deo vacare. Non sit vinolentus, neque gulæ intemperans: Vtrunque enim inter opera tenebrarum*

Isa. c. 66. a

Luc. c. 19. a

1. Tim. c. 4. a

nebrarum Apoſtolus connumerat. Tumultus hominum & maximè ſceleratorum euitet, ne eorum conuerſatione mens puritatis decorem amittat. Hæc, & huius generis alia eſſe debent Sacerdotum ſtudia, vt ſincero corde, atque ardenti deſiderio die noctuq; Deo aſſiſtentes Sacri Altaris participatione ſint digni. Sed de ieiunio quid dicemus? quum enim liquido appareat, quando primo acceperunt Diſcipuli corpus, & ſanguinem Domini, non eos acceſſiſſe ieiunos, nunquid propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? Abſit. Nam ideo cœnatus Dominus cœnatis Diſcipulis corpus ſuum tradidit, vt in hoc Sacramento conſumationem omnium ſacramentorum veteris teſtamenti, & Agni Paſcalis, quem paulò ante manducauerant, oſtenderet: & quò vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ Diſcipulorum, à quibus erat ad paſſionem digreſſurus. Quo verò deinceps ordine ſumeretur, ipſe non præcepit, ſed præcipiendum reliquit Apoſto'is, per quos Eccleſiam diſpoſiturus erat: quibus à Spiritu ſancto edoctis placuit, vt in honore tanti Sacramenti prius in os Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi, ac ideo per vniuerſum terrarum orbem mos iſte rectè ſeruatur. Et hæc, quæ de tanto Sacrificio, vt Sacramentum eſt, magis difficilia, magiſq; obſcura exponere curauimus, pro præſenti loco dixiſſe ſufficiat. Reliqua autem omnia, quæ de hoc Sacramento dici poterant, conſultò omiſimus, tùm quòd cognitu facilia ſunt, tùm & maxime quòd ab alijs latius, diffuſiuſque tractari inuenies. Quæ in hac re magis difficilia erant, ſic explicaſſe nobis abundè ſufficiat. Reſtat ergo vt ad verborum explicationem accedamus. Sed primùm vnico quaſi verbo de Miſſæ partitione me expediens, exponam princi-

Chriſtus quare poſt cœnã ſuum corpus dedit.

De conſecr. diſt. 1. cap. liquido appares.

Diuina prorſus hæc inſtitutio, & ſumis laudibus cõmendãda Eccleſiæ conſuetudo.

pales eius partes, quod & supra me facturum receperam; deinde cætera in sequenti libro suo ordine prosequar.

IN QVOT PARTES MISSA diuidatur. Cap. 20.

Issa itaque in duas diuiditur partes præcipuas, altera ab Introitu vsque ad Offertorium, altera ab Offertorio in finē vsq; protrahitur. Prima pars Cathecumenorum Missa ab extra mittendo appellabatur, quòd Sacerdote Eucharistiā consecrare incipiente Cathecumeni extra Ecclesiam mittebantur. Quare antiquitus perlecto Euangelio, Diaconus super pulpitum acclamare solebat his verbis: Si quis Cathecumenus adest exeat foras. Ad hanc Missæ partem audiendā admittuntur etiam Gentiles, Hæretici, Iudæi, & incestuosi. Secunda pars fidelium Missa à demittendo dicitur, quòd ea expleta fideles, qui soli huic parti interesse possunt, ad propria dimittantur. Non ignoramus complures liturgiæ elucidatores esse, qui in tres partes, qui in quatuor, & qui in plures diuidunt Missam: sed nos sectionem illam in medium attulimus, quæ nobis magis plana, ac magis facilis visa fuit. Hæc sunt, Lector ornatissime, quæ de hoc tā admirabili Sacrificio, ac Sacramento pro veritate catholica tuenda, ac ostendenda mihi breuiter in hoc primo libro dicenda erant; in quibus explicandis, omnem nostram operam dedimus, vt nec ob longam prolixitatem à memoria exciderent, nec ob nimiam breuitatem, molesta obscuritas se infunderet. Quod si fortè assequutus non ero, certè voluisse sat erit. Nunc ad alterum librum me conuerto.

Dist. 1. de cō- secr. ca. Eps.

.5. dist. 3. de incestu, &c. sequenti.

PRIMI LIBRI FINIS.

QVOD EX VERBIS, ET GESTIBVS IN MISSA PERACTIS VNIVERSA IESV CHRISTI passio repræsentatur. Cap. I.

ANE si quis fuerit attentior, comperiet in Missa repræsentari, depingi, & quasi ad visum exhiberi nedum Christum in cruce litantem; sed etiam omnes passionis articulos, vt quàm rectissimè Missa dici possit passionis Christi quoddam spectaculum, & quædam actio. Hòc autem preter præcipuam Missæ partem, videlicet, oblationem tribus redditur modis: Verbis, gestibus, atque indumentis. Cum enim res ipsas in disputatione nequaquam afferre possimus, rerum ipsarum loco verba significantia proferimus, quæ naturam, & essentiam rei ostendendæ aperiunt. Verba autem, quæ Christi passionem deliniunt, ea sunt, quæ passim in Euangeliis leguntur; præcipuè verò illa, quæ Christi res gestas per totam illam hebdomadam ante paschalem à Luna scilicet decima primi Mensis, quando Iesus adiit Hierosolymam vsque ad septimam decimam, quando resurrexit à mortuis, explicant. Gestus quoque passionis repræsentandæ vim habent: nam quando Sacerdos manus extendit, extensionem Christi in cruce præsignat, iuxta illud Propheta

Christi passio tribus repræsentatur modis.

Extẽsio manuum Sacerdotis quid. Psal. 87. b

Prophetæ dictum: Expandi manus meas tota die. Id etiam summopere cruces ostendunt: nam quemadmodum verba primitùs spectant ad Eucharistiam consecrandam, ita signa ad historiam Dominicæ passionis recolendam maximè attinent. Quantam præterea vim hoc efficiendi indumenta habeant ex his, quæ sequuntur facilè deprehendes. Habet enim diuini cultus religio alium in vsu communi habitum, et alium in Ecclesiasticis officijs exercendis, vt dignosceremus ad mutationem secundum habitum subsequi debere spiritualem animæ mutationem: sic enim Sacerdos veterem hominem exuit, & nouum induit, qui secundum Deum creatus est. Vsus autem sacrorum vestimentorum ex veteri lege pendet. Præcepit enim Dominus Mosi, vt faceret Aaron Sacerdoti, & filiis eius vestes sanctas in gloriam, & decorem, vt sacris vestibus induti fungerentur eorum officio. Quod præter alia ex hoc maximè intelligi posse arbitror, quod in Exodo habetur his verbis: Dum ingredientur sanctuarium meum, & accedunt ad mensam, vt mihi ministrent, & audiant cærimonias meas, vestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quicquam laneum. Cum ægredientur atrium, exterius ad populum exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerunt, & non sanctificabunt populum in vestimentis suis.

Cur in Ecclesiasticis officiis exercendis Religio Chriana alio vtiẽ habitu ab eo, quem in vsu communi habemus.

Col. cap. 3. b

Sacrorũ indumẽtorũ vsus vnde. Exod. c. 28. a 30. b 35. b

Exo. c. 42. 44.

Porrò Missæ indumentorum sex sunt species: Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, & Planeta. Vbi per sex sacerdotis indumenta senarij numeri perfectionem velim intelligas. Sexto enim die Deus perfecit cælum, & terram, & omnem ornatum eorum. Sexta etiam ætate venit in mundum. Et sexto die, ac hora sexta genus redemit humanum. Amictus, seu super humerale operimentum illud repræsentat, quo Iudæi velabant faciem Christi dicentes. Prophetiza nobis, quis est, qui te percussit?

In sacris scripturis numerus senarius dignitatem præsefert.

Amictus qd indicet, & de eo multa.

Matt. c 26. g

percussit? Sacris omnibus vestibus supponitur, et omnibus supereminet, quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Caput operit, ne vndequaque liberè perspiciendo illicita cogitemus. Duæ cordulæ, quibus amictus collum, renes, & pectus ambit, designant intentionem, & finem, quibus informandum est opus, vt fiat in azimis sinceritatis, & veritatis. Collum, in quo vox est, stringitur, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Renes cingit, quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Pectus complectitur, quia animus Sacerdotis debet esse intentus. Quatenus autem amictus à nonnullis super os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri. Planeta enim (vt suo loco videbitur) charitatem insinuat.

Alba, ποδήρης Græcè, Latinè talaris dicitur, quòd talos vsque descendat. Vestis hæc, quæ in veteri sacerdotio linea vocabatur, stricta fuisse describitur spiritum seruitutis Iudæorum in timore designans; sed in nouo Sacerdotio propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit, extensa est; ita tamen vt membris corporis conuenienter accommodata, nihil in vita Sacerdotis inordinatum esse debere demonstret. Candor huius vestis munditiam significat. Ex bysso, vel lino conflatur, vt quemadmodum byssus, vel linum candorem acquirunt ex arte, sic & Sacerdos munditiam, quam à natura non habet, per exercitium bonorum operum sortiatur ex gratia. Talos vsque descendit, quia vsque ad finem vitæ huius bonis operibus Sacerdos insistere debet. Habet in summitatibus aurifrisia, vt indicet illud Prophetæ dictum. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.

De hac vest: cõplura notatu digna

Psal. 44. c

Cingulum, siue Zona designans flagellum, quo Pilatus cecidit Iesum, albam præcingit, vt castitas Sacerdo- Ioan. c. 19. a

tis

tis per albam ſignificata nullis incentiuorum ſtimulis diſſoluatur. Pectus, & renes leniter cum amictu cinguntur, quia primi motus (vt aiunt) non ſunt in poteſtate noſtra; ſed cingulo fortiter ſtringuntur, vt caſtigetur corpus, & in ſeruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrenetur. Hinc
Luc.c. 12. c *illud Saluatoris noſtri. Sint lumbi veſtri præcincti.*

Manipulus funem repræſentat, quo Ieſus, mox ut à Iu-
Ioan.c. 18. c *dæis fuit comprehenſus, ligatus extitit. Quod etſi per manipulum quandoque præmium deſignetur, quò in ſenſu ac-*
Pſal. 125. *cipienda ſunt verba Prophetæ, cum ait: Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos, in præ-*
Cur manipulus i leua manu ponitur. *ſenti tamen vigilantiam, vel ſtrenuitatem ſignificat. Per leuam vita præſens accipitur, vt ex eo loco facile colligi-*
Cant. c.2.a *tur, vbi dicitur: Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Sacerdos igitur induit ſe in leua manu manipulum, vt depulſo tædio, ſeu torpore, qui in vita præſenti mentibus optime compoſitis, & diuino cultui mancipatis ſæpe ſubrepit, bonis operibus ſtrenuè inuigilet. Accingitur in brachio, vt ſtrictus ad terrena, & præſentis vitæ bona caduca ad cæleſtia expeditus tendere poſſit.*

De ſtola multa ſcitu præclara. Et primum quid ſignificet. *Stola funem circumſcribit, quo Saluator noſter ad columnam adſtrictus fuit. Hoc genere veſtis ſolummodo huiuſmodi perſonis uti conceſſum eſt, quibus prædicandi officium eſt delegatum.*
Quibus competat. *Hinc aptè orarium ſolet nominari,*
Alio nomine orarium dicitur & cur. *quòd ſolis Chriſti oratoribus conueniat. Leue Domini iugum ſignificat. Quod planè declarat Epiſcopus, quando*
Diſt. 23. cap. Eccleſiaſtica. *Sacerdoti ſtolam afferens hæc inquit: Accipe iugum Dei: iugum enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue. Oſculo ſuper collum ſibi eam Sacerdos imponit, vt per conſenſum, & de-*
Quare a collo deſcēdat. *ſiderium ſe huic iugo ſubijcere demonſtret. A collo autem per anteriora deſcendens dextrum, & ſiniſtrum latus adornat, quatenus per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris*

munitus,

munitus, nec prosperis eleuetur, nec aduersis frangatur. Per dextram prospera, & per sinistram aduersa significantur. In modum crucis ante pectus geritur, vt pote, qui inter prospera, & aduersa imperturbatus consistere nequeat, nisi Christi crucem, & passionem, cuius ipse minister est, mente concipiat. Longitudo stolæ perseuerantiam attestatur. Vsque ad genua, quæ curuantur, protenditur, vt nos mites, & humiles corde insinuet. Ad lumbos tandem succingitur, vt sit fortis compugnax libidinum.

Dextra, & sinistra corporis pars quid in scripturis significent.

Sextum Sacerdotale indumentum est casula, sic dicta per diminutionem à casa, quasi minor casa, quòd totum hominem tegat. Hanc Græci πλανήταν nominant, quæ repræsentat purpureum vestimentum, quo milites Iesum circundederunt. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera omnia suo munimine tegit, & seruat, quia charitas per hoc genus vestis significata cunctis virtutibus supereminet, & eorum decorem suo tutamine protegit, & illustrat. Nec enim vnquam vllius iam erit splendor virtutum, nisi eas charitatis fulgor irradiauerit. Nam si linguis hominum loquar & Angelorũ (inquit Apostolus) charitatem autem non habeam, factus sum æs sonans, aut cymbalum tiniens. Quod verò casula vnica, & integra est, significat vnitatem, & vinculum charitatis. Quatenus verò in manuum extensione diuiditur quodam modo in duas partes, duo charitatis præcepta, scilicet, amorem Dei, & proximi nobis indicat: in ijs enim duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Ad brachia eleuatur, ad dextrum quidem, dum charitatis bonum ad domesticos fidei operamur, & ad sinistrum, dum etiam ad inimicos extenditur. Hoc est illud Aaron vestimentum, quod à capite descendit in barbam, & à barba descendit in omnia. Et hæc de sacris Sacerdotis vestibus dicta sufficiant.

De hoc indumento multa non omittenda.

1. Cor. c. 13. a

Matth. 22. d

DE ACCESSV SACERDOTIS ad altare, & eius confessione cum reliquis. Cap. 2.

Sacerdotis calceatio qd innuat.

Psal. 59.

Altaris ascensus mystica significatio.

Quia ex causa Sacerdos se inclinat.

Apoc. c 5. a

ACERDOS igitur sacris vestibus ornatus, & pedibus calceatis indutus (nam sacerdotis (si libet dicere) calceatio incarnationis est repræsentatio, in Idumeam, inquit Propheta, extendam calciamentum meum, idest, humanam naturam, quã assumam) de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, vt significet Christum carne nostrę humanitatis vestitum de secreto cælorum habitaculo in mundum venisse. Mox vt ad altare peruenerit, inclinat se Christo, exinanitionẽ significãs, & calice deposito librum aperit, quem nemo dignus est aperire, nisi Leo de tribu Iuda. atq; ad primum altaris gradum descendit, & considerans, quod iustus in principio sermonis accusator est sui, in genere peccata sua confitetur peracto iam ex institutione Cælestini psalmo incipiente: IVDICA ME DEVS. vt prius discretus a gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, altaris mysteria dignius possit tractare. In confessione faciẽda exemplum Publicani sequuti pectus ter percutimus, vt ostendantur tria illa ad verã pœnitẽtiam necessariò requisita, scilicet, cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Interim manus iungit, ad deuotionem comparandam, & ad omnium bonorum à Deo fluentium in ipso vnitatem designandam. Demum pro circumstantibus venia peccatorum implorata altare ascendit enixè Deum rogans, vt cunctans eius iniquitates auferat, quò deinceps pura, ac sancta mente possit ad sancta sanctorum introire; atque vt facilius id consequatur ad omnium sanctorum, præcipuè eorum, quorum reliquiæ in altari posi-

Psal. 42. a

Pectoris trina percussio cur.

Manuũ iunctio quid ostendat.

Altaris osculum quid significet.

tæ iacent, merita se conuertit, quibus præcatur; & certò spe rat omnia sibi peccata condonari, & interim altare ipsum in medio deosculatur, vt significetur, quod Christus ad nos veniens non solùm humanitatem vniuit diuinitati, verùm etiam sanctam sibi copulauit Ecclesiam. qua de re scriptura ait; Osculetur me osculo oris sui. Postremum se transfert ad introitum perlegendum: quoniam Christus vbi primitiuam Apostolorum congregauit Ecclesiam docens, & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit dicens: Vobis datum est nosce mysterium regni Dei, cæteris parabolis. Se vertit in latum dextrum, innuens Christi trãsitum de passione per resurrectionem ad æternam vitam. Vt enim sinistra præsentem vitam, sic dextra æternam in scripturis sacris designat. Sacerdos igitur à principio legit introitum, de quo in sequenti capite restat agendum.

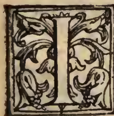
Cant. c. 1. a

Ad Altaris osculum cur subsequitur introitus.

Luc. c. 8. b

Dextræ, & sinistræ alia significatio sacræ scripturę familiaris.

DE INTROITU QUAM multa. Cap. 3.

NTROITUS *sic dicitur vel ab introitu Sacerdotis ad aram, vel à meditatione, quæ sub hoc fieri debet: tum enim meditari debemus introitũ Christi in carnem, in qua passus est; quãdoquidem totum planè Missæ officium (vt sæpius diximus) præter id, quod est verum sacrificium, etiam pro Christi passione repręsentanda, atq; delinianda sit institutum, Ex Prophetarum vaticiniis desumitur, quia sanctorum Patrum filij Dei aduentum, & incarnationem expectantium desiderium exprimit. Subsequitur versiculus psalmisticus, per quem ad introitum quasi ad eandem meditationem reuertimur. Additur Damaso institutore hymnus* GLORIA PATRI ET FILIO, *qui personas tres diuinas omni tempore æqualem*

Introitus cur sic dicitur.

Cur ex prophetis accipiatur.

æqualem habere maiestatem innuit; sicq; Sacerdos hoc initio à sancta Triade beneuolentiam capit, veluti si quis cum Principe acturus laudis titulum præmittit. Deinceps Introitus repetitur, vt per iterationem multiplicatio suspiriorum, & clarioris ipsorum Patruum euidentius exprimatur. Quod planè desiderium Isaias his verbis expressit: Manda, remanda, expecta, respecta, modicum ibi, modicum ibi: si moram fecerit, expecta eum; quia veniens veniet, & non tardabit. In Missa pro defunctis celebrata affertur semper idem Introitus: scilicet, REQVIEM AETERNAM, *quoniam totum illud officium præcipuè ordinatur pro requie defunctis imploranda. Ex his igitur, quæ de introitu diximus, id vnum saltem debet colligi; quòd cum introitus sanctorum Patrum desiderium de aduentu Christi significet, non satis conuenire, vt Sacerdos in Missa solemni ad altare accedat, nisi chorus introitum inceperit, quia antequam Christus veniret, primùm fuit desideratus.*

Sanctæ Trinitatis inuocatio cur.

Introitus repetitio qua ex cã fiat.

Isa. cap.28.c

In Missa cantata nisi primũ chorus introitũ inceperit Sacerdoti non conuenit ad altare accedere, & cur.

SVPPLICATIO NOVENA CVR, & quid significet. Cap. 4.

NOVENA *subsequitur supplicatio, vt nouem Angelorum agminibus per aduentum Christi consociemur. In qua primùm ter profertur Kyrie eleison: Secundo loco ter Christe eleison; & rursum tertio loco ter Kyrie eleison. Et hæc diuinæ misericordiæ postulatoria oratio à Græcis primùm sumpta, etiam apud Latinos Græco Sermone profertur. Significat autem Kyrie Domine, eleison verbum est Græcum imperatiui modi haud aliter significans, quàm miserere apud Latinos, Kyrie eleison, Domine miserere; Christe eleison,*

Christe

Christe miserere. Ex quo protinus euadit perspicuum Kyrie eleison geminas esse dictiones, semperq; diuisim, ac separatim scribendas, atque proferendas. Similiter & Christe eleison duas esse voces disiunctim ponendas. Quo in loco & si Græca ἀπόστροφος seu collisionis nota intermitti possit vocalem præcedentis dictionis elidēdo hoc pacto, Κυριελεί-σον; non est tamen ferenda illorum inscitia, atque imperitia, qui coniunctim latinè putant hæc vocabula scribenda hoc pacto: Kyrieleison, Christeleison. Nam certè non minus refugiunt mutuam adinuicem compositionem hæ duæ dictiones Kyrie eleison apud Græcos, quàm hæ duæ dictiones apud Latinos, Domine miserere. Sed nullus adeò ineptire credendus est, vt dicat hasce duas dictiones Dominè miserere vnam fieri dictionem per compositionem; aut Christe miserere adinuicem vnam constituere vocem compositam. Neque igitur æquiualentes illis voces Græcæ Kyrie eleison; neq; Christe eleison adinuicem admittunt compositionem. Quod si obiiciat quispiam antiquæ consuetudini esse innitendum, illamq; pro authoritate habendam, quæ dictiones illas coniunctim semper protulit, & scribendas exhibuit. Admittimus equidem rectam consuetudinem, & rationi consentaneam esse sequendam. At illa non est consuetudo appellanda, sed error uetustus & crassa ignorantia, quæ prorsus vbi primùm veritas obuijs (ut aiunt) manibus capescenda agnoscitur, eliminanda est, & explodenda. Sed hæc obiter, non tamen ab instituto nostro prorsus aliena. Redeamus, vnde nostra defluxit oratio. Ex nouem diuinæ misericordiæ orationibus inuocatorijs tres primæ Deo Patri, tres mediæ Filio Dei, & Domino nostro Iesu Christo, Tres verò postremæ Spiritui Sancto attribuuntur. Vbi prætermittendum non est eodem nomine, scilicet, Kyrie supplicari Patrem, & Spiritum Sanctum; quia uterq;

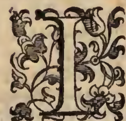
Hæc nō sunt sicco (vt aiūt) pede p̄termittēda.

Consuetudo qualis est p authoritate admittenda.

Cur eisdem vocibus Pater, & Spiritus sanctus supplicētur.

eiusdem sunt tantum naturæ. Filius verò sub alio nomine, scilicet, Christe supplicatur; quia etsi sit eiusdem naturæ, hoc est, Diuinæ cum illis, est tamen & alterius, scilicet, humanæ. Quare media vice Filium inuocamus, vt duas in ipso naturas, diuinam, scilicet, & humanam esse crederemus. In hunc certè modum Propheta loquitur, cum dicit: Psal.56. *Benedicat nos Deus, hoc est Pater, Deus noster, idest, Filius; Benedicat nos Deus, scilicet, Spiritus sanctus. Ibi ait, Deus noster, vbi naturam nostram appellandi in Christo locus accessit. Hactenus de nouena supplicatione, quam Syluester dici instituit, & ex imitatione Græcorum nouenario repetendam Gregorius.*

HYMNI ANGELICI BREVIS explicatio. Cap. 5.

Hymnus quare Angelicus dicatur.

IAM restat sacerdoti nostro, vt ex institutione Telesphori persoluat hymnum Angelicum sic dictum, quòd in Natiuitate Domini Angeli pòst apparitionē factam pastoribus concinuisse sunt auditi, ut Lucas Euangelista testatur his uerbis: Luc.cap.2.b *Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, atque dicentium:* GLORIA IN ALTISSIMIS DEO, ET IN TERRA PAX HOMINIBVS BONAE VOLVNTATIS. *Reliqua verò præsentis hymni præconia Ecclesia, siue chorus succinit, authore Symacho in hunc modum:* LAVDAMVS TE, BENEDICIMVS TE: *quasi Sacerdos dicat: O Angeli vos iubeti, vt Deo detur gloria, en obtemperamus quincuplicem ei promentes laudem.*

Laus quinaria
- *Laudamus te.*
- *Benedicimus te,*
- *Adoramus te.*
- *Glorificamus te.*
- *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.*

Hæ autem laudes quoniam ad insinuandam diuinæ substantiæ pertinent unitatem; idcircò subiungitur unius Dei inuocatio tribus personis communis his uerbis: DOMINE DEVS REX CAELESTIS: *Non enim hæc denominatio aut Patri, aut Filio, aut Spiritui Sancto est propria; sed ipsis omnibus indifferens. cæterum quia cum unitate diuinæ naturæ confitenda est etiam personarum Trinitas, ipsa proprijs deinde nominibus exponitur. Patris quidem persona cum dicitur:* DEVS PATER OMNIPOTENS. *Filij uerò cũ subnectitur;* DOMINE FILI VNIGENITE IESV CHRISTE. *Denique Spiritus Sancti innuitur persona, cum in calce huius hymni adijcitur,* CVM SANCTO SPIRITV. *Cætera uerò omnia, post expressam Filij personam, & ante Spiritus Sancti nuncupationem hic, posita præconia ad solum diriguntur Filium Dei, duplicemq; illius naturam, & diuinam, & humanam indicant. Diuinam quidem (ut facilè est aduertere) cum ipse Iesus Christus,* DOMINVS DEVS FILIVS PATRIS ET PECCATA MVNDI TOLLERE *prædicatur. Quis enim potest dimittere peccata nisi solus Deus? Humanam uerò, cum Agnus Dei nuncupatur, & ad dexterã Patris consedere perhibetur. Quatenus enim homo, eatenus immolatus est pro salute mundi Iesus, & sedet ad dexteram Patris. In reliquis uerò laudibus id tantum omitti non debet, quòd diuinæ naturę propria attribuuntur Filio Dei, cum ipse* SOLVS SANCTVS; SOLVS DOMINVS *esse enunciatur. In quibus quidem tri-*

Notatu dignum. *bus Filij Dei celebrationibus particula illa*, SOLVS, *non excludit reliquis duas personas diuinas, Patrem scilicet & Spiritum Sanctum, quin potius eas amplectitur. Est enim & Pater Sanctus Dominus, & altissimus, nec minus Spiritus ipse Dei Sanctus, Dominus, & altissimus; quippe cum tria illa (ut scolastici uocant) prædicata sint essentialia, & diuinitatis concernant substantiam; ac propterea ipsis tribus sunt communia. Quare manifestatum est, dictiones illas*, SOLVS, DOMINVS, ET ALTISSIMVS, *naturas alias à Diuina, ut Angelicam, & humanam hic excludere. Nam etsi Angelus, & homo quandoq; dicantur sancti, attamen non secundum eam rationem sancti sunt, qua dicitur Deus sanctus; propterea quod Deus ex sua natura, uel (ut passim dicitur a Theologis) absolutè, per se, & formaliter est Sanctus, Dominus, & altissimus, natura sanctitatem habens, dominatum, & altitudinem; at Angelus, & homo non suapte natura, neque ex se sanctimoniam habet, dominium, & celsitudinem, sed participatione & sola gratia à Deo dependente; perinde atque aqua caliditatem mutuatur ab igne per se calido, aut aer claritatem à sole per se lucido. Hactenus de hac Angelorum laude. Postremo præter supradictas particulas, adiectæ sunt & aliæ ab alijs summis Pontificibus Syma cum subsequentibus ad omni sanctam Virginem Mariam attinentes, cum de ipsa celebratur Missæ sacrificium, quibus quoniam nullam habent difficultatem, consultò super sedebimus.*

Completa prędicata a Deo dicuntur per essentiam, de Angelis, & hominibus per participationem.

DE

DE ORATIONE, QVAE collecta dicitur. Cap. 6.

YMNO *Angelico expleto, Sacerdos ad populum uersus eundem salutans dicit:* DOMINVS VOBISCVM: *quibus uerbis Dei presentiã ipsi populo precatur, qua fiat attentus, pius, & deuotus, atque sic oratio, quam eius uice ad Deum fusurus est, efficax reddatur. Est genus hoc salutationis non humano arbitrio compertum, sed ex diuinæ scripturæ authoritate probatur ex ijs locis fuisse desumptum, ubi sæpius & singulariter, & pluraliter legitur positum. Singulariter quidem dicente Angelo Mariæ, Dominus tecum. Item Angelus Gedeoni, Dominus tecum uirorum fortissime. Pluraliter uerò legitur, cum Booz messoribus suis dixit, Dominus uobiscum. Item Azam Regem Iudæ cum uictor reuerteretur de prælio, salutationem recepisse à Propheta legitur, his uerbis: Dominus uobiscum, quia fuisti cum Domino. Populus autem respondet:* ET CVM SPIRITV TVO. *Quasi dicat: Tu Sacerdos optasti nobis diuinam præsentiam, ut reddamur attenti, ad Deum erecti, & pij: Identidem & nos uicissim tibi optamus: ut Dominus sit cum spiritu tuo, idest, cum anima tua, quo sic oratio utriusque nostrum communis accepta fiat, & impetrabilis. Est autem responsio hæc ex D. Paulo accepta, qui posteriorem ad Timotheum Epistolam sic finit: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo: Dominus nobiscum, Amen. Hanc salutationis, & resalutationis modum non deerant, qui turbarent hæretici Priscilliani, contra quos Ecclesia, ut ne in modico quidem subsisterent, in Brancarensi Concilio*

Salutatio Sacerdotis ad populũ vnde accepta.

Luc. cap. 1. c

Iud. cap. 6. c

Ruth. ca. 2. a

Cap. 3.

Cap.3. cilio hæc habet. Item placuit ut non aliter Presbyteri, & aliter Episcopi salutarent populum, sed uno modo salutent dicentes: Dominus uobiscum, & ut respondeatur à populo, & cum spiritu tuo. Hæc ibi. Habita salutatione statim deuotissimus Sacerdos seipsum una cum populo colligit ad orandum, OREMVS, inquiens, Quo in loco fit precatio, quam collectam uocant à colligendo, quòd Presbyter non oret solus, neque pro se tantùm; sed totum secum colligat populum, cum quo, & pro quo uelut communis aduocatus communem facit orationē omnium petitiones ea in oratione colligens, atq; concludens. Quod ex eo præter cætera colligi posse arbitror, quod dicit Oremus, numero plurali.

Collecta cur sic dicitur.

Orationis ordo quis. Orationis autem ordo is est, eam primo dirigere ad Patrem Secundo impetrare per Christum: Tertio includere in Spiritu sancto; quia & Apostolus ait: Ex quo omnia pro Patre, per quem omnia pro Filio, in quo omnia pro Spiritu Sancto. Oratio igitur est dirigenda ad Patrem ex Domini Saluatoris nostri præcepto, qui Discipulos suos ita instruxit, cum eum interrogarent, quo modo orare debuissent; Cum stabitis, inquit ad orandum, dicite: Pater noster. Concludimus autem orationes PER DOMINVM NOSTRVM, Patrem orando per Filium; quòd ita in Euangelio idem ipse Filius præcepit in hunc modum: Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo, petite, & accipietis, Qui & effectum nostris petitionibus, si per ipsum rogauerimus, promittit dicens: Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Vnde & plurimas orationes, uel penè omnes satis congruè concludimus ad hunc modum; PER DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM. Sciendum autem quod in hac usitata conclusione per Dominum, Romanus ordo, & antiquissima exemplaria nomen Dei interponunt, ubi dicitur, qui tecum uiuit, & regnat

Rom.c.11.d

Luc.ca.11.a
Matt.ca.6.b

Ioã.ca.16.c

Matt.ca.7.b

Animaduersione dignū

regnat Deus quod tamen recentiores post nomen Spiritus Sancti subiungere solent in hunc modum Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Et hæc utiq; consuetudo usque adeò inualuit, ut si antiquæ traditioni inhærere uelimus, scandalum uideamur committere, quod in tam leuibus casibus summo studio euitare debemus. Omnes autem astantes ex antiqua sanctorum Patrum traditione ut communem orationem, quam Sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment, mox respondent; AMEN. Quæ sanè dictio quoniam in calce omnium orationum Ecclesiasticarum subnectitur, quid nam illa significet, non est silentio prætereundum.

DICTIO AMEN, QVID significet. Cap. 7.

SCIRE igitur par est, eam dictionem in calce orationum positam optantis esse particulam, et significare idem quod fiat, siue compleatur illud, quod in oratione anteacta postulatum est. In qua quidem significatione sæpius in sanctis sumitur scripturis; ut ibi. Et respondebit omnis populus, & dicet, Amen. Et alibi. Cumq; omnes dixissent, Amen, accesserunt ad conuiuium. Præter hanc significationem, alteram quoque habet admodum frequentem acceptionem, qua assertoria, seu affirmatoria particula est, tantùm ualens sicut uerè, quam præcipuè Dominus noster Iesus Christus (qui summa ueritas est) sæpius unicè & semel nominauit ad assertionem eorum, quæ protulit dicens: Amen dico uobis, amen dico uobis. Apud beatum uerò Ioannem semper in eadem sententia geminata reperitur, ut Amen

Vna quidē huius dictionis significatio.

Deuth. cap. 27.c.

Tobiæ. cap. 9. d

Altera significatio.

 Amen

Qua ex causa dictione Amēin Hebræam linguam Ecclesia vtitur.

Amen dico uobis. Cæterum quam ob causam noluerint interpretes uocem illam, Amen, in alienam transferre linguam, sed eam. Hebræam ut est, dimiserunt; id esse factum puto, quatenus in illa utpotè à Domino integre prolata, honoraremus syncerius summam, & diuinam ueritatem ea dictione nobis assertam, atque comprobatam.

DE ORATIONVM NVMERO. Cap. 8.

OC certe institutio officiorum exigere uidetur, ut sicut ad unam Missam unam tantum Lectionem, & Euangelium legimus, item unum Introitum, immo unum officium celebramus, ita & unam orationem dicamus. Quod etiam ordo Romanus expostulat, ut Amalarius in prologo sui libri de officijs se ab ipsis Romanis dedicisse fatetur. Sed hæc iam pauci obseruãt quin potius plures sic orationes multiplicant, ut auditores suos sibi ingratos assiduant, & populum Dei potius auertant, quam ad sacrificium alliciant. Hoc autem sapientibus multum displicet, qui & si aliquando antiquam traditionem alijs morem gerendo excedat, in ipsa tamen sua excessione modum tenere, & rationem aliquam attendere solent. Nametsi non sempre una tantùm oratione sunt contenti, septenarium tamen numerum in orationibus non transcendunt. Quem utiq; numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum solis septem petitionibus omnia corpori, & animæ necessaria cõpræhendit. Hoc igitur summopere solent obseruare, ut in Missa siue unã, siue tres, siue quinque, siue septem orationes celebrent; Vnam, aut propter Deitatis unitatem, aut propter Romanam traditionem.

Numerus orationũ septenariũ nõ debet excedere.

Cur aut vna aut tres, aut septem orationes legantur.

ditionem. Tres, uel ob personarum Trinitatem, uel quia Dominum ante passionem ter orasse legitur. Quinque propter quincupartitam Christi passionem septem, cùm propter septiformem Spiritus Sancti gratiam, tum quia & Apostolos septem petitiones Dominicæ Orationis ad consecrationem eorundem mysteriorum frequentasse legitur.

QVALES ORATIONES authenticæ habeantur. Cap. 9.

APIENTIORES alias orationes nisi antiquas, & à Gregorio confectas difficilè admittunt, utpote quas in antiquioribus, & emendatioribus sacramentarijs maximè inueniuntur. Sed in VIII. Africanæ Prouinciæ Concilio, cui B. Pater Augustinus simul cum CCXIIII. Sanctis Patribus interfuit, ita sancitum est: Nullæ præces, vel orationes, vel Missę, vel præfationes, vel cōmendationes, uel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint probatæ. Item in III. Carthaginensi Concilio, cui idem ipse Sanctus Augustinus præsens fuit, hæc habentur: Nullus ad altare Patrem pro Filio, uel Filium pro Patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur, nisi probata. Ex his igitur facile colligitur, nulli conuenire Sacerdoti, ut sibi ex proprio capite quas uelit orationes legendas assumat, sed eas tantùm, quæ uel à Summis Pontificibus traditæ, uel à sacris Concilijs fuerint probatæ. Cæterùm nos arbitramus eas omnes orationes uelut probatas, & authenticas accipiendas esse, quæ in Missali ex Decreto sacri Concilij Tridentini nuper impresso, positæ leguntur.

VIII. Conc. Afric. ca. 12.

III. Conc. Carta. ca. 23

Orationes authenticæ quales habendæ.

DE ORATIONE CONTRA Hæreticos. Cap. 10.

Positio hæretica. OSTQVAM *in locum de oratione incidimus, non ab re erit aliqua contra perfidam Hæreticorum opinionem de absoluta necessitate tradere. Sed de oratione quid sanctius, & quid utilius docere possumus, quàm quod orationi iugiter sit insistendum, quando ubiq; legamus Christum toties pro*
Luc.ca.22.c *nostris orasse peccatis? In monte uidelicet Oliueti in faciẽ procedisse, prolixiorem profudisse orationem; post cœnam hymnum dixisse, dormientes Discipulos a somno ad orandum auocasse; atq; quomodo, & quid orandum sit, do-*
Act. cap. 1.c *cuisse? Num & Apostoli unanimes non perseuerauerũt in*
Act.cap. 3.c *oratione? Hinc Petrus, et Ioãnes ascendebant in templum*
Positio hæretica. *ad horam orationis nonam. Quod si oratio res inutilis esset,*
Rom.c.12.c *ut aduersarij multa diligẽtia prosequuntur, cur ob rem ina*
2. Corinth. cap. 1. b *nem D. Paulus tot uerbis uteretur ad orandum persuaden-*
Phil.cap. 1.a *tibus, quemadmodum Romanis, Corinthijs, Galatis, Ephe-*
Eph.cap.6.d *siis, alijsq; scribit se sine intermissione facere, eosq; obse-*
Act.cap.12.a *crat, ut è diuerso pro se faciant? Aut cur Ecclesia Hiero-*
Act. ca. 10.a *solymis sine intermissione ad Deum pro Petro orasset? Aut quomodo orationes Cornelij in conspectu Domini ascendissent? Quæ omnia dum clarius comprehendantur scripturis, restat, ut nos iugiter diuinis orationibus insistamus, uti Christum Seruatorem nostrum, Patres, & prædecessores nostros fecisse, & docuisse legimus. Hactenus de oratione. Pergamus ad reliqua.*

DE EPISTOLA. Cap. II.

RDINARVNT deinde Viri Apostolici, & Patres Prisci, ut Presbyter oratione iam gratiam à Deo nactus populo doctrinam impertiat, quatenus ex ea doceatur, quo pacto se aptare possit futuris mysterijs. Et hoc agitur in Epistola, quæ semper aut ex ueteri lege, aut ex aliqua Apostolica lectione accipitur: Ex ueteri quidem lege, quòd antiqua lex præcursor est nouæ legis, quæ in Euangelio tradita, inuenitur. Ex Apostolica quoque lectione assumitur, quòd Dominus misit illos binos ante faciem suam, hoc est ante Euangelium, in omnem locum, quo ipse erat uenturus. Adde Epistolã Euãgelio præmitti, quia ut plurimum uelut prælectio, & præexistens quædam notitia ipsum declarat. Solis Subdiaconibus inferioris gradus Romana authoritas concedit, ut Sacris uestibus induti Epistolam legant ad Missam. Nihil uerò obstat, quin Sacerdos in Missa inferiorum officia si necesse fuerit, possit explere, quum omnes ordines inferiores iam retinere constet: Sed non ordinatio interdicitur, ut in solemni Missa sacris uestibus indutus Epistolam legat? Nam Beatus Hormisda Pontifex Maximus illum deponit, quicunque non ordinatus officium ordinati in eum quem diximus, modum usurpauerit.

Quare ad orationẽ sub sequitur epistola.

Epistola ex qua lectione debet cõmento.

Cur aut ex veteri, aut ex nouo sumitur cenamento.

GRADVALE VNDE DICITVR, & cur Epiſtolam ſubſequatur. Cap. 12.

Graduale vnde dicitur.

Esponsorium, quod Epiſtolam ſubſequitur, Graduale uocant, denominatione à modo canendi orta. Initio enim plerunque graue eſt; deinde ſuis gradibus aſcendens, myſticè deſignat nouitium pœnitentem nondum altè aſcendiſſe in uia Dei, ſed adhuc in plorationis conualle poſitum in dies altius ipſum aſcendere, atq; ad editiorem procedere gradum. Id quod Propheta innuere uidetur, cum cecinit: Beatus uir, cuius eſt auxilium abs te: aſcenſionem in corde ſuo diſpoſuit in Valle lachrymarum in loco, quem poſuit: et enim benedictionem dabit legis lator; ibunt de uirtute in uirtutem. Hinc aſpero, & graui cantu perſoluitur, quòd ad lamentum, ipſaq; pœnitentiæ opera pertineat, atque epiſtolam ſubſequitur; quia mox ut ſacra doctrina mores inſtituens fuerit percepta; ſequi debet pœnitentia cum ſuis fructibus. Sunt tamen qui putent Graduale dici à loco, in quo canitur. Nam in Cathedralibus Eccleſiis. quæ omnium ſunt uetuſtiſſimæ, canens Graduale ad gradum ſæpius conſiſtit, & inferior eo ſtare conſueuit, qui ſubſequens Haleluia concinit. Sed prima ſignificatio (ut arbitror) eſt admodum congreuens rei propoſitæ, longeq; accommodatior, quàm iſta.

Kal. 13. b

Cur epiſtolam mox ſequitur.

Aliquorum opinio.

HALELVIA QVID SIGNIficet. Cap. 13.

VONIAM statim subiungitur dictio, haleluia, & in usu Ecclesiastico eadem sæpius repetitur, quid dictio illa significet, operæ pretium est dignoscere. Sanè qui lingua hebrææ periti sunt, illiusq; leges, & documenta callent, censent id uocabulum duas in sedictiones amplecti, quarum prior est trisyllaba, sic Halelu; secunda uerò dictio ia apud Hebræos monosyllaba est, nam i & a apud eos coalescunt in unam syllabam. Significat haleluia tantundem sicut laudate Dominum; nam Halelu laudate designat, ia nomen est Dei significans Dominum; est enim apud Hebræos unum de decem Dei nominibus, quæ D. Hieronymus in quadam Epistola ad Marcellum recenset. Dictio, Haleluiah, ex duab⁹ coalescit in vnā.

Hoc ipsum haleluia cãtus est hilaritatis, et ingentis lætitiæ, immo uerius iubilus, quàm cantus: Ex lapide (inquit Tobias) candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per uicos eius haleluia cantabitur. Aptissimè quidem sequitur Graduale canticum: quum perspicuum sit, tristitiam pœnitentiæ semper ingens sequi gaudium, ut testatur Christus his uerbis: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Gaudium prorsus sequitur plenitudinem & hic, & in futura patria, ubi perpetuò cantabitur haleluia. Id quod eo loco ostendit Ioannes, ubi hæc scripta reliquit: Post hæc audiui uocem magnam tubarum multarum in cælo dicentium haleluia. Hoc in Romanam Ecclesiam Damasus Papa ab Hierosolymarum Ecclesia per Hieronymum introduxit. Haleluia qd indicet. Tob.ca.13.d Cur graduali statim adijcitur. Matt.ca.5.a Apoc. cap. 19.a Lib.9. Reg. Epis.VIII.

Verum

Quo tempore Tractus dicatur, & cur.

Verum toto tẽpore intermedio, à quinquagesima usque ad Pascha, Sancta mater Ecclesia prætermittit hoc lætitiæ canticum, & ex institutione Telesphori Tractum assumit, ut luctum pœnitentiæ pro peccatis diluendis assumendum esse significet.

Tractus vnde.

Tractus nomen habet a trahendo, quòd ob carnis repugnantiam ui, atque uiolentia quadam ad luctum pœnitentiæ trahamur.

DE EVANGELIO QVAM multa. Cap. 14.

Sub initio lib. de præp. Euang. Euangelium quid significet.

VANGELIVM græce, latinè bona unnciatio (authore Eusebio) sic dicitur, quòd uel æterna, atque incorruptibilia bona, quæ certè suprema, & maxima sunt, atq; adeò summam fælicitatem cunctis hominibus annunciet, uel ut alijs uidetur, quòd bonum, & lætum nobis afferat de Christo nuncium; nimirum quòd is sic potenter pro nobis uicerit peccatum, mortem, & inferos, ut hæc formidanda nobis non sint, si eidem uiuaci adhæserimus fide. Hoc preciosissimum nuncium admirans Isaias. Quàm speciosi (inquit) pedes euangelizantium pacem, annunciantium bona.

Isa. ca. 52. b

Ex Romano ordine à Diacono Euangelium legebatur uersus Meridiem, ubi masculi conueniebãt; non ad Aquilonem, quo in loco fœminæ consistebant: Ad principalem enim sexum meritò uertebatur. quòd ei (ut Apostolus instituit) infirmior sexus domini docendus committitur. Sed Presbyteri ad legendum Euangelium non se ad Meridiem uertebantur; quia nec in pulpitum sicut Diaconus ascendebant, ubi necessariò ad masculos potius, quam ad fœminas se uertere deberent. Nam iuxta Ecclesiasticam consue-

In Missa solenni quo in loco legebatur Euangelium.

1. Cor. cap. 14. g

consuetudinem ad altare legunt, ubi nulla diuersitas auditorum appropinquat, quæ Sacerdotes legentes magis in hanc partem, quàm in aliam conuerti exigat. Ad sinistrum uerò cornu altaris habent librum, cum Euangelium legunt, uel cum sacrificant, ut in dextera parte expeditiores sint ad suscipiẽdas oblationes, siue ad cõficienda altaris sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis quàm ad Meridiem uersi uidentur, cum annunciant Euangelium, atque hinc illam usurpationem emersisse uidetur, ut etiam Diaconi in pulpito se uertant ad Aquilonem; idq; adeò inoleuit, ut apud plerosq; quasi ex ordine sancitum teneatur. Et fortasse eam ob causam uertitur ad Aquilonem; quasi contra Diabolum quo modo in canticis dicitur; Aquilo surgat, & Auster ueniat, hoc est, Diabolus fugiat, & Spiritus Sanctus acceleret. Et rectè contra Diabolum Euangelium legitur, ut illum sua uirtute expellat. Sed Euangelio præmittit Sacerdos consuetam salutationem dicens, DOMINVS VOBISCVM, *plebe, uel Choro respondente;* ET CVM SPIRITV TVO. *Quibus allocutionibus mutuò se ad Euangelium attentissime audiendum excitant. Deinde pergit cantando:* SEQVENTIA SANCTI EVANGELII SECVNDVM N. VEL N. *cui populus, uel Chorus, uel minister summa reuerentia respondet:* GLORIA TIBI DOMINE*: ac si diceret; Sit tibi o Deus summa laus, & gloria, qui tam iucundum nuncium, uerbum, scilicet. salutis nobis è cælo mittere dignatus es. Interim tam Sacerdos, quàm populus teneris se muniunt crucibus, ne Diabolus Euangelij fructum uberrimum quoquo modo impedire possit. Est enim ipse uolucris illa funesta, quæ præciosissimum diuini uerbi semen de cordibus audientium tollere nititur, ne credentes, salui fiant. Tribus quidem se signat crucibus, ad frontem, ubi sedes ipsius uerecundiæ*

In Missa priuata ad cornu sinistrũ versus Aquilonem legi debet. Et q̃ ob causam.

Can.cap.6.d

Luc.cap.8.b.

conspi-

conspicitur, ut spreta omni uerecundia cum Apostolo de Rom.cap.1.b *Euangelio non erubescat; In pectore, ne aliqua suggestio Diaboli impediat, quin puro corde Euangelium Dei annunciare possit: In ore, ut quod corde precipit, simul & ore profiteatur: Ac ita tribus crucibus se signant Christi fideles ad frontem, os, & pectus, ut significent se Euangelium crucifixi adeò non erubescere, ut parati etiam sint hoc ipsum profiteri & ore, & pectore.*

De conf.dist. 1.cap. Apost. *Populus uerò non sedens, sed stans (Anastasio institutore) Euangelium audit, ut ad prælium pro Christi ueritate tuenda promptitudo notetur. Nec minus caput detegit, ut quæ sub uelamine, ac figura in lege, ac Prophetis continebantur, in Euangelio manifestata esse significetur. Postremò lecto Euangelio Sacerdos ipsum osculatur, ut innuat præcipuum amoris affectum erga Dei Euangelium, de quo hæc pauca dixisse sufficiat.*

SYMBOLI NICENI expositio. Cap. 15.

Symbolum unde collatio, & inditium latinè dicitur.

YMBOLVM *Græcè, Collatio, & inditium Latinè utroque significatu rectè sic dicitur. Collatio quidem, quia Apostoli in unum contulerunt, quod unusquisque de Deo sensit; ut sic concors esset fidei professio: Inditium autem, uel signum idcirco dicitur, quia cum multi ex circumeuntibus Iudæis simularent se esse Apostolos (ut in actibus Apostolorum legitur) & lucri alicuius, uel uentris gratia ad prædicandum proficiscerentur, nominantes quidem Christum, at non integris traditionum lineis nunciantes, istud inditium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum uerè se-*

cundum Apostolicas regulas prædicaret. Cæterum post Apostolorum obitum, uariæ succreuerunt in ortu Ecclesiæ zizaniæ, precipuè Arij illius Alexandrini, qui Filio Dei naturam Diuinam adimere ausus est, & pestilentissima doctrina in gentes excitauit in Ecclesiá turbas, ita ut Oriens, & Occidens exitiali bello inter se confliclarentur. Quam ob causam optimus ille, & pientissimus Imperator Constantinus Magnus magnum conuocauit Concilium; congregatiq; sunt Niceæ CCCXVIII. Patres ad numerum fermè annorum Christi tunc occurrentium: qui Symbolum confecerunt non quidem aliud, sed planè idem cum priore Apostolorum, quod à loco Nicenum est dictum; & Symbolum maius plerunque appellatur, quòd duodecim articuli in eo propter hæreticos, & perfidos fusius, & apertius sunt discussi, & declarati. Hoc ipsum Symbolum Marcus summus Pontifex in Missam legi instituit, ut quidem statim post Euangelium, quòd scilicet Euangelij doctrinam, & prædicationem sequi soleat fides, dicente Paulo: Fides ex auditu, auditus per uerbum Dei. At quibus diebus in officio Missæ legeretur, à Damaso post Marcum fuit institutum. Iam ut ad Symboli huius expositionem aggrediamur, principio sciendum est, quidquid hic continetur, tribus partibus, sicut sunt tres sanctissimæ Trinitatis personæ, ad quas refertur, comprehendi. Prima pars Patri, Secunda Filio, Tertia Spiritui Sancto ascribitur. Primæ igitur partis primus articulus hic est, qui sequitur.

Quã ob causam Apostolorum Symbolũ suum est declaratum.

Apostolorũ Symbolum idem cum Niceno.

Rom. cap. 10. d

In tres principales partes diuidit.

CREDO IN VNVM DEVM PATREM. *Quũ enim Deus sicuti est, nemo uiderit unquam optimo iure Symboli prima uox est credo, Vbi initio commonendum est, triplicem esse credenti rationem, scilicet, credere Deum, Deo, & in Deum. Prior est, quum credimus Deum reperiri, & in*

I. Ioan. ca. 4. e

August. in Psal. 77.

Tri. ex credendi r.

rerum

Credere Deum quid. Psal. 13. a *rerum natura existere, contrà eos, qui negauerunt Deum esse, de quibus Propheta hæc scripta reliquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Secunda credere Deo est,* Deo credentes qui sint. *quando Dei uerbis credimus, & uera esse, quæ de Deo dicuntur, quo modo, & Demones credunt, & contremiscunt (sciunt enim illum mentiri non posse) & pleriq; Philosophi crediderunt; sed tamen euanuerunt in cogitationibus* In Deum credere quid. *suis. Tertia credendi ratio est, in Deum credere, hoc est credendo amare, credendo diligere, & credendo in Deum uniri: in hunc quippè modum in Deum credendum esse nunc proponitur, quemadmodum pij credunt, qui nihil sibi quasi proprium, & in sua potestate positum arrogant, sese illius clementissimi Domini seruos profitentur, suaq; omnia tradunt diuinæ uoluntati, eiq; se totus committunt, quantum possunt propria abnegantes in omnibus: breuiter pro compertissimis habent omnia, quæ sacris Biblijs, ac Catholicæ Ecclesię definitione prodita sunt, & absq; dubio sperant, quæ Deus ibi promittit.*

Fides, qua in Deum creditur, unde fluat. *Vnde uerò fides, qua in Deum credimus, oriatur, facilè erit ostendere, paulo altius hinc petito principio. Erant homini ab initio suæ creationis præcipuæ illæ animi uires* Maxima hominis conditi dignitas. *intellectus, & uoluntas sic diuinitus inditæ, ut Deum ueluti, optimum simul & maximum rerum omnium conditorem perpetuò agnosceret, agnitum uero quoad fieri posset, complecteretur. At postea quam ille legem Dei neglexit, statim intellectum, seu mentem, & rationem, qua rectè iudicaret quid eligendum, quidue fugiendum omnis ignoratio, & error occupauit, & uoluntatem, qua expeteret, quod ratio commonstraret, carnalis concupiscentia* Psal. 84. e Duplici morbo duplex medela respondet. *grauiter uitiauit. Atq; ita factum est, ut recederet homo, qui ad imaginem Dei creatus fuerat, comparatusq; iumentis, similis illis effectus sit. Vtraq; igitur animæ nostræ*

parte

parte uitiata, duplici remedio opus erat, fide, quæ purificaret mentem, rationem; & charitate, quæ uoluntati submoueret prauas cupiditates Sed, utrunque remedium quum humana tantum industria minimè comparari posset, à Deo petendum erat; ambo enim ipsius dona sunt. Nam charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: Et nemo per fidem uenit ad Patrem, nisi per Filium; & uicissim nemo uenit ad Filium, nisi Pater traxerit eum. Fides ergo in Symbolo proposita, qua in Deum credimus, est donum menti hominis diuinitus infusum, quod ex D. Pauli sententia in earum rerum, quæ non uidentur, cognitione, assensioneq; longè omnium certissima positum est. Hæc igitur fides est, quam in nobis exigit Deus, nec tamen inueniet, quod exigit, nisi donauerit, ut inueniat. Hæc est, quæ consolatur nos in omni tribulatione nostra spe bonorum cælestium, de qua hæc scripta habentur: Induite uos armaturam Dei in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Iterum, per quem habemus accessum, per fidem, in gratiam istam: Atq; alio in loco hæc ad lineam legimus: Circuit uos tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, cui resistere fortes in fide. Nec minus de tam excellenti dono rursus hæc alia inuenies in diuinis scripturis, sic posita: Et hæc est uictoria, quæ uicit mundum, fides uestra. Hæc fides nos Deo copulat: hæc in huius uitæ tenebris prælucet, ostendens quid uerè fugiendum, quidue expetendum. Hæc sola aditum præbet, ac facit, ut qui per incredulitatem, & superbiam ueteris Adæ à Deo excidimus, Deo rursus appronpinquemus: Si desit, omnia cooperantur in bonum. Hinc sacrosancta Synodus Tridentina superiorum Patrum exempla sequuta ædificiū pro extirpandis hæresibus, & moribus reformandis constructura, quo pia eius soli-

Psal. 48. e
Dupici morbo duplex medela respondet.
Rom. ca. 5. a
Ioã. cap. 6. g
In Deum fides quid.
Heb. ca. 11. a
Fidei fruct⁹ qui sint.
Eph. cap. 6. b
Rom. ca. 5.
1. Pet. ca. 5. b
1. Ioã. ca. 5. a

Conc. Trid. Sess. III.

citudo principium, & progressum suum per Dei gratiam haberet, ante omnia statuit, & uoluit prætermittendam esse fidei confessionem. Illius autem in Sessione iij. uerba sunt hæc: Quare Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, neccessario conueniunt, ac fundamentum firmum, & unicum, contra quod portæ inferi non præualebunt, totidem uerbis, quibus in omnibus Ecclesijs legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem eiusmodi est. CREDO IN VNVM DEVM. Vnum dicitur ad excludendam Deorum pluralitatem. Ex quo facilè colligitur in hoc articulo exhiberi Deitatis unitatem credendam. Credimus igitur in unum Deum: Quando Deum dicimus, intelligimus illam substantiam spiritualem sine initio, sine fine, simplicem sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, immensam, ineffabilem, inestimabilem, qua nihil esse potest nec dignius, nec sapientius, nec melius: at quoniam tum essentiæ unitate debet etiam credi personarum Trinitas, mox legimus PATREM, quæ sanè dictio additur, ut distinguatur persona Patris à Filio: nam etsi Deus multis modis in scripturis Pater uocetur, ut in oratione Dominica, infra latius demonstrabimus, hic tamen Pater accipitur, quatenus ostendit nomen personæ Deitatis, cui soli hoc competit, quod Filium genuit eiusdem diuinitatis consortem. OMNIPOTENTEM. Quilibet Angelus, uel homo secundum sibi traditam potestatem potest dici potens, sed omnipotens nunquam soli Deo, qui omnia ex nihilo creauit, hoc omnipotentis cognomen competit ad confirmandam imbecillium fidem, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis exquirentes quo modo Deus hoc, uel illud fecerit. quibus omnibus hoc uno uerbo esset satisfaciendum; quod quum infinita sit, & incom-

Quid Dei nomine concipiatur.

Omnipotentis nomen soli Deo cōuenit.

Hominū uanæ curiositati quo modo satisfaciendum.

incomprehensibilis Dei potentia, non est impossibile apud Deum omne uerbum. Cæterum quum Deum Patrem Omnipotentem dicimus, Filium, aut Spiritum Sanctum Omnipotentem non negamus, quin potius astruimus; nam sicut eadem est Patris, & Filij, & Spiritus Sancti essentia, ita & Omnipotentia; licet sub ratione, qua Deus est omnium causa, & principium, omnipotentia Patri attribuatur, sicuti Filio sapientia, & Spiritui Sancto bonitas. Ita Filius, & Spiritus Sanctus est factor cæli, & terræ, sicut & Pater; quoniam diuinarum personarum ad extra profusa operatio una, & eadem, est sicut uirtus, & substantia. FACTOREM CAELI, ET TERRAE. *Dicitur factor, ut innueretur, quòd non ex propria substantia, sed aliunde, utpote ex nihilo cælum, terramq; produxit. Ipse enim est, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Ipse dixit, & facta sunt. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod & Apostolus luce clarius ostendit his uerbis: Quoniam per ipsum condita sunt uniuersa, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum creata sunt.* VISIBILIVM OMNIVM, ET INVISIBILIVM. *In cælo fecit uisibilia Solem, & Lunam, & stellas. Suis animalibus terrestribus, & omni plantarum genere impleuit terram, aerem uolatilibus, mare natantibus. Fecit hominem, qui cæteris creaturis dominaretur, & constituit eũ super opera manuum suarum. Omnia subiecit sub pedibus eius, oues, & boues uniuersas, insuper & pecora campi: Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Et ut hæc propter hominem produxit, ita hominem, atq; alia omnia propter se, hoc est, ut cognoscant, & glorificent conditorem suum. Fecit etiam inuisibilia, naturam, scilicet, Angelicam, & mentem humanam ad imaginem,*

Luc. cap. 1. d.
Ioan. cap. 1. a
Colo. ca. 1. c
August. de Simbo. ad Cath. lib. 1. cap. 1.
Psal. 8. b
Cuius rei gratia conditus sit homo.
Gen. cá. 1. d

& similitudinem suam. Fecit in cælo sedes, Dominationes, Principatus, & Potestates.

ET IN VNVM DOMINVNM IESVM CHRISTVM FILIVM DEI VNIGENITVM, ET EX PATRE NATVM ANTE OMNIA SAECVLA. DEVM DE DEO, LVMEN DE LVMINE, DEVM VERVM DE DEO VERO, GENITVM NON FACTVM, CONSVBSTANTIALEM PATRI, PER QVEM OMNIA FACTA SVNT. *Hic secunda exprimitur diuinę Trinitatis persona, nempe Filius Dei, qui cum sit Deus, & homo duabus naturis deitate, ac humanitate cõstans, de ipsius natura diuina quid credendum sit, in hoc secundo articulo docetur. Ac ita incipit.* ET IN VNVM DOMINVM. *Hic Filius Dei Dominus nuncupatur, ut æquã cũ Patre significetur habere dominationis authoritatẽ, ad extirpandam Arrianorum audaciam, qui Filium authoritate, & perfectione minorem Patre, & quasi seruum, atque subiectum illi oblatrarunt. Omnipotentem Patrem fatebantur, testante Propheta; Hec dicit Dominus omnipotens, sed Filium, aut Spiritum Sanctum negabant Omnipotentem, quum tamen dictus sit, & Filius Omnipotens Ioanne Apostolo in Apocalypsi dicente de Iesu Christo Domino nostro; qui est, & qui fuit, & qui uenturus est Omnipotens. Id quod confirmatur uerbis ipsius Saluatoris de sui omnipotentia dicentis. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Tu autem hæretice responde, si audes; si Filio data est omnis potestas ubiq;; quo modo non erit Omnipotens? Dictus est & Spiritus sanctus Omnipotens, ut ex eo ostenditur, quod libro sapientiæ ita scribit sapientissimus Salamon: Spiritus Domini repleuit orbem terrarũ, & is, qui continent omnia, scientiam habet. An non est Omnipotens, (inquit August.) qui continet omnia? Neq; sine sacræ scripturæ testimonio ipsum nomen Domini Filio*

Apoc. ca. 1. b

Matt. ul. ca. d

Sap. cap. 1. b

adscribitur, quando in præsenti articulo dicitur; ET IN VNVM DOMINVM: Nam Paulus de Filij dominio in hunc modum tradit: Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed scias uelim, quod etsi Filius Dominus appelletur secundum diuinitatem; in scripturis tamen frequenter dicitur Dominus etiam secundum humanitatem; quod ita esse ostendit illa suauissima uox dicens: Vos uocatis me magister, & Domine, & bene dicitis; sum etenim: Verum non ratione humanitatis per se, & seorsum sumptæ Dominus dicitur; sed quatenus humanitatis est diuinitati coniuncta; quemadmodum e diuerso Christianè, ac piè dicimus Deum passum, ac mortuum, non quia Christus, qui erat Deus, & homo ratione deitatis sit passus, & mortuus, quin potius ea causa erat impassibilis, et immortalis; sed dicimus Deum passum, & mortuum ratione humanitatis, quæ in Christo erat deitati unita. Quadam etiam peculiari rationem Christus dicitur Dominus credentium, seu electorum; unde & in symbolo Apostolorum additur, NOSTRVM, ut quotquot in Christo per Baptismum renati sumus; quotquot habemus redemptionem per sanguinem eius, hunc unicum Dominum nostrum profiteamur, & totos nos ei dedicemus. IESVM. Hec uox Hebræis sonat Saluatorem. Nec temerè id nominis ei tributum est, sed ab Angelo priusquam nasceretur, inditum scimus: Et uocabis, inquit, nomen eius Iesum; ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Nec aliud nomẽ est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri; sicut ipse ostendit his uerbis: Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. CHRISTVM. Hoc nomen regionum, & pontificale est. Nam & Sacerdotes, & Reges Christi apud Iudæos appellabantur, quòd unguento Chrismatis consecrabantur; sed Iesus ab illis statim se disiun-

1. Corint. 8. b.

Christus Dominus dicitur tùm secundum diuinitatem, tùm secundum humanitatem.

Ioã. cap. 13. b

Ratione quadam priuata Christus credentium Dominus dicitur.

Act. cap. 4. c

Ioã. ca. 10. b

Cyprian. in Symb.

Reges apud Iudęos Christi nominabantur; sed

non eadem ratione, qua Iesus dicitur Christ'.

xit, quòd illi exteriori unguento materiæ corruptibilis uelut mortales, & corruptibiles ungebantur; hunc autem singulariter plenitudine Spiritus Sancti unxit Deus. Id quod planè eo loco ostendit Isaias, ubi ex persona Filij hæc scripta reliquit: Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit me, euăgelizare pauperibus misit me. FILIVM DEI VNIGENITVM, Vnigenitus dicitur, quòd solus substantia Patris est genitus, solus substantia, atq; natura Dei Filius. Cæteri autem qui credunt in nomine eius, filij quidem Dei sunt, at non natura. (Natura enim omnes nati sumus filij iræ) sed adoptione, & gratia, ut ostendit D. Paulus, quando ad Romanos scribens hæc inquit: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Hoc item confirmatur ex eis, quæ scripsit ad Ephesios his uerbis: Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum. Et licet Christus duas habeat natiuitates, unam, qua nascitur ex Patre sine tempore, alteram, quá nascitur ex Virgine Matre tempore præfinito à Deo, non duo tamen, sed unicus est Filius, non alius, sed idem aliter natus. Cum igitur hic Filium Dei audis, non debes generationem carnalis natiuitatis assumere, sed illam, quæ ab æterno a Patre duxit, quam spiritu Isaias annuncians hæc uerba protulit: Genarationem eius quis enarrabit? Secundum quam priorem generationem, Christus non frater noster est, nec hæres Dei, nec fratres habet, nec cohæredes, sed secundum eam, quam in tempore ex uirgine Matre traxit; De qua prædixit Propheta, cum ita loquutus est. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Quod autem sit unigenitus, ostendunt uerba, quæ Ioannes Euangelista in hunc modum habet: Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti; & paulò post addidit: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. ET EX PATRE

Isa. cap. 61. a

Iesus filius Dei natura est: cæteri omnes Filij adoptione dicuntur.

Rom. ca. 8. c

Eph. cap. 1. a

August. de Eccle. dog. cap. 2.

Duæ Christi natiuitates non duo filios arguũt, sed eundem semper aliter aliter natum.

Isa. cap. 53. c

Qua ratione Dei Filius fratres, & cohæredes habet.

Baruc. ca. 3. d

Ioã. cap. 1. b

NATVM ANTE OMNIA SAECVLA. *Negabant aduersarij Filium Patri coeternũ, ac ideo nec Deum esse; sed creaturam a Deo Patre ex nihilo factam. Contra fides catholica eis omnino aduersa Filium Dei hic profitetur ex Patre, id est, ex substantia Patris natum, & ante omnia sæcula, hoc est, Deo patri coeternum. Quæ duo ex sacris deprompta sunt eloquijs, in quibus ad Filium Pater dicere legitur; Ex utero, hoc est, ex substantia mea ante luciferum genui te: Et alio in loco idem confirmatur, his uerbis Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vbi particula,* HODIE *nota est æternitatis.* DEVM VERVM DE DEO VERO. *Confitetur etiam Filium esse Deum de Deo genitum, ut omnino intelligatur consimilis esse eiusdemq; naturæ cum Deo patre gignente. Et ne hæretici autumarent hanc Filij a Patre generationem per diuisionem substantię fieri, quomodo rerum corporalium fiunt generationes, subiungit Symbolum Nicenum Filium Dei natum ex pâtre, ut* LVMEN DE LVMINE *spiritali, imo uerius superspiritali, & super intellectuali generatione. Neque ab re luminis generatio hic posita fuit; tum quòd ita testetur scriptura; Et testimonium perhibet de lumine; atque alio in loco: Et in lumine tuo videbimus lumen: tum etiam quòd in rebus sensibilibus nulla est productio proprinquior illi æternæ generationi Filij à Patre (quam inenarrabilem esse superius testatus est Propheta) neque vlla ad hanc super diuinam generationem exprimendam accomodatior, quàm generatio splendoris à lumine. Quemadmodum enim videmus lumen producere de se natiuum splendorem sine aliqua sui diminutione, aut dissectione suæ substantiæ, ita sanè Filius ipse Dei ex substantia Patris sine paternæ substantiæ imminutione, aut partitione ineffabiliter prodit: licet hic nulla similitudo afferri possit, quin innumera discrepent.*

Psal. 109. a

Psal. 2. b

Ioã. cap. 1. a

Psal. 35. c

In rebus naturalib⁹ nulla productio magis assimilatur æternę generationi, vt lucis productio.

Omnis creatura longè distat à suo Creatore.

Nulla enim creatura talis esse potest, qualis creator eius. Lux enim non parit substantiuum splendorem, sed Filius Dei substantialiter generatur; quippè cum Pater in eum omnem essentiam suam transfundit. Id quod planè ostendit ipse filius, cum in Euangelio dixit: Ego & Pater unum sumus. DEVM DE DEO VERO GENITVM NON FACTVM CONSVBSTANTIALEM PATRI. Sincera fides credendum statuit Dei Filium esse uerum Deum natum de Patre uero Deo, quemadmodum naturali productione nascitur homo uerus de homine uero. Sed quoniam factura non ex facientis est substantia, neque ipsi facienti coeua, idcirco orthodoxa fides negat Filium factum à Patre, sed esse consubstantialem Patri, eiusdemq; substantiæ cum Patre. PER QVEM FACTA SVNT OMNIA. Nec solum Filius Dei factura est; quin potius ipse est per quem non quidem ut per instrumentum extrinsecum, sed tamquam per internam, & naturalem Patris uirtutem, & sapientiam facta sunt omnia. Hoc autem apertissima ostendunt D. Pauli uerba, qui in hanc sententiam sic scriptum reliquit: Per quem, scilicet Filium, fecit & sæcula. Quod si factum dixerant Arriani Filium Dei, quum omnia per ipsum facta sint, & ipse per seipsum, siue à seipso factus esset, quod ueritati omnino est dissonum. suipsius est principium, & nihil unquam seipsum producit, aut facit. Et hæc de secundo articulo.

Ioã. cap. 10.

Heb. cap. 1.

QVI PROPTER NOS HOMINES, ET PROPTER NOSTRAM SALVTEM DESCENDIT DE COELIS, ET INCARNATVS EST DE SPIRITV SANCTO EX MARIA VIRGINE, ET HOMO FACTVS EST. Tertius sequitur articulus, qui usque ad octauum ea proponit credenda, quæ ad Christi humanitatem attinent. Quem ergo ex superioribus secundum naturam diuinam ab æterno ineffabiliter ex Patre natum didicisti, eundem hic inspice in tempore de Spiritu

Sancto

Sancto conceptum, & ex uirgine natum. Quod Isaias uaticinatus est ad hunc modum: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quòd est nobis Deus. Nobis ergo in primis incarnationis causa credenda depromitur; quòd certè facta sit propter nos homines, & propter nostram salutem, quemadmodum & Dominus noster in Euangelio ostendit his uerbis: Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat. Hunc equidem locum uelim, ut qui doctrinam Scoti tuentur de incarnationis necessitate disputantis anima aduerterent; nimirũ hic a Sanctis Patribus opus incarnationis in remedium contra peccatum, & propter nostram salutem, quam ex primi parentis peccato admiseramus, assignare, & omnibus Christi fidelibus credendum proposuisse. DESCENDIT DE CAELIS. *Non quidem quòd per incarnationem cælos dimiserit, aut ante incarnationem in terris non fuerit; quia ubiq; semper fuit, est, & erit; sed de cælis descendisse dicitur filius Dei, quia per susceptionem nostræ naturæ nouo existendi modo in terra esse incepit, scilicet, per humanitatis cum diuinitate in una persona coniunctionem, quum Doctores sacri unionem hypostaticam appellant, secundum quem modum ante non fuerat in terris.* ET INCARNATVS EST DE SPIRITV SANCTO EX MARIA VIRGINE. *Quod autem de Spiritu Sancto incarnatus est ex Maria Virgine, ostendunt uerba Angeli, qui ad Ioseph loquutus hæc dixit: Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Sed quomodo hoc incarnationis opus Spiritui Sancto scriptura attribuit; quum certò credere debeamus totam Trinitatem hoc admirabile mysterium cooperatam esse? Verum sciendum, quod non est rarum, ut quædam, quæ omnium personarum communia sunt, ut omnipotentia, sapientia, & charitas, peculiari tamen*

Esa. cap. 7. e

Nostræ salutis causa credenda proponitur.

Luc. ca. 19. b

Sco. iij. sent. dist. vij. q. iij.

Tho p. iij. q. j. ar. iij. & Caet ibi, Subtilis Doctor censet, quod etsi homo non peccasset, Dei tm̃ Filius humanã carnẽ assumpsisset; cui quidem opinioni uidetur nõ assentiẽdum; quũ præsens articulus credendũ afferat, Seruatori nostri incarnationẽ solũ in remedium peccati fuisse traditam. Id quod planè D. Thomas, & alij præclari Theologi tuẽtur.

Quo sensu accipi debet filiũ Dei de cælis descendisse.

Matt ca.1.d quadam ratione scriptura sacra singulis tribuat personis, ueluti quum Patri tribuit omnipotentiam, Filio sapientiam, Spiritui Sancto charitatem. Vnde quia opus incarnationis incomprehensibilis est charitatis, & ineffabilis amoris, ut declarant nostri Saluatoris uerba dicentis ad hunc modum; Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, rectè Spiritui Sancto tantum opus tribuitur. EX MARIA VIRGINE. Perpetua Virginis Mariæ integritas tangitur, quæ prophetico enigmate fuit his uerbis significata: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & uir non transibit per eam. Sed Virginem designat ex nomine Mariam; idq; non temerè, quòd & Lucas Euangelista in hanc sententiam loquutus, ità scribit: Missus est Angelus Gabriel ad Mariam Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Iosph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Hæc est illa Maria, ad cuius nomen recreantur omnes animæ piorum. Nam Eua Diabolo assentiens maledictionem, & mortem orbi intulit; Maria uirgo Deo credens, Deo obediens benedictionem, & uitam protulit. ET HOMO FACTVS EST. Cur Dei filius factus sit homo, prætermitti minimè debet. Induit igitur humanam naturam æterna illa ueritas supereminens omnibus suis creaturis, ut subditos erigeret ad seipsum, ut æterni Patris uoluntatem nobis aperiret, ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & sæcularia desideria, ut factus humilis, sanaret superbos: Exaltauit enim se homo, & cecidit; humiliauit se Deus, & manum homini porrexit, ac miserè lapsum subleuauit. Cum uerò dicuntur hæc uerba: Et incarnatus est eo usque, Et homo factus est, in Euangelio Ioannis sic expressa; Et uerbum caro factum est, commendanda sanè & studiosè semper obseruanda est à quouis tum proferente, tum audiente humilis genuum flexio, atque inclinatio ad terram ex ritu

Margin notes: Pulchra dubitatio; sed pulchrior solutio. — Ioan.ca.3.b — Ezec.ca.44.a — Luc.cap.1.o — Ioan.ca.1.b

ritu Ecclesiæ religiosè instituta in repræsentatio nem, & ue nerationem illius eximiæ humilitatis Christi, qua exinaniuit seipsum, formam serui accipiens: Hactenus de tertio articulo. Nunc addam & quartum. Seruanda est suetudo.

CRVCIFIXVS ETIAM PRO NOBIS SVB PONTIO PILATO, PASSVS ET SEPVLTVS EST. Post diuinam, & humanam Christi natiuitatem iam mysterium passionis ingredimur, in quo solo nos gloriari oportet. Primùm verò mortis genus, scilicet, crucis traditur, quod apud Iudæos summam habebat ignominiam: Nam in lege eorum scriptum inueniebatur; Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Hanc mortis speciem credat, ac sciat Christi fidelis ad redimendum genus humanum nedum conuenientem, sed & decentissimam fuisse. Decebat enim, vt qui in ligno per superbiæ, & voluptatis stimulos vicerat, in ligno quoque per extremam humilitatem, & ingentissimos dolores vinceretur. Decebat, vt Christus, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti ipso dicente; Quum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum, expansis brachijs à terra sublimis penderet: Decebat, vt sponsus noster thalami sui lignum ascenderet, vt quo modo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesiæ sacramenta. Decebat denique Christum cruci affigi, vt fixa cruce in terram indicaret inferna sibi regna subijcere, & ipse in aerem sublimatus aereas subiugaret potestates, tenderetq; manus, vt credentes inuitaret. Christus igitur his de causis crucifixus est. Sed pro quibus crucifixus est? PRO NOBIS subiungit Symbolum, ac si diceret; præterquam quod Christus dignatus est nasci pro nobis, etiam dignatus est crucis patibulum subire pro nobis, vt & nos carnem nostram cum vitijs, & concupiscentijs suis

1.Cor.ca.1.d. Deut. cap. 21.d Cyp. in Symbo. Quibus de causis tam ignominiosum mortis genus, scilicet Crucis Christus subierit. Ioã.ca.12.e Augus. in Symbo. ad Cath. lib.4. cap.2.

1. Pet.ca.4.a *suis crucifigamus. Id quod planè declarant verba, quæ D. Petrus ita scribit. Christo ergo passo in carne & vos eadem cogitatione armemini, quia qui passus est in carne desijt à peccatis, vt iam non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est viuat temporis. Hoc idem.V. ad Galatas capite luce clarius ostendit Paulus Apostolus bis verbis:Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. Idq; alio in loco confirmat ad hunc modum. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* SVB PONTIO PILATO. *Iudicis nomen sub quo passus est Christus, adiectum est propter temporum agnitionem, & historiæ certitudinem.* PASSVS. *sic scriptura testatur Christum verè passum eo loco, vbi ait: De siderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Passus itaque est in corpore, captus, vinctus, contumelijs affectus, colaphis cæsus, consputus, flagellatus, spinis coronatus, denique in crucem affixus. Passus quoque est in anima, vt ipse de seipso ostendit his verbis, Tristis est anima mea vsque ad mortem, & factus in agonia prolixius orabat. Sed absit, vt suspicemur Christum in diuinitate aliquid passum: Nam etsi humanitas, in qua patiebatur, fuerit diuinitati vnita; vnitas tamen illa ineffabilis singulis naturis suam proprietatem seruauit. Quod enim passibile erat, nempe humanitas mansit passibile: Quod autem impassibile certè diuinitas, mansit impassibile.* SEPVLTVS. *In monumento nouo, & viuo, solidoq; lapide exciso sepultus est, vt sicut in hoc monumento nullus alius mortuus sepultus est nec antea, nec postea, sic in illo vtero, in quo prodijt nec ante, nec postea quicquam mortale conceptum est. In Apostolico Symbolo post dictionem illam,* CRVCIFIXVS, *statim additur,* MORTVVS, ET SEPVLTVS. *Sed hic*

Marginal notes: Gal. cap.5.d — Gala. cap.6.c — Luc.ca.22.b — Varia passionis genera. — Mat.ca.26.d — Luc.ca.22.e — Non prætermittendum. — Mat.ca.27.g

hic de morte nulla fit mentio, quum tamen & nos credere debeamus in cruce mortem subiisse, quod quia facilè est sub ea dictione CRVCIFIXVS *intelligere, fortasse illi Sancti Patres omiserunt. Hæc sunt, quæ de iis, quæ ad quartum attinent articulum breuiter, nobis dicenda erant. Nunc ad reliquum me conuerto.*

ET RESVRREXIT TERTIA DIE SECVNDVM SCRIPTVRAS. *Resurrectio Christi à mortuis ponitur hic credenda. Quo in loco animaduertendum esse arbitror, quod resurrectio Chrsti à mortuis difficilius cæteris nostræ redemptionis mysteriis recepta fuit mentibus humanis eò, quia supra naturæ leges sit & iura. Cuius rei illud inditium est, quòd discipuli post multas manifestationes Christi à mortuis suscitati ipsis factas, post multa itidem argumenta, & signa, quibus se præbuit illis viuum, adhuc subdubitarunt de illius resurrectione, vt iam in cælum ascensurus Christus exprobauerit illis incredulitatem illorum, & duritiam cordis ad credendum. Quare vt tollatur omnis occasio ambiguitatis, atque materia non ociosè, neque ab re in præsenti articulo ea est dictio apposita,* SECVNDVM SCRIPTVRAS, *quandoquidem scripturis sanctis indubitatò credendum est. Quàm facile verò sit ex diuinis eloquiis Christi resurrectionem coniecturari, ostendere possunt hæc pauca, quæ subsequuntur. Quid enim in Euangelio est, quòd Christus tam sæpe inculcet, quàm se passurum, & resurrecturum tertia die, vt inconcussè teneremus Christum Deum esse, & hominem? In passione enim hominem & mortalem; in resurrectione autem se Deum declarauit & immortalem. Quod ipsum luce clarius ostendēs D. Paulus hæc verba ad lineā intulit; Tradidi vobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum*

Christi resurrectio cur credētu difficilior.

Act. cap. 1. a

Mar. ca. 16. c

Mat. ca. 17. b & 20. c

Marc ca. 9. b & 10. f

Luc. ca. 18. f

1. Cor. cap.

Quantis ex causis decuit Christum resurgere. dum scripturas. Verùm & sic decebat ob plures causas authorem salutis nostrę resurgere; ac primumquidem, vt eum immortalem sciremus; Christus enim, inquit Apostolus, resurges ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non do-

Rom. ca.6.b minabitur; deinde vt nos simul cum illo per pœnitentiam

Coloss.c.2.b commortui peccatis, et per babtisma consepulti simul etiam cum illo, in nouitate vitę resurgeremus: Id quod ostendere

Rom ca.4.b videtur Paulus his verbis: Traditus est ergo propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. Hoc item confirmat alio in loco, vbi ait: Si ergo complanta-

Rom.ca.6.a ti facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Decebat prćterea eum resurgere, vt nobis etiam certam spem resurrectionis faceret. Ipse enim est caput cor-

1.Cor. cap. 15.c. poris Ecclesiæ, qui est principium, & primogenitus ex mortuis. Qui autem primus est, solus esse non potest, neque caput deseret sua membra. Si enim, vt D. Paulus colligit, Christus

Pulchra Apostolici symboli obseruatio. resurrexit, ergo & nos resurgemus. Cæterùm obiter & illud annotandum est, Symbolum Apostolicum præter Christi resurretionem, adiecisse etiam eius descensum ad inferna, cuius etsi nulla fit in hoc nostro Symbolo Niceno expressa mentio: Non tamen minus credi debet ille Christi ad inferos descensus, ac si fuisset expressus; quoniam ex sacræ scripturæ testimonio constat cum multis aliis locis, tum vero

Matt.ca.12.c præcipuè ex duodecimo Matthæi capite, vbi Dominus ad Iudæos sic loquebatur: Generatio hæc nequam est; signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre cęti tribus diebus, & tribus nocti-

Cur Christ' ad inferos descendit. bus: ita oportet esse filium hominis in corde terrę tribus diebus, & tribus noctibus. Descendit non vt illic cruciaretur, quum in cruce omnis passionis eius consumatio facta est,

Psal.67.d sed vt Satanam cum omni potentia, propter quam princeps huius mundi dictus est, sibi & in se credentibus subijceret,

ceret, ac captiuam duceret captiuitatem. Sed ad sextum properemus articulum.

ET ASCENDIT IN CAELVM, SEDET AD DEXTERAM PATRIS. Consumatis omnibus, quę Christus in terra gessit, & animabus de inferni captiuitate reuocatis ascendit in cęlum. Sed num fortasse ante non erat in cælo? Non erat equidem secundum humanitatem, sed secundum diuinitatem tantùm. Ascendit igitur in cælum non secundum deitatem, quà semper ęqualis est Patri, qua vbiq; est, & qua nusquàm deest, sed secundum hominem assumptum gloria, & honore coronatum vniuersis, & quę in terra, & quę in cęlo sunt sibi subiectis. Ascendit autem post quadraginta dies à resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis viuum præbuit in multis argumentis apparens eis, & loquens de regno Dei. Ascendit Christus caput nostrum in cęlum, vt nos membra sua secum in cęlum subleuaret. Vis ergo ascdndere? membrum illius esto, qui solus ascendit, qui simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cælestibus. Ascendit Christus. factus præcursor pro nobis parans iter, ut fideliter speremus ad ipsum nos posse peruenire. Vis ergo ascendere in cælum? ascendentem tene; etenim per teipsum leueri non poteris. SED AD DEXTERAM PATRIS, Sic Christus futurum ut ad dexteram patris sederet, dixit. Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominibus sedentem à dextris uirtutis Dei. Sic Stephanus legitur uidisse cælos apertos, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Quo in loco dictio illa VIRTVTIS nobis apertissimè ostendit, quomodo Iesus sedeat ad dexteram Patris. Nam sessio ista non est accipienda humano sensu tanquam Patre ad sinistram, Filius ad dexteram sedeat; sed per dexteram intelligenda est honoris æqualitas, & regni potestas, qua constitutus est Christus super omnes creaturas, & quæ in cælo

Quo pacto Christus ad cælum ascendit.

Act. cap 1. a

Cur Christ' ad cælū ascenderit.

Mat. ca. 26. f

Act. cap. 7. g

August. de Symbo. ad Cath. lib. 2. Cap. 7.

Sedere ad Patris dexteri quo modo accipitur.

cælo, & quæ in terra, & quæ apud inferos sunt. Quod sic
Eph. cap. 1. d *ostendit D. Paulus in Epist. ad Ephesios capite primo: Secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo Iesu constituens eum ad dexteram suam in cælestibus super omnem principatum, et potestatem, et uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed & in futuro. Alter subsequitur articulus, qui septimo positus est loco.*

ET ITERVM VENTVRVS EST CVM GLORIA IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. *Duplex sanè Christi aduentus in scripturis perhibetur; alter, quo descendens de cælis uenit, ut per mortem, & sanguinem suum captiuos redimeret, & nos perditos repararet, ac seruaret; alter, quo ueniet conuenientissimo tempore in gloria Patris iudicaturus uiuos, & mortuos. De primo aduentu dictum est prius in articulo secundo, et de reliquo in hoc articulo primum dicitur, quòd sit futurus cum gloria & maiestate, sicut prior eius aduentus in mundum fuerat cum humilitate, & exinanitione: Quod ita futurum esse ostendit Dominus noster in Euangelio his uerbis: Quum uenerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebitis super sedem maiestatis suæ. Id quod in alio loco confirmat, ubi ait; Filius hominis uenturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuiq; secundum opera sua. Feret igitur sententiam & de uiuis, qui tum in aduentu suo supererunt, & de mortuis nimirum omnibus, quotquot ab Adam in eum usque diem defuncti erunt, redditurus unicuique secundum opera sua. Oportet enim nos (inquit Paulus) omnes sisti ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria operis sui, pro ut gessit siue bona, siue mala. Videant modo aduersarij num ex fide illa mortua, quam nulla comitantur dilectionis opera*

[Margin notes: Aduentus Christi duplex. Aug. de fide & Symbo. cap. 8. — Matt. ca. 25. c — Mat. ca. 16. d — 2. Cor. ca. 5. b — Positio Hæretica solam fidem ad salutem consequendã sufficere afferẽs.]

sint

sint saluandi nec ne; quin potius misericordiæ opera, vt de cæteris magis necessarijs sileam, requiri certissimum est: Tunc enim & Rex his, qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; sitiui, & non dedistis mihi potum; hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non operuistis me; infirmus, & in carcere eram, & non uisitastis me; Et quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Ecce misericordiæ opera. Sed redeamus unde paulò discessimus. Hic in primis non omittendum est, quòd totum hoc iuditium non humano more, nempe, morosa discussione, & longo progressu, sed in momento, punctoq; temporis geretur; quandoquidem patebunt omnia cordium arcana, & sua quemq; damnabit conscientia. Quod planè ex hoc præter alia maximè intelligi posse arbitror, quòd Apostolus testatum reliquit in hunc modum: Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, ac interse inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die, quum iudicabit Deus occulta hominum: Deinde à nobis recedere non debet, quòd Dominus hunc diem aduentus sui nobis ignotum esse voluit ad excitandum nos, quò semper in ea, qua vocati sumus, vocatione parati inueniamur, atque ea de causa admonuit nos, vt vigilaremus, quia breuis est, & incerta ista vita, & nescimus tempus, quando venturus sit. Hæc autem sunt Saluatoris nostri verba: Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus veniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum venerit repentè inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Vigilemus ergo, & oremus. Hæc de præsenti articulo. Octauus præsefert declarandus.

[Margin: Mat. ca. 25. d] [Margin: Modus, quo fiet vniuersale illud iudicium.] [Margin: Roma. ca. 2. c] [Margin: Cur extremi iudicij tempus nobis sit ignotum.] [Margin: Marc. c. 13. d]

ET IN SPIRITVM SANCTVM DOMINVM, ET VIVIFICAN-

VIFICANTEM, QVI EX PATRE, FILIOQVE PROCEDIT, QVI CVM PATRE ET FILIO, SIMVL ADORATVR, ET CONGLORIFICATVR, QVI LOQVVTVS EST PER PROPHETAS. *In hac tertia symboli parte tertia exprimitur summæ Trinitatis persona, cum suis proprietatibus, tam essentialibus, quàm singularibus. Cum ergo dicitur*, ET IN SPIRITVM SANCTVM, *debet subaudiri verbum, credo, nam & in symbolo Apostolorum, idem verbum hoc loco exprimitur. Dicamus igitur credo in Spiritum Sanctum. Sed spiritus tribus sumitur modis. Interdum pro flatu aeris, aliquando pro substantia incorporea, quo modo in scripturis sanctis Angeli spiritus dicuntur, & animus hominis spiritus appellatur; nonnunquam peculiari quadam ratione tertia in diuinis persona Spiritus Sanctus nuncupatur, qui secundum diuersas eius operationes diuersa quoque in scripturis sacris sortitus est nomina. Nunc enim Dei digitus dicitur, in quo Christus eyciebat Demonia: Nunc spiritus paracletus, idest, consolator, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Nunc spiritus rectus, quòd deducat nos in viam rectam à terrenis affectibus nos purgans, & ad cælestia subuehens: Nunc spiritus sanctificationis, quòd ex se omnia sanctificat. Nunc spiritus principalis, quòd confirmet nos, vt nullis perturbationibus à Christo separari valeamus. Nunc denique spiritus bonus, quòd diffundit charitatem in cordibus nostris. Oportet ergo credere in hunc Spiritum Sanctum. Sanctus appellatur, quia vnicus est spiritus natura, sanctus omnia sanctificans. Sancti quoq; dicuntur Angelorum, et piorum hominum spiritus; at non natura, sed participatione; nec sanctificantes, sed sanctificati per Spiritum Sanctum. Santus etiam dicitur Spiritus ad malorum spirituum distinctionem: legimus enim in scripturis Sauli fuisse spiritum malum,*

[Margin notes: Tertia Symboli pars principalis. — Spirit' quot modis sumitur in scripturis sacris. — Spiritus sancti varia in scripturis sanctis nomina. — Luc. ca. 11.c — Ioan. ca. 16.a — Rom. ca. 1.a — Psal. 50.c — Roma. ca. 5.a — Angelorum, & piorũ hominum spiritus Sancti dicũtur, sed diuerso planè modo a Spi-]

malum, & spiritum mendacem in ore prophetarum, spiritum vertiginis, spiritum pythonicum, spiritum fornicationis, spiritum nequam, spiritum immundum, spiritum sathanæ, spiritum elatum. Quando verò dicitur: In Spiritum sanctum. diligenter retinenda est præpositio, IN *quæ manifestè declarat Spiritum Sanctum Deum esse Patri, filioq; coæqualem. Nam in quas personas pariter creditur, easdem necesse est coæquales, atque vnum Deum esse. At superius diximus, credere nos in vnum Deum Patrem, credere in filium eius, pariter, & hic eo loquendi modo vtimur, credo in Spiritum Sanctum ob eam, quam diximus, causam, vt confiteamur Spiritum Sanctum esse Patri, filioq; coequalem. Est igitur Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; non tamen tres Dij, sed vnus est Deus. Cæterum, vt euidentius Symbolum nostrum æqualitatem Spiritus Sancti in diuinitate cum cæteris personis, & eius proprietates indicaret, quinque addidit de Spiritu Sancto credenda, nimirum, quòd sit Dominus: quòd viuificet; quòd ex Patre, filioq; procedat; quòd cum Patre, & Filio simul sit adorandus; quòd tandem ipse sit, qui loquutus est per prophetas. Neque sine sacræ scripturæ testimonijs hæc omnia Spiritui Sancto attribuuntur. Quod enim Dominus sit testatur Paulus cum ait: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quem primo loco spiritum vocat; secundo Dominum dicit, & tertio Deum. Est etiam Spiritus Sanctus viuificans, Spiritus est (inquit sermo euangelicus) qui viuificat. Quod item non à Patre solum, vt hæresis Græcorum pertinacius astruit, sed & à Filio simul æterna processione emanet, facile est ostendere: A Patre quidem procedit, Filio attestãte: Qui, inquit, à Patre procedit, ille te-*

Margin notes: ritu Sancto, qui in diuinis tertia est persona. 1. Reg. c. 16. c. 3 Reg. c. 22. d. Esa. cap. 19. c. 1. Reg. c. 28. a. Ose. cap. 4. c. Act. ca. 19. c. Marc. ca. 1. c. Ioã. cap. 13. d. Notatu dignum. Athan. in suo Symb. De Spiritu Sancto quot sint credenda. 1. Cor. c. 12. a. Ioã. cap. 6. g. Falsa Græcorum de Spiritus Sancti processione assertio. Ioan ca. 15. f

Matth. c. 10. c *ſtimoniũ phibebit de me, Et alio in loco: Nõ enim eſtis vos, qui loquimini, ſed Spiritus Patris, qui loquitur in vobis:. A Filio, quum Euangelium dicat; quòd Filius poſt reſurrectio nem mittens diſcipulos ſuos prædicare Euangelium, inſuffla*
Ioã. cap. 20. f *uit in faciem ipſorum, & dixit; Accipite Spiritum San ctum. Sed apertius quod dicimus, oſtendi poteſt ex eis, quæ de eodem ſpiritu, verba faciens Dominus noſter habet in*
Ioã. cap. 16. c *hunc modum: Ille me clarificabit, qui de meo accipiet: At quomodo Spiritus Sanctus poterit de eo, quod Chriſti eſt; accipere, niſi ab eo quoque diuina proceſſione dicatur proficiſci, vt ab eodem, & ſubſtantiam accipiat, & ſapientiam? A Patre ergo, & à Filio ſimul Spiritus Sanctus procedit. Et hæc eſt Spiritus Sancti proprietas. Pater innaſcibilis eſt, Filius ab æterno genitus, Spiritus Sanctus ab vtroque procedens, vtriuſq; quidam nexus ineffabilis.*

Vana hæreticorũ de Prophetis opinio. *Ad retundendam verò illorum inſaniam, qui, vt detraherent verbis propheticis fidem, atque auctoritatem temerè aſſeruerunt, Prophetas ipſos quaſi arreptitios, & mente captos enunciaſſe ſua oracula, & diuina myſteria, hoc in loco proponitur etiam credendum, quòd ipſe Spiritus Sanctus loquutus eſt, per Prophetas: Quod & Beatus Petrus*
2. Pet. ca. 1. c *oſtendit his uerbis. Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirati, loquuti ſunt ſancti Dei homines. Nonus ſubſequitur articulus.*

Eccleſia qd ſit ab eius Ethimologia ſumpta definitione explicatur. ET VNAM SANCTAM CATHOLICAM, ET APOSTOLICAM ECCLESIAM. *Hic primò ſcire conuenit Eccleſia quid, & quotuplex ſit. Eccleſia itaque Græca vox eſt, ab* ἐκκαλεῖν *quod eſt euocare. Vnde Eccleſia, quaſi euocata concio eſt, quæ in vnius fidei in Ieſum Chriſtum Filium Dei viui conſenſum coit. Hoc autem illud genus hominum eſt, quod nullum locum, nullam linguam certam habet, ſunt enim ex omni natione, ex omni lingua, atque ex omni loco*

congre-

congregati, & per verbum Christi à simulachris mortuis ad Deum viuum in vnam fidem euocati, quos ipse Christus vno nomine Ecclesiam appellat, cum ei, qui primus pro fessus est hanc fidem, ac primus fuit, qui confiteretur eum Christum Filium Dei viui, ita dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Qui ergo super hanc fidei petram sunt fundati, hos Ecclesiam suam Christus, hoc loco appellat, cuius partes, vt vnius corporis membra dicuntur, quicunque eandem fidem profitentur. Quid igitur Ecclesia sit breuiter diximus. Quotuplex verò sit, perspicuum ex paucis, quæ subsequentur, fiet. Ecclesiam duplicem esse, & veritas ostendit, & catholici omnes certò sciunt; scilicet militantem, & triumphantem. Vtraque hoc articulo comprehenditur. Ecclesia triumphans, est cœtus ille beatorum spirituum, cum Christo regnantium, qui & de mundo, & Diabolo triumphauit, & regnat cum Christo securus in æternum. Ecclesia militans est populus (vti iam diximus) in vnam professionem fidei, & communionem sacramentorum vocatus, cohærens secundum vnitatem professionis, & visibilem quandam Christianæ fidei formam. A qua quidem definitione secluduntur excommunicati, hæretici, scismatici, & pagani. Excommunicati quidem, quòd publico Ecclesiæ iudicio ab exteriori Ecclesiæ consortio donec resipiscant, separati sunt. Hæretici autem, & scismatici, quòd sua sponte de Ecclesia exierint, deseruerintque eandem, & proscindentes, & persequentes. Pagani uerò, quòd Ecclesiam, veluti in qua nec sint, nec unquam fuerint, nulla ex parte, ne exteriori quidem, & visibili forma religionis, & sacramentorum agnoscant. Et quamuis eorum aliqui Ecclesię membris cohabitent, & secundum quandam exteriorem politiam cum Ecclesię membris conuersentur, nemo tamen eos Ecclesiæ membra dixerit.

Mat. ca. 16. c

Ecclesia duplex.

Augustinus.

Ecclesia triūphans quid.

Ecclesia militans quid.

Ab Ecclesia militāte qui secludantur, & cur.

Quod secus est de ijs Christianis vita non satis inculpata carnaliter uiuentibus, vt auari, fornicatores; & id genus homines, qui quamuis publicè peccent, ab Ecclesiæ tamen consortio nondum resecantur. Nam quemadmodum humano corpori plerunque adhęrent membra aut mortua, aut putrida, aut languida, quæ nonnunquam resecanda veniunt, ne cætera membra horum contagione inficiantur, interdum toleranda, ne forte si abscindantur, totum corpus in periculum veniat, quæ etsi membris viuis in vitali spiritu non communicent, quia tamen colligantia quadam viuis adhęrent, proinde adhuc corporis membra dicuntur, & corporis partes: Ita & Ecclesiæ boni, & mali permisti adhęrent, qui etsi non sint colligati omnes vnitate spiritus, & in uinculo charitatis, mali tamen adhęrent bonis secundum vnionem vnius signaculi fidei, & secundum visibilia Ecclesiæ Sacramenta: atque in hoc cœtu non secus sunt, quàm palea est in frumento. Quod quidem ita esse ex his, quę subsequuntur, deprehendere poteris: Ioannes enim de Christi vigilantia in extirpandis vitijs prædicens hęc inquit: Cuius ventilabrum in manu ipsius, & permundabit aream suam: Vbi per aream, quæ continet paleam; & triticum, Ecclesiam intelligi, nemo est, qui dubitet. Vineam quoque Christus appellat, in qua sunt palmites non solum vuas, sed & labruscas facientes. Sementem item seminatum in agro nominat, in quo succrescunt simul zizania, & triticum. Sagenam insuper uocat in mare missam, atque ex omni genere piscium malorum scilicet, & bonorum congregatam. Praterea regnum cœlorum appellat Ecclesiam, quod comparat decem virginibus quinque prudentibus, & quinque fatuis. Denique quemadmodum in arca Noe, quæ (omnium Catholicorum consensu) typum gerebat Ecclesiæ, animalia munda erant simul cum immundis, ita & in Ecclesia

Similitudo ei propositæ apertissimè accommodata.

Matth. ca 3.c

Matt. ca. 20.a

Matt. c. 13.d

Matt. ca. 13.f

Matt. ca. 25.a

Gene. ca. 7.a

quandiu

quandiu in hoc mundi pelago iactatur boni erunt, & mali, modò tamen mali pacem integram, tùm quod ad fidei professionem, & doctrinam, tùm quod ad participationem Sacramentorum attinet, cum membris viuis retineant.

Ecclesiæ nomen pręssius sũptũ quos contineat.

Sed hoc scitu dignum scias velim, quòd ea pars, quæ bonos tantùm, & membra viua sibi mutuò in spiritu charitatis cohærentia complectitur, strictius appellatur Ecclesia; ad quem modum Ecclesia est corpus Christi mysticum, seu congregatio fidelium in vnitate fidei, & charitatis vinculo sub vno capite Christo militantium, ipsíque capiti per viuam fidem, & veram charitatem cohærentium, de quibus Apostolus ita scribit: Multi vnum corpus *sumus in Christo, quos & alibi vocat populum emundatum ab omni iniquitate, acceptabilem Deo, sectatorem bonorum operum. Hanc sanctam Ecclesiam constantem tantùm ex membris viuis spiritualis vitæ participibus, & occulta quadam connexione in spiritu charitatis cohęrentibus, Paulus Apostolus describit in hunc modum. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro vitæ, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata, nutritque & fouet eam. quia membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Ecclesia autem hoc modo accepta soli Deo nota est, quemadmodum idem Apostolus ait; Nouit Dominus, qui sunt eius. Neque ad hunc modum oportet accipere Ecclesiæ vocabulum, ubi vel Christus de audienda Ecclesia præcipit, vel Patres post Apostolos de authoritate Ecclesiæ disserunt. Hanc enim, quæ audienda est, & cuius authoritas sequenda, nobis cognoscibilem, atque adeo visibilem esse oportet, cuius definitionem superius tradidimus, & quæ bonos, & malos permistos habet. Hæc pauca interim uolui adno-*

Auguft. de fide ad Pet. Et contra Donatisticas.

1. Cor. c. 12. b

Tit. cap. 2. d

Eph. c. 5. f

2. Tim. ca. 2. e

Animaduertę hæretice.

tare inprimis, nequis existimet, neque hæreticorum falsis persuasionibus conuincatur, Ecclesiam propter malorum permistionem deserendam, & aliam quærendam.

Cypr. ad Max. & Aug. contra Cresco. Grā. 31.

Nam maximè memoriæ commendanda est beatissimi Cypriani de hac re sententia dicentis. Quanquam in Ecclesia videamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neque de Ecclesia recedere debemus ob id, quòd zizania in Ecclesia esse cernimus, quin potius vbi videmus Ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus nos confirmabit, ne desperemus; sed sciamus Ecclesiam esse permansuram, & nauiculam iactandam, sed non submergendam. Deinde, vt intelligamus, nec minus ab Ecclesia recedendum, quòd interdum in Ecclesia præsidere conspiciamus criminosos ministros modò tamen per legitimam ordinationem ius, & potestatem ministerij acceperint, & in communione permanserint: Nam etsi tales Ecclesiæ ministri uitam ducentes improbatam spiritu careant, quo & ipsi sancti sint & iusti, quandiu tamen Ecclesiæ membra sunt, & ab Ecclesia tolerantur, Spiritum Sanctum, qui Christi, & Ecclesiæ ministerijs, quæ per eos aguntur, assistit, habent, per quem in Ecclesia peccata remittunt, ac sacramenta efficaciter conferunt. Non enim pendent sacramenta ex dignitate ministrorum, sed ex mandato, & ordinatione diuina: Quid enim Apollo, quid verè est Paulus? Ministri eius, cui credidistis.

1. Cor. c. 3. a

Ego quidem plantaui, Apollo rigauit, sed, qui incrementum dat, Deus. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed, qui incremennnm dat, Deus. Non attendimus ergo in ministris, quatenus ministri sunt, meritorum diuersitatem, sed tantum uirtutem, ac potestatem eius, cuius munere funguntur. Quibus omnibus sic declaratis atque suppositis, facile erit ut ad præsentis articuli explicationem accedamus.

Vbi

Vbi primo (sicuti in altero articulo diximus) debes subintelligere uerbum CREDO, *ut sit sensus: credo unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, superius dicebamus, Credo in unum Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius unigenitum, & in Spiritum Sanctum. Sed hic statim mutatur modus loquendi, omittitur enim præpositio, in. Non enim dicit Symbolum, credo in unam sanctam Ecclesiam, ut in Deum; sed tantum, credo unam sanctam: idest, credo Ecclesiam à Deo congragatam esse: Vbi facilè depræhendis Creatorem secerni à creatura ui & efficacia illius præpositionis, in. De hac ergo Ecclesia quatuor sunt, quæ credere tenemur: nimirum* VNAM, SANCTAM, CATHOLICAM, ET APOSTOLICAM ESSE. *Vna dicitur, quia Ecclesiæ Cabolicæ nihil ita proprium est, quàm unitas; perinde inter alias proprietates, quæ Ecclesiæ membra dignoscuntur, hæc est, ut soliciti sint seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, alter alterius onera portantes. Hæc unitas Ecclesiæ in canticis describitur in hunc modum. Vna est columba mea, una est matri suæ electa genitrici suæ. Hanc quoque ostendere uoluit Christus Saluator noster, cum uerba hæc intulit. Et erit unum ouile, & unus pector. Vna est Ecclesia, & non plures, sicut & unica fuit Arca Noe, in qua salui facti sunt homines à diluuio. Credimus etiam Ecclesiam esse sanctam, idest, per Spiritum Sanctum sanctificatam. Ecce quem proximo articulo didicimus spiritum omnia sanctificantem, hic Ecclesiam audimus ab illo sanctificatam,* SANCTAM, *hoc est, Deo consecratam, sicut sanctum Domino dicitur, quod est illi sacrum. Credimus præterea Ecclesiam Catholicam esse, & uniuersalem protendentem palmites suos in qualibet, & loca, & tempora tum preterita tum præsentia, tum futura secundum seriem successionis nascentium, & decedentium continuata*

Pulcherrima omnino obseruatio, cur prætermissa fuerit præpositio, in, declarãs

Quot capita de Ecclesia credi debent

Eph. cap 4. c
Gal. cap. 6. a

Cant. cap. 6. c

Ioan. ca. 10. c

ta sub uno duce inuisibili Deo in unitate fidei, & religionis. Prædicabitur enim (inquit saluator noster) Euangelium regni uniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consumatio. Et alio in loco hæc ita habet. Eritis mihi testes in Hierusalem, in Iudæa, & Samaria usque ad ultimum terræ. Credimus quartò hanc Ecclesiam APOSTOLICAM *esse, hoc est, credimus, quod sit illa Ecclesia, quæ prædicatione Apostolorum fundata est, & stabilita, qui post Christum fuerunt ipsius Ecclesiæ fundatores, & architecti. Credimus ergo (ut huius articuli finem tandem faciamus) unam tantùm per totum terrarum orbem sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, quæ per Spiritum Sanctum in unitate fidei colligitur, & sacramentorum communione conseruatur, & gubernatur, & extra quam nullus, uel qui de hac Ecclesia non est, uel qui ab illa resectus est, nisi se illi reconciliet, saluari potest, quemadmodum & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam, quæ, uti diximus, typum Ecclesiæ gerebat, potuisse seruari. Hactenus de* IX. *Articulo. Decimus superest declarandus.*

Act.cap.1.c

Gen.c.7.d

CONFITEOR VNVM BAPTISMA IN REMISSIONEM PECCATORVM. EX *superioribus satis, superque liquet Patrem ob id misisse Filium, & ipsum Filium suscepisse humanam carnem, & Spiritum Sanctum sua dona in nos effudisse, vt nos à peccatis nostris liberaret, ut totum hominem, & in anima, & in corpore curaret, & saluaret. In hoc autem tàm admirabili opere perficiendo à cura animi cœpit, ut pote à parte nobiliori, longeq; corpore præstantiori, tandem etiam corpori daturus fœlicitatem, atque immortalitatem. Id quod planè ostendere uoluit, cum hæc uerba intulit: Munda prius quod intus, ut fiat & id, quod deforis est, mundum. Quare instituit in Ecclesia unica, sancta, catholica*

Necessarius propemodũ ordo in curandis morbis.

tholica et Apostolica sanctum Baptisma, quod omnia prorsus delicta delet & originalia, & propria, uel, ut aiunt, actualia, ut amodo non imputentur; & post baptismum pœnitentiam ministerio clauium, quas Ecclesiæ in persona Petri tradidit. Vnum hic uocatur baptisma, quia semel tantùm est percipiendum. Vnus Dominus (inquit Apostolus) una fides, unum baptisma. Hoc autem salutare lauacrum in remissionem peccatorum esse dicitur, quia rectè suscipienti omnia absoluũtur, ut dictum est, & abolentur peccata ante contracta. Nec omittendum est, quod sub huius Sacramenti confessione comprehendi debet, & cæterorum sacramentorum fides, ut confirmationis, pœnitentiæ, ordinis, & aliorum, quoniam & hæc ad peccatorum remissionem, & gratiæ impetrationem mirificè, & efficaciter conferunt, uerùm de principali solùm fit mentio, quòd ad illius positionem, & ablationem cætera omnia sacramenta ponantur, & auferantur. Sed ad subsequentem articulum accedamus.

Eph. cap. 4. a

Sub Baptismatis nomine cætera quoque Sacramenta debent intelligi.

ET EXPECTO RESVRRECTIONEM MORTVORVM. Vana prorsus, & inutilis fides nostra esset, si resurrectionem, quę nos ab infidelibus separat, negare auderemus, tùm quòd qui non credit resurrectionem mortuorum, neque credit, quòd Christus resurrexit, tùm quòd nos si hac uita tantùm speremus, miserabiliores simus omnibus animalibus. Credimus ergo omnes homines secundùm corpus, & carnem reuicturos tàm pios, quàm impios, tàm bonos, quàm malos, sic ut eadem caro, quam circumferimus, quę mortua est, & sepulta, ac computruit, resuscitanda sit. Quod apertè ostendit Paulus, cum de carnis resurrectione sermonem habens, hęc protulit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Quum enim addit illud pronomen, hoc, quid aliud intendit

1. Cor. c. 15. g

intendit, quàm quòd hæc uisibilis caro, quasi digito per vim pronominis ostensa sit reuictura? Quod apertissimè ostendit Beatus Iob, qui ita ait: Et rursus circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Erit ergo hæc corporis resurrectio pijs, atque impijs communis: sed longè diuersa ratione; nam pijs æternam beatitudinem, impijs verò ęternos cruciatus afferet; sicut ex his facilè ostendi potest, quę Daniel propheta hunc in modum scribit. Quia tunc resurgent, qui sunt in terrę puluere, hi quidem in vitam æternam, hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Id quod etiam apertè Christus testatus est his verbis: Et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicij: idest, æternę damnationis. Hoc item apertius in symbolo Athanasij sic declaratur. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem; & qui bona egerunt, ibunt in uitam ęternam, & qui mala egerunt, ibunt in ignem ęternum. Resurgent ergo mortui non immutata corporis substantia, sed corporis qualitatibus; quo modo intelligendus est D. Paulus, cum in prima Epistola ad Corinthios ait: Carò, & sanguis regnum Dei non possidebunt, hoc est, caro, & sanguis cum his qualitatibus corruptibilibus non resurgent. Et hæc de præsenti articulo breuiter dicta sufficiant. Reliquum est, ut ad postremum huius symboli articulum aggrediamur, qui quamprimum fuerit à nobis expeditus, cætera quoque omnia, quæ ueniunt explicanda, fœliciter absoluemus.

[Margin notes: Iob. ca. 19. d — Dan. cã. 12. a — Ioan. cap. 5. e — Resurgendi modus. — 1. Cor. c. 15. f]

ET VITAM VENTVRI SAECVLI. *Venturum sæculum dicitur duratio post hanc temporaneam, & mortalem uitam, & ante, & post diem iudicij. Quem ergo in Christo manentem non delectet ueræ, æternæq; uitæ fidelis promissio?*

sio? Vitæ, inquam corporis, & animæ nunquam finiendæ? Quòd.n.ad corpus attinet, non erit amplius obnoxium fami, siti, æstui, frigori, indigentiæ, lassitudini, seruituti, dolori, morti, aut ullo incommodo, sed erit immortalitate, & claritate summa decoratum. Quod uerò ad animum attinet, nullis uitijs, nulla tristitia, aut mœstitia solicitabitur, sed perpetuò fruetur summo bono, quod est Deus. Quæ sanè fruitio quanta bona complectatur, nulla lingua dicere, nulla mens humana apprahendere poterit. Nec enim oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.

Hæ sunt nostri corporis qualitates in resurrectione amittédę

1.Cor.ca.2.c

Quoniam uerò omnia prædicta, quæ uel adorationem, uel redemptionem, uel sanctificationem nostram continent uerissima esse indubitatò credimus, idcirco additur, AMEN, quæ uox est eius, qui sermonem suum nititur cōfirmare, ut de hac re in superioribus plura disseruimus, quæ ne sæpius nulla cogente necessitate, repeti contingat, ad eum locum te diligentem lectorem reijcimus. Atque hæc erant, quæ in hac debili nostra symboli explicatione dicenda habuimus, in qua si breuiores extitimus, quàm res ipsa, quæ amplissima est, expostulare uidebatur, id totum à nobis esse factum uelim existimes, tùm quia a compluribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tàm Græcis, quàm Latinis Doctoribus, atque, à sacris Concilijs hanc rem latè, diffusèq; explicatam inuenies, tùm & maximè, quia ijs omnibus postremò accessit diuinus ille liber Cathechismus inscriptus, qui de hac re, a multis alijs eam numeris omnibus notitiam absolutè tradidit, ut aliquid dignius, ac præstantius, quod possit afferri, nec habeam, nec inuenire queam. Sed quæ attulimus, utpote difficiora, & in hac re cognitu magis necessaria, pro nostri instituti formula, sufficere arbitror. Nunc ad reliqua me conuerto.

DE

DE OFFERTORIO CAETERISQVE multis cognitu necessarijs. Cap. 16.

ACERDOS, & populus iam tertiò inuicem se ad deuotionem mẽtemque in Deum intẽtam commonefaciunt, Sacerdos dicens, Dominus vobiscum, & populus respondens, & cum spiritu tuo; Deinde Sacerdos cohortatur ad orandum dicens, OREMVS. *Hæc quidem fiunt propter sequens sacrificium, quò dignus, ac religiosus perficiatur. Deinceps Sacerdos, qui est inter Deum, & populum mediator, vt preces suipsius & populi uota Deo offerat, manuum digitis patenam altius tenens hostiam Deo viuo, & vero offert, & mente deuotissima, voceque submissa absoluit orationem illam;* SVSCIPE SANCTE PATER, *suppliciter rogans, vt laudare cum in solemni mysterio, et pro suiipsius, circunstantium, & omnium fidelium uiuorum, atque defunctorum commissis placare valeat. Hinc offertorium ab offerendo nomen accepit; vbi omnes circunstantes seipsos offerre debent. Quiuis, n, Christianus cùm aliàs semper, tùm maximè, quum sacratissimo Missæ sacrificio est præsens, Deo seipsum offerre debet, atque diuino nutui voluntate se totũ subucere, subiugareque, Diuo Paulo attestãte, ac magis nos obsecrante his verbis: Obsecro vos fratres per misericordiã Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem, sanctã, Deo placentem. Per manus igitur Sacerdotis offertur hostia, quæ est panis è tritico azimus, offertur & vinum cum aqua mixtum. Panis nomen traxit a πᾶν quod latinè significat totum; quoniam hic, & in futuro Christus, qui post consecrationem sub spẽcie panis cõtinetur, est tota vita nostra.*

Offertorium vnde.

[R]om.c.12.a

[P]anis, & vini [e]thimologia

stra.

ſtra. Vinum à uite, cui Dominus ſe comparat, vbi ait: Ego ſum vitis vera. Aqua ab æqualitate ſic dicitur, quòd hoc mediante ſacramento æquales Angelis efficiamur. Panis offerēdus orbiculari imprimitur figura, ad deſignandū Deum eſſe principium & finem, quando in circulo (vt Mathematici norunt) vbique ſit aſſignare principium, ac finem. Cæterum, cur aqua in ſacrificio altaris vino miſceatur, tres aſſignantur cauſæ. Prima quidem eſt, quòd S. Patres teſtantur id fieri exemplo, & miniſterio Domini, quibus maximè regionis Iudææ mos ſuffragatur, cum ibi non merum, ſed aqua mixtum vinum ex more bibatur. Vnde & in Prouerbiorum cap. ix. ita ſcriptum inuenimus: Bibite vinum, quod miſcui vobis, & quamuis in Euāngelio hoc non habeatur expreſſum, Patrum tamen concors teſtimonium nobis ſufficere debet: Altera cauſa eſt, quòd vnus ex militibus tempore Dominicæ paſſionis, quam, ſicut dictum eſt, hoc ſacrificio repræſentamus, lancea latus Chriſti aperuit, & continuò exiuit ſanguis, & aqua; qua de re Paſchaſius hæc in hunc modum ſanciuit: Planè aqua in vino miſceatur, quare miſceatur, dum in natalicio calicis factum fuiſſe non legimus? Illa maximè cauſa eſt, quia de latere Chriſti, vbi paſſio impletur, ſanguis pariter cum aqua manauit. Quod certè myſterium Apoſtoli planè intelligētes faciundum in calice cenſuerunt, vt nihil deeſſet nobis in hoc ſacramento ad commemorationem paſſionis, quòd tunc extitit in cruce ad conſummationem noſtræ redemptionis. Poſtrema ratio, ob qua in vino aqua miſceatur, ea eſt, quòd quum aqua populū ſignificet, dicente Ioanne, Aquæ multæ populi multi, hinc fit, vt ex huiuſcemodi aquæ, & vini mixtione oſtendatur, quòd Chriſto ſeruatori noſtro populus coniungitur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Hoc autem ita eſſe præterquam quod & ex ijs, quæ dicta ſunt, & ex multis alijs

Ioan ca. 15. a

Aqua quaſi ab æqualitate dicitur.

Hoſtia cur circularis eſt

Quibus ex cauſis aquæ vino imponitur.

Prouer. c. 9. a

Ioan. ca. 19. f

Apo. ca. 12 d

tis alijs locis facilè est intelligere, confirmari etiam potest ex sacrosanctæ synodus Tridentinæ authoritate, quæ mira quadam breuitate tres, quas de hac re attulimus causas, am-

Conc.Tridē. Sess.22.cap.7 *plectens, hæc ita habet: Monet deinde sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miscerent, tùm quòd Christum Dominum ita fecisse credatur, tùm etiam quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione re-*

Apoc.c.17.d *colitur; Et cum aquæ in Apocalypsis beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christi vnio repræsentatur. Quibus sanè verbis ex suo more Canonem,*

Can. 9. *subiecit, qui huiusmodi est, Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa voce pars canonis, & verba consecrationis proferuntur damnanda esse, aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendã esse vino in calice offerendo, eo quòd sit contra Christi institutionem, anathema sit.*

Interim Sacerdos oratiunculas tres absoluit, quarum prima est; OFFERIMVS TIBI DOMINE CALICEM; *in qua petit calicem oblatum pro suiipsius, & circunstantium, & denique totius mundi salute ad Deum ascendere. Altera, cuius initium est,* IN SPIRITV HVMILITATIS, *rogat, vt sacrificantes sint Deo accepti: Ad tertiam descendens, nempe ad eam, cuius initiũ est,* VENI SANCTIFICATOR, *expostulat, vt oblata cælitus sanctificentur, & consecrentur. Quibus absolutis manus suas lauans Psalmi versiculos, Lauabo inter innocentes, cum subsequentibus decantat, cogitans meliorem lotionem animæ suæ: Frustra enim manus lauat, si interim illotam habeat conscientiam. Et in medium altaris accedens, hanc deuotè persoluit orationem.* SVSCIPE SANCTA TRINITAS, *& quæ sequuntur: In qua*

supplex orat, vt Missæ hostia oblata vsque adeo fiat apud Patrem cælestem accepta, efficax, & fructifica, vt cedat Patri cælesti in gloriam, sanctis in honorem, animabus in liberationem, & nobis mortalibus in salutem. Quam orationẽ quamprimum perfecerit, ad populum se vertit, eius precibus se in opere tam arduo adiuuari desiderans, atque ad circum stantes sic alloquitur: ORATE FRATRES *cũ reliquis, quæ quoniam apertissima sunt, declarare omittimus. Absoluit præterea orationes, quæ secreta appellantur, vel à mysterijs multò secretissimis, quæ mox incipient; vel quòd hic memorari debeamus silentium Christi, quum iam sua immineret passio; nam ab eo die, quo Caiphas mortis sententiã in eum tulerat, non iam amplius palàm apud Iudæos ambulabat, sed secretus cum discipulis latuit; vel quia summissa voce, atque secreta proferri debent, ne tam sancti mysterij verba manifestè prolata per quotidianum vsum vilescant, & à Laicis etiam in locis prophanis indebitè, atque irreuerenter pronuncientur. In secretarum tum conclusionem Presbyter eleuat vocem, altè canens.* PER OMMIA SAECVLA SAECVLORVM, *quò rursus populum ad orationis vigilantiam extimulet, sicq; oratio secreta etiam à populo adiuta, fiat validior.*

Secreta cur dicitur oratio post offertorium.

DE PRAEFATIONE multa. Cap. 17.

VEMADMODVM in Rethorum orationibus prohœmia sunt, & exordia ante causæ narrarionem, quibus ad se trahitur auditorum beneuolentia, vt reddantur attẽti ad ea, quæ dicturus est Orator, ita (si magna paruis cõparare licet) in hoc

Præfatio exordium sacri Canonis subsequentis.

 diuinis-

diuinissimo celebrando sacrificio prǣmittitur oratio vulgato nomine præfacio, siue prologus, & præloquutio dicta. In ea enim sacerdos tantum cum Deo acturus causam præloquitur gratias, & laudes Deo; vt præparatus huiusmodi laudatione aptius possit, ac melius ad consecrandum Christi corpus peruenire. Tria autem sunt, quibus admonet populum, vt summa deuotione, dignitate, & reuerentia ventura sacra excipiat: Primò præmittitur salutatio consueta ad populum, ac scilicet, DOMINVS VOBISCVM; *secundò profertur oratio admodum admonitoria eleuationis cordium in Deum his verbis:* SVRSVM CORDA; *Populus subinde annuens respondet.* HABEMVS AD DOMINVM *Ad insinuandum, quòd tàm Sacerdos ipse celebrans, quàm populus assistens sacris mysterijs debēt relictis ad terrena negotia cogitatibus tunc animos suos ad Deum erigere. Tertiò additur exhortatoria oratio ad gratias agendas pro susceptis ab eo amplissimis beneficijs ad hunc modum,* GRATIAS AGAMVS DEO NOSTRO *& populus obtemperans respondet:* DIGNVM, ET IVSTVM EST, *nos, scilicet, Deo nostro gratias agere. Nihil enim æquitati magis co͂sonum, aut rationi consentaneum, quàm benefactori pro acceptis muneribus, & bonis gratiarū actiones persoluere. Demum hanc responsionem fidelis populi approbans Sacerdos cōtinua oratione subiungit totius præfationis contextū, & sermonē suū ad Deum Patrem cōuertit dicens:* O DOMINE SANCTE PATER OMNIPOTENS AETERNE DEVS *vtique* DIGNVM, ET IVSTVM, EST AEQVVM, ET SALVTARE, *vt nos omnes* TIBI SEMPER, ET VBIQVE GRATIAS AGAMVS *ob innumera beneficia, quibus nos afficis cùm aliàs continuè, tùm maximè in hoc sanctissimo altaris sacrificio, vbi totus es tui prodigus, & totum te ipsum expendis, nimirum, vnicum tuum filium Ie-*

sum Christũ nobis donans iure tàm pleno, vt nobis liceat eũ dē sub typis sacramentalibus mãducare, et bibere, qua beneficẽtia, imo verò magnificentia nulla maior cogitari potest in cęlo, & in terra. Sed quonammodo Deo Patri agendæ sunt gratiæ? Certè PER CHRISVM DOMINV M NOSTRVM *nempe aduocatum, & mediatorem, per quem (vt ait Paulus) accessum habemus ad Patrem. Ita enim & nouem cælestium spirituum chori Deo Patri sua impendunt obsequia. Nam omnes per Christum maiestatem patris laudant, adorant, tremunt, & communi lætitia celebrant. Cæterùm per virtutes celorum generatim quicunque spiritus cælestes sunt accipiendi, sumpto latius eo nomine virtutum, vt suo ambitu Angelicas omnes complectatur substantias, quemcunque constituant ordinem. Sed age si ab hac maiestate tremunt potestates cælestes, spiritus purissimi, eijdemque fortissimi, quippe qui potestatis tenebrarum sint debellatores, homuncio impurus, luteus fragilis quid faciet, aut quomodo consistet? Cæteri secum cogitent. Quoniam verò Angelicorum spirituum laudes ipsæ summæ diuinitati iure sunt acceptissimæ, quando omni peccato liberi sint nullaque malitiæ sentiant contagia, imo tanta firmitate ipsi bono adhæreant, vt ab illius stabilitate, & rectitudine decedere neutiquam possint, at contra nostræ ad Deum laudes ob vitæ mortalis varias necessitates, ob inquinamenta peccatorum (in multis enim offendimus omnes) minus gratæ sunt diuinæ maiestati, & acceptæ; non est enim speciosa laus in ore peccatoris; Quare in calce præfationis Sacerdos nomine populi rogat Patrem cælestem, vt suas voces admittat, & acceptet vnà cum vocibus Angelicis, ita vt ex uocibus vtrisque vnus fiat laudis concentus, vnaque modulatio suauis, & Deo grata. Itaque iam exaudítus Sacerdos celeberrimum illum Angelorum concinit hymnum,*

Magnificentia Dei maior quæ.

Eph. cap. 2. d

Angelorum laudes lõgè à nostris distant.

Ecclesiasti. cap. 15. b

laudatissimumq; cātum, quem Sixtus Papa in ordine viij. constituit, vt ante sacrificium diceretur. Is autem est, qui sequitur. SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS, DOMINVS DEVS SABAOTH: PLENI SVNT CAELI, & quæ sequuntur. Hymnus planè diuinissimus Angelorum, & hominum vocibus conflatus. Prior pars vsq; ad Osanna Angelorū est; Altera hominum, turbæ scilicet Christo die palmarum

Ioan. c. 12. e acclamantis, Osanna in Excelsis; Benedictus qui venit in nomine Domini. Ter Sanctus repetitur, vt primum Deo Patri responderi intelligatur, secundum filio, tertium verò Spiritui Sancto. Et quia in Trinitate personarum simul cre denda est deitatis vnitas, additur: DOMINVS DEVS, in nu mero singulari, quod nomen diuinitatis indicat vnitatem, quemadmodum in superioribus locis dixisse meminimus,

Sabaoth qd indicat. SABAOTH vnum est ex proprijs Dei nominibus, tantundem valens atq; exercituum. Itaq; dominus Deus sabaoth dicitur, quia exercituū cælestiū, Angelicorumq; agminū do minus, & princeps est PLENI SVNT CAELI. Per cælorum plenitudinem, seu amplitudinem, & terræ spaciositatē ostēditur super infusa diuinæ magnitudinis plenitudo. Quod &

Iere. c. 23. a Dominus indicat, cum ait: Nunquid nō Cælum, & terram ego impleo? Illud autem humana voce depromptum præconium OSANNA IN EXCELSIS perhibet testimonium de Christo, quòd verus esset Messias in lege, & Prophetis pro-

Dictio Osanna quid significet. missus. Est autem OSANNA dictio hæbræa ex verbo osi, quod significat salua, & anna, quæ obsecrantis est interiectio, affectumq; de præcantis exprimit: abiecta autem postrema littera prioris partis, scilicet, littera, i, per earum duarum dictionum vnionem dicimus Osanna, idest, salua obsecro. Hæc verò oratio, Osanna in excelsis, in hoc loco bis est posita ad expostulandam geminam salutem & animæ, & corporis tandem in cælis complendæ. Benedi-

ctus, inquam, qui venit dudum in mundum per incarnationem, die palmarum Hierosolymæ asinæ insidens, adhuc quotidie sacramentaliter. Sed de Præfatione hactenus. Restat, vt singula quæque in Canone posita consideremus, nulli enim dubium est, quin eum, qui satis commodè velit de Missa differrere, quid eius vnaquæq; pars significet, diligenter exponat, oportet. Sed ad rem accedamus, propiusq; (vt aiunt) pedem conferamus.

VNIVERSI SACRATISSIMI Canonis plana expositio ab Hæreticorum conuitijs vendicata. Cap. 18.

E IGITVR CLEMENTISSIME PATER PER IESVM CHRISTVM FILIVM TVVM DOMINVM NOSTRVM SVPPLICES ROGAMVS AC PETIMVS. *Solet hæc Missæ pars præcipua, quæ tot sæculis concordi totius Ecclesiæ consensu sacrosancta est habita, temerè reijci, ac ab ijs aspernari, qui sacrosanctam Dei Ecclesiam Dæmonis impulsu, ac cæco iudicio insectantur. Cũ quibus nõ est, quòd cõtendamus; præcipuè cũ hæc pestilẽtissima hæresis fuerit his temporibus sanctissimè reiecta à sacrosancta Synodo Tridentina in xxij. Sess. vbi hęc ad hunc modum sancita habentur. Et cum sancta sanctè administrari conueniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificiũ, Ecclesia Catholica, vt digne, reuerenterq; offereretur, ac perciperetur, sacrũ Canonẽ multis ante sęculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo cõtineatur, quod nõ maximè sanctitatẽ, ac pietatẽ redoleat, mẽtesq; offerentiũ in Deũ erigat. Is enim cõstat tũ ex ipsis Domini verbis, tùm ex Apostolorũ traditionibus, ac sanctorũ*

Hæreticorũ impia reiectio.

Conc. Trid. Sess. 22. c. 4.

quoque Pontificum piis institutionibus. Vt vero, quæ huic sacræ doctrinæ aduersantur, damnaret, subsequentem hunc

Can. 6. Canonem constituit: si quis dixerit Canonem Missæ errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.

Hæc pars quatuor nominibus appellatur.

Accedentibus igitur ad huius partis explicationem, principiò sciendum est, quòd hæc pars præcipua quatuor nominibus appellari solet, atque inscribi. Canon, secretum, Actio, & sacrificium. Canon Græcè, Latinè regulam significat quia verborum series, & connexio regularis, & ordinata est. Secretum dicitur altera ex superius caussis assignatis, cum de oratione dicta secreta disserebamus. Actio, quia in ipsa sanctissimum Christi mysterium peragitur: Sacrificium, quia per hunc Canonem ex pane, & vino conficitur sacrificium salutare, sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ.

In toto Canone quid potissimum agitur.

Neque hic prætermittendum est per totum Canonem Dominicæ passionis commemorationem potissimum actitari; nam ita Dominus quoque præcepit in Euangelio. Hæc

1. Cor. c. 11. quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Quod & Apostolus confirmat his verbis: Quotiescunque hoc sumpseritis, mortem Domini annunciabitis. Quo circa & ipse Sacerdos per totum Canonem in extensione manuum non tàm mentis deuotionem, quàm Christi extensionem in cruce præfigurat, ita dicente Cypriano.

Manuum extensio quid. Cypr.

Hierarca pius, quem Spiritus Sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum, crucis mysterium repræsentans confidenter orat pro sua, & populi ignorantia. Ex quibus quidem facilè colligi potest, quòd inueterata illa consuetudo contrahendi digitos in Canone post habitam consecrationem, nullo pacto ferenda esset, quando Christum, quem tantopere imitari studemus, nullum in cruce legamus digitum contraxisse, sed magis extẽdi deberent, quum, & ipsum saluatorem nostrum manus suas extendisse, sciant

se, sciant omnes: cæterum commendanda sanè, & studiose semper obseruanda est, quia ob eam quidem rationem in vsu venit, nequid ex digitorum extensione tangi vnquam contingat præter sanctissimum Domini nostri Iesu Christi corpus. Quum verò Canonem legere incipimus, capite versus altare inclinamur, vt Christum imitemur, qui se pro nobis vsque ad crucis mortem humiliauit. Sed iam ad explicationem adeamus.

In fronte Canonis in primis animaduertunt Doctores sacri diuina quadam prouidentia factum esse, vt Canon ipse à littera T, quæ apud Hebræos Tau dicitur, incipit. Nã ipsa significat mysteriũ viuificæ crucis, hanc ex sui effigiatione, atque formatione repræsentans. Posita vero particula, IGITVR *connectit Canonem cum præcedenti hymno partim Angelico. partim humano; vt hic habeatur sensus. O Pater clementissime, quia pleni sunt cœli, & terra gloria tua, siquidem misisti ad nos filium tuum, qui per assumptam humanitatem venit in hunc mundum, ideo supplices te rogamus, ac petimus. Vbi sciendum est quatuor hic adduci, quæ per facilè Deum patrem inflectere possunt, vt nostras preces exaudiat. Ea autem sunt, ipsius Patris clementia, eius vnigeniti filij intercessio, deprecantium humilitas, ad vehemens petendi affectus. Ac primum cum dicitur,* PATER CLEMENTISSIME, *ipsius Patris adducitur clementia, quæ ex Aristotelis omnium philosophorum facilè principis sententia, virtus est spectans ad principes, & pręsides, moderatiua pœnarum reis infligendarum. Et quamuis Deus innumeras alias habeat proprietates, quibus honorari, celebrarique possit, hęc tamen cęteris est congruentior, quia, vt testatur Propheta, benignus est, & misericors, ac pręstabilis super malitia. Deinde vnigeniti filij intercessio innuitur, quum adijcitur.* PER IESVM CHRISTVM FILIVM TVAM DOMINVM

Inter cæteras proprietates aptè Deo conuenit clementia.

Ioel. cap. 2.

MINVM NOSTRVM, *tanquam mediatorem inter Deum Patrem, & nos peccatores. Preterea deprecantium humilitas significatur per id, quod petimus* SVPPLICES, *idest, humiles; quoniam superborum supplicatio nunquam Deo placuit, sed humilium. Porrò vehemens petendi affectus geminatione verbi deprecatorij exprimitur, quum mox subiungitur,* ROGAMVS, AC PETIMVS *Que duo sanè verba cum sequētibus ferè omnibus in numero plurali posita sunt, vt significetur, quòd Sacerdos hec orans, aut offerens, non pro se solùm, & in sua solius orat persona; sed vice, & loco omnium Christi fidelium, & in persona totius Ecclesie orationem Deo Patri fundit, & sacrificium offert; qnando quidem ipse celebrans publico (vt à principio diximus) fungatur officio orandi pro omnibus. Sed que sunt illa, que supplices rogamus, ac petimus?* VTI ACCEPTA HABEAS, ET BENEDICAS HAEC DONA, HAEC MVNERA, HAEC SANCTA SACRIFICIA ILLIBATA. *Que igitur supplices rogamus, ac petimus, duo sunt; primum quidem vt Deus Pater accepta habeat, grata, & placita hec dona, que offeruntur, panem, scilicet, & vinum in altare preparatum: Deinde, vt benedicat eadem dona, & munera, hoc est, vt benedictionem sue virtutis, & gratie illis infundat, quò idonea sint tam digno Sacramento, & in corpus, & sanguinem Christi conuertantur. Exprimuntur offerenda triplici hoc nomine, hec dona; hec munera; hec sancta sacrificia illibata, vt intelligatur, tantam esse huius sacrificij dignitatem, vt nequeat reperiri aliquod vocabulum, quod tante rei conueniat. Itaque tria illa nomina vnam, eandemq; rem, scilicet, substantiam panis, & vini oblatam altari, in quibus perficienda est consecratio, pro sue magnitudinis excellentia ostendunt. Habent tamē diuersas rationes, & habitudines: quatenus enim ex Dei liberalitate in nos pro-*

Res eadem pluribus nominibus significatur.

Quomodo, donum, munus, & sacrificium inter se distinguūtur.

profluunt, dicuntur dona. Omne enim datum (inquit, Iacobus) optimum, & omne donum desursum est, descendens à patre luminum; quatenus autẽ in nobis recipiuntur, sic dicũtur munera; vt verò à nobis Deo offeruntur, ita vocãtur sacrificia: Hinc Propheta sic nos admonet: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ. Est itaq; donum dantis, munus recipientis, sacrificium offerentis. Cæterum quam ob causam quæ offeruntur ante consecrationem hic sancta, & illibata nominentur, silẽtio non est inuoluendum. Dicũtur igitur hæc sacrificia etiam ante consecrationem hic sancta, & illibata, non quidem secundum se, neque absolutè; sed aut ratione mysticæ significationis, quòd nunc in hunc modum oblata significãt sacrosanctum Christi corpus, & immaculatum eius sanguinem; aut sancta dicuntur, quia ad sanctum vsum deputata sunt. Sed qui sint ij, pro quibus Sacerdos hæc sacrificia offerat, statim ostenditur per ea, quæ hunc in modum subijciuntur, verba: IN PRIMIS QVAE TIBI OFFERIMVS PRO ECCLESIA TVA SANCTA CATHOLICA, QVAM PACIFICARE, CVSTODIRE, ADVNARE, ET REGERE DIGNERIS TOTO ORBE TERRARVM, VNA CVM FAMVLO TVO PAPA NOSTRO. N. ET ANTISTITE NOSTRO. N. ET OMNIBVS ORTHODOXIS, ATQVE CATHOLICAE, ET APOSTOLICAE FIDEI CVLTORIBVS. *Quinq; eorũ genera hic explicãtur, pro quibus Sacerdos petit hæc sacrificia acceptari. Primùm quidẽ vniuersam Ecclesiã amplectitur. Secundũ cõtinet eos, qui primatũ spiritualẽ gerunt: Tertiùm vniuersos rectam fidẽ tenentes: Quartùm quosdam ambit priuatim nominatos: Postremum oẽs amplectitur, qui sanctis. Missæ sacrificio præsẽtes adsũt. Principio itaq; sacerdos petit, vt Pater clementissimus dignetur, velitq; Ecclesiæ hęc quatuor cõdonare, nẽpè eam pacificare, ne à tyrannis, & hęreticis inturbetur, aut infestetur Cust odi-*

Iaco. cap. 1. c

Psalm. 4. b

Scitu pulchrum.

Quot hominũ genera, pro quibus Sacerdos sacrificium offert.

Pro Ecclesię statu quatuor petit

Custodire à vitijs, & Dæmonibus, ne ab illis conculcetur, & pessundetur. Adunare inter paganos, & infideles, vt fideles facti omnes ex Prophetæ sententia habitent vnius moris in Domino: Dispersiones enim, vt alter Prophetæ locus habet, Israelis congregabit. Regere, ne in prosperis insolescat, & extollatur, in aduersis ne opprimatur, & deijciatur, vt per diem Sol non vrat eam, neque Luna per noctem. Ipsa tota Ecclesia rectè Dei Patris esse innuitur per illud pronomen possessiuum, SVA, *illi adiunctum, quia ab illo indeficienter gubernatur, vegetatur, & regitur. Non tamen eius solius Patris est Ecclesia, sed & Filij, & Spiritus Sancti; quoniam ipsorum indiuidua est, & vna in sanctam Ecclesiam operatio. Ad summum præterea animarum pastorem in terris descendit oratio in hunc modum.* VNA CVM FAMVLO TVO PAPA NOSTRO, *Papa pater patrum dicitur; fuerunt enim harum duarum dictionum pater patrum primæ syllabæ Pa: pa: prius diuisim positæ, postea verò scribentium incuria in vnam coadunatæ dictionem, inde conflatum est nomen Papa. Quod sanè nomen meritò ipsi soli Summo Pontifici adscribitur, quoniam omnium Episcoporum, Patriarcharum, & cæterorum Ecclesiæ Patrum supremus est Pater. Descendit præterea ad inferiorem gradum orans in hunc modum:* ET PRO ANTISTITE NOSTRO, *Antistes accipitur hic Episcopus loci illius, in quo fit Missa celebratio. Demum fit oratio pro* OMNIBVS ORTHODOXIS, *idest de fide rectè sentientibus; Nam orthodoxus nomen Græcum deducitur ab orthos, quod rectum significat, & doxa, quod sententiam, & æstimationem signat. Is igitur orthodoxus dicitur, qui rectam fidei sententiam sequitur, & determinationem. Quod postea oratione latina dilucidius explanatur his verbis:* ATQVE

CATHO-

Psalm. 67. a
Psalm. 140. a

Hoc nomen Papa vnde initium duxerit & quid significet.

Orthodoxũ nomen Græcum est, & quid ostẽdit. Orthodoxus quis.

CATHOLICAE, ET APOSTOLICAE FIDEI CVLTORIBVS, *hoc enim posterius declarat apertius ante positum vocabulum. Dicitur autem catholica fides, idest, vniuersalis; quippe cum omnes ad eam amplectendam teneantur: Qui non crediderit (inquit, saluator) condemnabitur. Dicitur autem Apostolica; quoniam per Apostolos in toto terrarum orbe est promulgata, sicut testatur Marcus, qui ita scriptum reliquit: Illi autem profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hoc item Propheta confirmat; quum subsequentia intulit verba. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quoniam verò præscriptus, ac definitus rogandi ordo hoc expostulare videtur, vt prius orandum sit pro tota Ecclesia, quàm personis singularibus: quandoquidem commune bonum, tanquam præstantius, atque nobilius bono priuato, & particulari recto iure præponendum sit, prius offerre debemus pro Papa, quàm Episcopo; quoniam Summi Pontificatus maiestas simplici Episcopali dignitate est eminentior, atque sublimior; quemadmodum & Episcopalis dignitas cæterorum orthodoxorum dignitati antecellit. Quum verò omnes ij communi, & publico fungantur officio, quumque vniuersalia, vt iam dictum est, digniora, præstantioraque sint particularibus, proinde facta pro his oratione Sacerdos nunc ad quosdam speciales descendit, pro quibus orans, ac petens suipsius obsecrationem in hunc modum effundit.*

Mar. ca. 16. d

Mar. ca. 16. d

Psalm. 18. a

Quã ob causam prius orandum est pro vniuersalibus, quam particularibus psonis.

MEMENTO DOMINE FAMVLORVM, FAMVLARVMQVE TVARVM *Famulos, & famulas vocat potius, quàm viros, & mulieres; vt humili professione famulatus, & seruitutis illum inclinet, quem ad petitorum concessionem præcatur. Eodem quoque modo, &*

Prophe-

Psalm.142.c Propheta petẽs diuino auxilio liberari ab inimicis inquit· Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, quoniam seruus tuus sum. Porrò hoc in loco celebrans tacita mentis expressione recitet nomina viuentium sigillatim, pro quibus sibi proposuit in illa celebratione priuatim, ac seorsum orare, quod apertissimè ostendunt litteræ illæ (vt vocant) masculæ N. & N. Cæterùm ne huiusmodi determinatarum personarum nominatio ob incertum ordinem ingerat sacerdoti celebranti confusionem, aut turbationem, certis quibusdam gradibus à maiori obligatione ad minorem procedentibus in huiusmodi commemoratione vtendum est. Primo enim loco habenda est eorum memoria, aut vnius, aut plurium, pro quibus tunc principaliter fit oblatio. Secundo parentum, & cognatorum tàm carnalium, quàm spiritualium. Tertio subiectorum suæ curæ tanquam filiorum spiritalium: Quarto confratrum suorum, si fuerit Ecclesia collegiata. Postremo eorum, qui fundatores, Patroni, & benefactores cùm temporales, tum spirituales cẽsentur.

Qualis ordo teneri debeat in orãdo pro singularibus personis.

Completa autem huiusmodi viuorum commemoratione, Sacerdos deinceps orat pro circunstantibus, cum mox subiungit: ET OMNIVM CIRCVNSTANTIVM, Vbi notatu dignum censent sacri authores, quàm sanctum sit, & salubre Missæ interesse mysterijs, cum tantum sacrificium etiam pro circunstantibus offerri dicitur. Verùm non temere circunstantium dicit textus, non autem circumgirantium, perambulantium, aut confabulãtium, qui non solùm non fiunt participes Missæ, quin magis grauiter peccant, transgredientes præceptum Ecclesiæ de audienda Missa die aut Dominico, aut festo. Quod ne contingat, duplex requiritur conditio his verbis insinuata: QVORVM TIBI FIDES COGNITA EST, ET NOTA DEVOTIO. Vt ergo salutaris Missæ fructus in circũstantiũ utilitatẽ cedat, fides firma, et

Altaris sacrificio adstantium quanta sit vtilitas

Quid in circũstãtibus exigitur, vt.

incon-

inconcussa in eis exigitur, vt credatur circa tantum mysterium sub speciebus panis, & vini post verborum Christi prolationem verũ Christi corpus vnà cum eius preciosissimo sanguine contineri. Quod quia nostræ mentis captum transcendit, sola fide attingi debet. Exigitur quoque & nota deuotio, quæ est attentio, & eleuatio mentis in Deum. At cui fit huiusmodi mentis eleuatio nota? TIBI *addit Canon. Nam etsi fides, & deuotio homines lateat, ipsi tamen Deo cordium scrutatori cognita est, et nota. Cognita quidem per approbationem, & nota per acceptationem. Vt vero intelligamus ijs omnibus hominibus rectè dispositis applicari, adiungique fructus ipsius Missæ, adijcit textus hęc verba:* PRO QVIBVS TIBI OFFERIMVS, *pro quibus famulis, & famulabus tuis, & omnibus circunstantibus fidelibus, & deuotis tibi offerimus tanquam ministri,* *vel* QVI TIBI OFFERVNT *non tantùm nos pro illis offerimus, sed & ipsi quoque famuli tui, & famulæ, omnesq; circunstantes fideles, & deuoti* TIBI OFFERVNT PRO SE, SVISQVE OMNIBVS. *Prius pro se, quoniam charitas ordinata primùm à suo exoritur fonte, deinde & pro suis omnibus consanguineis, & affinibus, familiaribus, amicis, & benefactoribus offerunt tibi non corporaliter, sed spiritualiter. Nam quemadmodum qui se per fidem, & pium affectum effundunt in Deum spiritualiter, dicuntur manducare corpus Christi, ita etiam hoc loco ipsi Laici, & circunstantes dicuntur spiritualiter offerre hoc sacrificium, quando oblationi illi deuotè assistunt. Verùm quoniam bonorum, quæ à Deo postulantur illis impertienda, pro quibus fit oblatio, tria sunt genera, statim hæc subduntur verba;* PRO REDEMPTIONE ANIMARVM SVARVM, PRO SPE SALVTIS, ET INCOLVMITATIS. *Primum bonum spiritale est, nimirum redem-*

Salutares huius sacrificij consequantur.

Qualia bona circunstātibus adueniant.

pt.o

ptio animarum suarum per remissionem peccatorum: Secundum est supremum, & perpetuum, scilicet, spes salutis, & beatitudinis æternæ, ad quam tendimus: Tertium infimum est inter hæc tria, quod est spes incolumitatis, seu sanitatis corporis, quæ etiam à Deo expetenda est, vt sit bonorum operum instrumentum. Demum aliud in his, qui offerunt sacrificium laudis commendandum adijcitur his verbis: TIBI QVE REDDVNT VOTA SVA AETERNO DEO VIVO, ET VERO. *Deo reddunt uota sua, hoc est deuotionem suam, siue bona opera. Non enim votum accipitur hic propriè pro rei spiritualis, ut pote, castitatis, paupertatis, obedientiæ, & cæterorum huius generis promissione Deo facta; sed communiorem sortitur rationem, vt & pium mentis affectum, & omne opus bonum complectatur. Huiusmodi autem vota & sua sunt, idest, offerentium, & redduntur Deo æterno viuo, & vero. Deus dicitur æternus, vt distinguatur ab hominibus, qui cum sint mortales, & caduci; Dij nihilominus uocantur per adoptionem, vt Propheta ostendit his verbis: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Viuus dicitur, vt Deus æternus distinguatur à simulachris, quę non sunt Dij viui; Os enim habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt. Verus denique vocatur ad differentiam Dæmoniorum, qui sunt Dij falsi, & mendaces.*

Corporis sanitas quo fine sit expetenda.

Psalm. 81.d

Psalm. 113.b

COMMVNICANTES, ET MEMORIAM VENERANTES, *& quæ sequuntur. Quemadmodum legalis Sacerdos, pontifex leuiticus dum ad sancta sanctorum ascenderet, nomina duodecim tribuum in rationali descripta portabat, sic sancta mater Ecclesia hac figurali obseruatione edocta instituit, ut Sacerdos Euangelicus sancta sanctorũ ingressus præcedentium Patrum noui testamenti recenseat memoriam, quatenus eorum supplicationibus adiutus hoc sacramentum*

Exod. c. 39.c

Cur in Missæ Canone sanctorũ recẽsentur memoriæ.

dignè conficere possit. Dicuntur autem, & qui celebrant Sacerdotes,& qui circunstant fideles, communicantes,propterea quòd communicent cum sanctis ipsis in unitate Ecclesiæ,in vna fide, quam & ipsi habuerunt in una spe, quia quod ipsi sperabant,& nos speramus; in dignissimo Eucharistiæ sacramento, quia quod ipsi cernunt reuelata facie,nos frequentamus, & colimus in sacramentali specie. ET MEMORIAM VENERANTES, sed quorum memoriam venenerantes? In primis quidem gloriosæ, semperque Virginis Mariæ, quoniam ipsa mater est illius, cuius est hoc sacrificium; Deinde duodecim Apostolorum PETRI, ET PAVLI, ANDREAE, IACOBI cum cæteris, quos Dominus elegit ante suam passionem. Item duodecim martyrum, LINI, CLETI, CLEMENTIS, SISTI, CORNELII, CYPRIANI, LAVRENTII, GRISOGONI, IOANNIS ET PAVLI, COSMAE ET DAMIANI, qui omnes à principio nascentis Ecclesiæ sanguinem suum pro Christo fuderunt. At cur istorum potius nomina, quàm aliorum sint posita, nobis non constat, quamuis nemini dubium esse debeat id propter rationabilem aliquam causam factum esse, nos tamen latentem; præcipuè cum omnium catholicorum consensus; & sententia sit, Canonem hunc diuina inspiratione conflatum esse. Denium sanctorum omnium ponitur inuocatio cū subditur: ET OMNIVM SANCTORVM TVORVM, quorum postulatur suffragium, vt ipsorum meritis, & precibus, quas assiduè pro nobis Deo profundunt, in omnibus & credendis, & agendis diuinæ protectionis muniamur auxilio aduersus omnium inimicorum visibilium, & inuisibilium astutissimas fraudes. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Confessorum autem, siue (vt Damascenus vocat) exercitatorum nulla fit hic peculiaris memoria. Causa est fortassis antiquitas Canonis: Nam

Cõfessorum cur nulla fit mentio. hæc pars facta creditur priusquam Ecclesia illorum celebraret memoriam. Cæterum disputare multis de Diuorum inuocatione non est huius compendij. In præsentia admonuisse sufficerit, nos id facere in Missa, quod Missæ ratio faciundum expostulat. Sanè Missa non singulare, sed totius Ecclesiæ sacrificium est, quo Ecclesia Christi oblationem repræsentat, & nos corpus capitis oblationem imitamur. At sancti nobilissima Ecclesiæ membra sunt, quos Pater cælestis vt filios agnoscit, & honorat; Filius vt fratres, & cohæredes, & Spiritus Sanctus templa vocat. Nec certè ob id reijcienda est sanctorum inuocatio, quòd solus Christus factus sit nobis à Deo sapientia, iustificatio, sanctificatio, & redemptio, quia præter hæc gratuita saluatoris nostri beneficia, & diuina opera, quæ soli Christo tribuuntur, nemo ignorat sanctis quoque sua adesse merita, quæ tamen etiam Dei dona sunt. Quòd si præterea Angeli, qui non communicauerunt carni, & sanguini nostro, de salute tamen nostra sunt soliciti, quanto minus nobis deerunt sancti, quos cognoscimus eiusdem corporis membra esse? Si glorificatur (inquit, Apostolus) vnum membrum, congaudent omnia membra, & si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Nouerunt illi periculum nostrum, fragilitatem nostram, nouerunt aduersariorum dolos, & impetus. In eadem tentatione fuerunt, eosdem superarunt conflictus, & ex his, quæ passi sunt, didicerunt compassionem. Nec debet videri recens, quod & Ecclesia veteris legis obseruasse legitur. Eodem quippe modo. Moyses pro populo, qui vitulum conflatilem adorauerat, preces ad Deum effundens inter orandum Patrum memoriam recolit, Eius autem verba sic ad lineam scripta leguntur: Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum. Tres item pueros hebræos in fornace succensa deiectos sic orasse legi-

Contra Hæreticos de sanctorum inuocatione.

Ioan. c.20.d

1.Cor. c.1.d

1 Co. c.12.

legimus; Ne auferas à nobis misericordiam Domine Deus Dan. cap. 3. d *noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum; sed horum impias ineptias dimittentes nostra deuertat, unde fluxit, oratio: Vnus enim prater catera nobis catholicis usus Ecclesiæ, quæ sanctorum inuocationem semper maximi fecit, abundè sufficere debet.*

HANC IGITVR OBLATIONEM SERVITVTIS NOSTRAE, SED ET CVNCTAE FAMILIAE TVAE QVAESVMVS DOMINE, VT PLACATVS ACCIPIAS, DIESQ. NOSTROS IN TVA PACE DISPONAS ATQ. AB AETERNA DAMNATIONE ERIPIAS, ET IN ELECTORVM TVORVM IVBEAS GREGE NVMERARI PER CHRISTVM. *Quoniam igitur cum sanctis tuis communicantes, & eorum memoriam uenerantes hoc tibi sacrificium offerimus, ideo suppliciter te quæsumus Domine sancte Pater, ut tu ipse placatus meritis, & precibus gloriosæ, semperq; Virginis Dei genitricis Mariæ, sanctorum Apostolorum, Martyrum, & omnium electorũ tuorum concedere, ac præstare digneris, vt placatus accipias, idest, placidè acceptes hanc oblationem, terrenam, scilicet, materiam panis, & vini in altari oblatam, quam oblationem seruitutis nostræ textus apellat, quòd nos serui, & ministri illam offerimus in vero cultu. Nec solũ oblatio ista est seruitutis nostræ, quinimo etiam est cũctæ familiæ tuæ, hoc est, totius Ecclesiæ catholicæ, quæ tibi deuota famulatur, & vota offert. Petitur autem acceptari sacrificium non quidem ex parte suipsius, quia sic ipsum Deo displicere non potest; sed quatenus offertur per ministros: Nonnunquam enim in usu venit, vt oblatio de se grata, & digna non sit Deo accepta; quia eam indignè ministri contractant, &* Donũ quod de se gratum est, offerẽtis indignitate fit nonnunquam ingratum.

indebitè offerunt, ita vt suum sortitur effectum. Secundo quæsumus te clementissime Pater, vt tu dies nostros, & huius vitæ nostræ tempus in tua pace, quam mundus dare non potest, digneris disponere. Tertiò, vt tu ab æterna damnatione eripias, quoniam tu ipse es, qui habes claues mortis, & inferni. Postremò, vt in electorum tuorum iubeas grege numerari, siue vt habet illud canticum, vt æterna nos facias cum sanctis tuis in gloria numerari. Acità ex his quatuor bonorum generibus per trium postremorum postulationem profitetur Ecclesia Deũ esse vniuersorum Dominum; Per secundum enim in terris, per tertium in inferis, per quartum verò in cælis.

QVAM OBLATIONEM TV DEVS IN OMNIBVS QVÆSVMVS BENEDICTAM, ADSCRIPTAM, RATAM, RATIONABILEM ET ACCEPTABILEM FACERE DIGNERIS, VT NOBIS CORPVS, ET SANGVIS FIAT DILECTISSIMI FILII TVI DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI. *Precamur quoq; te clemẽtissime Pater, vt hãc oblationẽ nostræ serui tutis, & cũctæ tuæ familiæ digneris facere* BENEDICTAM, *vt per eam benectionem spiritualium bonorum multiplica tionem tàm offerens, quàm ij, pro quibus offertur, consequantur,* ADSCRIPTAM, *vt per ipsam societati Angelorum, & sanctorum omnium adscribamus:* RATAM, *vt per eam ad finem vsque mundi permansuram fixam, & stabilem ratum sit, & firmum nostræ salutis illud promissum:* Ioann.ca.6.f *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* RATIONABILEM, *per quam nos ipsi rationabiles, atque secundum rationem viuentes efficiamur:* ACCEPTABILEM, *vt per eam Deo acceptabiles, placitique reddamur, qui per nos ipsos illi iure displicemus.*

Præca-

Precamur tandem te clementissime Pater, vt hæc oblatio panis, & vini fiat corpus, & sanguis dilectissimi filij tui. Dixisti enim. Hic est filius meus dilectus, qui cum ipse etiam sit saluator noster, & vnctus à Deo rectè itidem IESV CHRISTI *additũ est. Porrò in hac postrema petitione utitur Ecclesia verbo* FIAT *tribus de causis. Prima quidem est, quia eadem potentia, scilicet virtus Dei immensa, & infinita exigitur in huiusmodi, quam petimus panis, & vini, conuersione, quæ tunc requirebatur in verbi incarnatione, quum Angelo nunciante Maria respondit: Fiat mihi secundum verbum tuum. Secunda causa est, vt intelligamus, quòd Sacerdos sua ipsius, & propria virtute non operatur, sed tantum minister est, organum, & instrumentum: ac si sacerdos diceret: Fiat ergo non mea, sed infinita omnipotentis Dei virtute. Tertia, quia hoc verbum, fiat, significat aliquid nec dum factum, postea effici, & quod non dum exhibitum est, præstari, Quod equidem verbum, fiat, ad explicandam ineffabilem illam transmutationem, quam apprimè transubstantionem sacri doctores appellant, quæ in huius Sacramenti consecratione fit, maximè conuenire videtur.*

Matth. c.3.A

Verbum fiat quot ex causis Ecclesia hic vtitur,

Luc. cap.1.A

QVI PRIDIE QVAM PATERETVR ACCEPIT PANEM IN SANCTAS AC VENERABILES MANVS SVAS, *Te igitur clementissime Pater precamur, vt panis fiat, hoc est, transubstantietur in corpus, & vinum in sanguinem dilectissimi filij tui, Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quàm pateretur, hoc est, qui precedente die, quàm passionem, & crucem pro nobis sustineret, accepit panẽ, nẽpe, in eadẽ cœna, quando ex ritu Iudæorum cum discipulis suis primùm manducauit Agnum paschalẽ, & deinde instituit sacratissimum hoc mysterium per Agnũ illum typicum præsignatũ, ut simul & veteri legi finẽ impo-*

Luc. ca.22.b

Quare Christus panem in manus suas acceperit.

neret, & nouæ legis inchoaret sacramentum. Accepit autẽ in manus suas, ut quemadmodũ tactu suę mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis, ipsasq; determinauit in sacramenti baptismatis materiam, ita & attactu sanctarum, ac venerabilium manuum suarum pani materiali vim quandam conferet, ipsumque in materiam huius viuifici Sacramenti deputaret: Accepit, inquam, in sanctas, ac venerabiles manus suas, sanctas quidem, quoniam sanctitatis, ac munditiæ sunt plenissimæ, & omnia sanctificantes. Venerabiles verò, quia sanctitati sunt coniunctæ, propter quam summa veneratione dignè sunt. ET ELEVATIS OCVLIS IN CAELVM AD TE DEVM PATREM SVVM OMNIPOTENTEM. Ad cœlum Christus oculos eleuauit, tùm vt hoc indicio manifestaret se à Deo Pater potestatem accipisse hoc opus excellentissimum perficiendi, omnia enim illi tradita sunt à Patre suo, tùm vt nobis afferet & exemplum ad Deum bonorum omnium auctorem & datorem sub initio cuiusque actionis nostræ oculos nostros erigendos esse. Et quamuis nullus Euangelistarum primam huius sacramenti institutionem describentium expresserit Christum in illa oculos eleuasse, non minus tamen id credi debet; siquidem multa tàm de operibus quàm verbi, Domini prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen Apostoli vel facto suppleuisse vel verbo expresisse leguntur. Quod si etiam tunc oculos eleuauit ad Patrem, cum ad corpus emortuum accedens animam Lazari reuocauit, valentiore iure, potioreq; ratione credendũest, & tunc oculos ad cœlum leuasse, quum panem, & vinum in corpus, & sanguinem proprium commutauit. TIBI GRATIAS AGENS: Cum accepiset panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, cumq; in cœlum oculos eleuasset gratias egisse dicitur, cum vt se gratum in Patrem ostenderet de suscepto tanto

Cur Christus oculos ad cœlũ eleuauerit.

Ioan.ca.21.d

Ioan.ca.11.e

Gratias egit, & cur.

tanto dono, & iam excellenti gratia instituendi adeò eximium Sacramentum toti mundo salutare, tùm vt nobis exemplum præberet Deo de collatis omnibus bonis indesinenter gratias agendi. At in gratijs referendis quid egit? BENEDIXIT *scilicet, panem illum; quia suæ benedictionis virtutem in eum transfudit. qua in sacratissimum suũ corpus conuerteretur.* ET FREGIT. *Hoc loco exprimitur ipsius sacramenti in discipulos distributio, cum fregisse panem ipsum dicitur, vt in suum accommodarent vsum & esum, quod his significauit verbis ad ipsos dictis,* ACCIPITE, ET MANDVCATE EX HOC OMNES *Quorum verborum quis sensus sit, facile est videre ex ijs, quæ ab initio diximus, quando de huius sacramenti institutione agebamus, ad quem locum te lectorem reijcimus. Postremò sacratissima posita sunt verba, quibus Dominus noster in consecratione ipsius panis vsus est, & omnes deinde conficientes sacramentum vti debere instituit, scilicet.* HOC EST CORPVS MEVM. *In quibus id firma fide cum Ecclesia Catholica, indubitatèque tenendum est, quòd in fine prolationis eorum verborum, et momento ipso ea claudente desinit substantia panis, atque sub illius accidentarijs dispositionibus iam verè, & re ipsa continetur verum Christi corpus. Sed quomodo? Imperscrutabili quidem, atque inesplicabili.* SIMILI MODO POSTQVAM COENATVM EST. *Hic modus, quo à Christo consecratio vini in sanguinem facta est, exprimitur, quum textus addit; quod simili modo, quod acceptum panem Christus sua benedictione, & consecratione conuertit in suum corpus, accepit etiam calicem ad vinum consecrandum eo quidem tempore, posteaquam cœnatum est, ea scilicet cœna, in qua Agnum paschalem cum discipulis suis manducauerat.* ACCIPIENS ET HVNC. *sed qualem?*

Verba sacramentalia.

Num eundem numero fortasse calicem, quem Christus in manus suas accepit, habet & Sacerdos, quum hæc verba profert? Non certè eundem numero, sed hunc, idest, similem quò ad vsum, & liquoris continentiam attinet. Sicut enim in calice, quem Christus accepit, continebatur (vt censent omnes catholici) vinum aquæ permixtum, sic & in hoc calice, quo Sacerdos consecrationem vini perficit, continetur vinum aqua permixtum. PRAECLARVM,

Psal. 22. *Nomen adiectiuum ex eo psalmi loco assumptum, & calix meus inebrians, quàm præclarus est, quasi præ aliis claram significat, quia non figuralis fuit, vt veteris testamenti fuere phialæ, & cyphi, sed exemplaris, & ipsam continens veritatem. Christus ergo dum vinum diuina suipsius virtute conuertit in proprium sanguinem, instituit ipsum uinum in materiam consecrationis sui sanguinis, vt ex perfecta corporis nutritione ad perfectissimam ascenderemus, & excellentissimam animæ nutritionem spiritualem. Ad nutritionem autem corporis perfectam constat non solum pertinere cibum, sed & potum vini moderatè sumptum. Accepit igitur & hunc præclarum calicem. Rectè calix potius dicitur, quàm cyphus, aut cyatus, aut crater, vt facilè intelligamus, calicẽ sanguinis non solùm ad potum spiritualẽ sed ad memoriam passionis Christi pertinere, quum per nomen calicis amaritudo passionis significatur. Quod planè ex hoc præter alia maximè intelligi posse arbitror, quod Christus in oratione positus dixit. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Vbi per calicem passionem intelligi debere, qui dubitet, arbitror esse neminem. Cætera autẽ uerba quæ sequũtur, vt puta quod Christus gratias agens benedixerit calicem cum reliquis, consimiliter sunt interpratãda, vt superius in consecratione panis dictum est. Quibus adduntur alia verba ad consecrationem sanguinis pertinẽtia in hunc*

Quãdo Christus uinũ in materiæ cõsecrationis instituerit, & cur.

Cur magis calix, quàm Cyphus positus est.

Matt.c.26.d

in hunc modum. HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI. *Pronomen,* HIC, *demõstrat per intellectum calicem cõtinentem præciosum Christi sanguinem, vbi primùm ad calcem omnium verborum peruenerimus. Hic est igitur calix continens sanguinem Christi.* NOVI, ET AETERNI TESTAMENTI. *Merito sanguis Christi dicitur sanguis noui testamenti, quia effusione ipsius, et intercedente Christi morte nouum confirmatum est testamentum, cui quum non sit aliud testamentum successurum, sicut ueleri successit nouum, æternum appellauit, quòd vsque ad finem mundi perseueraturum sit. De quo Isaias sic vaticinatus est: Feriam vobiscum pactum sempiternum.* MYSTERIVM FIDEI. *Mysterium quidem nomen Græcum, idem latinè significat quod secretum, & occultum. Huiusmodi est hoc sacramentum; nam fuit sub figuris veteris legis absconditum, & per sanguinem Christi completum, & perfectum. Cæterum hoc in loco obseruandum est, quòd nec simpliciter; nec absolutè mysterium dicitur, sed additur mysterium fidei; quia quidquid ad veritatem huius sacramenti pertinet, nẽpe, ad transubstantiationem, cõtinentiam, & accidentia, totum id sola fide attingitur. Cernitur enim species vini, & creditur veritas sanguinis Christi, qui in remissionem peccatorum nostrorum traditus est, vt verba subsequentia declarant:* QVI PRO VOBIS, ET PRO MVLTIS, *Pro vobis, inquã, Apostolis, & discipulis, quos hisce verbis alloquebatur, & pro multis, scilicet, Iudæis, & gentibus per discipulos ipsos conuertendis, effundetur. Ex qua quidem dictione,* MVLTIS *cum Angelico Doctore colligendũ est, hoc sacrificium aliis etiam quàm sumentibus prodesse, contra aduersarios falsò asserentes sacerdotem Ecclesiæ personam gerentem non posse hoc sacrificiũ propiciatorium pro aliis afferre, licet*

Esa ca. 65. a

misterium vnde.

Tho. 3 par. q. 78. art. 7. Ex Angelici doctoris diligentia pulchrè collectum contra Hæreticos.

contextus apertissimè ostendat id, quod nos catholicè sentimus. Sic enim iacet. Qui pro vobis, & pro multis., pro vobis Apostolis sumentibus, & pro multis, scilicet, alijs in remissionem peccatorum effundetur. In hunc quippè modum Doctores sacri interpretantur Saluatoris nostri verba, quæ attulimus. Multis, & non omnibus dixit, quia quamuis pro omnibus effusus sit sanguis Christi, quò ad sufficientiam, non tamen quod ad efficatiam. Sufficiens est enim Saluatoris nostri preciosissimus sanguis tollere omnia peccata, vbi non inuenit contrariæ voluntatis obstaculum. EFFVNDETVR. *Hoc verbum non ad tempus futurum referendum est, sed ad illud, quod in hora institutionis huius sacramenti fuit futurum, cum nondum effusus fuisset sanguis Christi, sed postridie effundendus. Proferuntur enim verba sacramentalia in persona Christi, & pro tempore illo, quo Christus primùm instituit hoc sacrum mysterium. Reliqua autem verba.* HAEC QVOTIESCVNQVE FECERITIS IN MEI MEMORIAM FACIETIS, *non sunt de intregritate, & substantia formæ consecrationis uini, vt nonnulli autumarunt; sed in ipsa eleuatione partim cum in altum erigitur, & partim cum dimittitur pronuncianda. Quæ planè verba eam prætendunt sententiam, quòd quotiescunque Apostoli, & Sacerdotes illorum successores fecerint tàm corporis, quàm sanguinis Christi consecrationem, & sumptionem illam facturi sunt illius memoriam. Vna igitur causa institutionis huius Sacramenti fuit, vt ipsum esset nedum verum sacrificium, sed & signum memoriale ipsius summi sacrificij, quod Christus abstulit in cruce. De qua quidem re in superiori libro pluribus disseruimus.*

Cur dictio, multis, & nō magis omnibus posita sit.

VNDE ET MEMORES; *sequitur alterum Missæ opus*

magnum,

magnum, excellentissimum, & principale, nimirum, oblatio, in qua Sacerdos ex persona Ecclesiæ offert Deo Patri cælesti filium suum Christum, non quidem in mortem (vt cauillantur hostes) sed in mortis eius memoriam ad excitandam Dei misericordiam. Et in offerendo brachia expandit sic orans: Vnde ò clementissime Pater, quoniam filius tuus hæc ipsa in sui commemorationem fieri instituit, memores nos serui tui, qui nostrorum ordinum ministeria ad hæc offerenda sacrificia accepimus; nec solùm nos, sed & plebs tua sancta, tota scilicet, vniuersi populi sanguine Christi filij tui Domini nostri Iesu Cristi sanctificata, memores (inquam) tàm beatæ, atque salutaris passionis filij tui, quam hæc repræsentant mysteria, memores necnon & ab inferis resurrectionis, ad quos triduano illo suæ mortis spatio descendit, vt sanctos Patres ibi detentos liberaret; demum nos etiam memores in cęlos gloriosæ Ascensionis, quę in glorificato, & immortali corpore super omnes cęlos facta est; tantorum igitur, & tàm sublimium operum Christi memores nos serui tui, sed & plebs tua sancta offerrimus simul quidem, non tamen eodem modo. Nos enim Sacerdotes, & ministri offerimus in ministerio, & opere, sed plebs tua sancta voto duntaxat, & deuotione. Sed quibus nam offerimus? Sanctis fortasse? Neutiquam. Sed pręclarę maiestati tuę, eximięque tuę diuinitati. Nec ex ijs, quę nostra sunt, aut à nobis profecta offerimus. Sed de tuis donis, ac datis, hoc est, de bonis illis, & temporalibus, & spiritualibus, quę largiter, & abundè nobis communicasti. Cęterum inter illa dona, & data, quod optimum est, & pręstantissimum tibi nunc Domine sancte Pater offerimus hanc, nimirum, salutarem hostiam, quam quinque pręclaris titulis hic pręsertim honoramus nuncupantes eam, PVRAM, *quia puritatis omnis, & munditię fons est, nos ipsos*

Diuerso planè modo Sacerdos, & circunstantes sacrificium Deo offerũt. Deo soli sacrificium offertur.

ipsos efficatia suæ virtuis mirificè purificans, SANCTAM, *quia omni sanctitate, & gratia est plenissima,* IMMACVLATAM, *quoniam nulla peccati contagione est contaminata,* PANEM SANCTVM VITAE AETERNE, *non panem materialem, vt fuit ante consecrationem, sed spiritualem, conferentẽ dignè sumentibus vitam æternã. Id quod apertissimè promittit saluator noster his verbis: Si quis manducauerit ex hoc pane, habebit vitã æternam.* CALICEM SALVTIS PERPETVAE, *Rectè calix est salutis perpetuæ, nam eius haustu salus perpetua datur hominibus.*

Ioan. ca. 6. b

SVPRA QVAE PROPITIO, AC SERENO VVLTV RESPICERE DIGNERIS, ET ACCEPTA HABERE, SICVTI ACCEPTA HABERE DIGNATVS ES MVNERA PVERI TVI IVSTI ABEL, ET SACRIFICIVM PATRIARCHAE NOSTRI ABRAHAE, ET QVOD TIBI OBTVLIT SVMVS SACERDOS TVVS MELCHISEDECH SANCTVM SACRIFITIVM, IMMACVLATAM HOSTIAM, *Prosequitur Sacerdos exposcens quæ offeruntur, grata, & accepta haberi à Deo Patre in hunc modum, supra quæ, scilicet, dona, & data respicere digneris. Sed quomodo? iratus, & vlciscens? Minimè quidem hoc abs te petimus Domine; sed digneris respicere propitio, ac sereno vultu, qui tuam in nos mansuetudinem declaret. Quæsumus quoque clementisimè Pater hæc ipsa, quæ offerimus accepta, & grata habere, sicuti accepta habere dignatus es hæc tria, nempe munera Abel, quæ obtulit Domino de primogenitis, & adipibus gregis sui, ad quæ Dominus respexisse dicitur.* PVERI TVI *Abel, puer dicitur ob innocentiam, & vitæ puritatem; non autem ob ætatem, vel ignorantiam eorum, quæ scire debent, qualem improbat Apostolus, cum dicit: Nolite pueri effici sensu, & intellectu. Iustus quoque nominatur propter elo-*

Gen. cap. 4. a

Abel cur puer nominatur: & iustus.

1. Cor. c. 14. d

ter elogium illi adscriptum, quum Dominus ita diceret: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti. Quæsumus item, vt quæ offerimus, sic grata habere digneris, sicut gratum accepisti sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, qui secundum præceptum Domini obtulit filium suum primogenitum Isaac. NOSTRI, *Dicitur Patriarcha noster, quia non tantùm Israeliticæ plebis per carnem, quàm totius populi Christiani per fidem Pater est. Eodem quoque modo precamur, vt quæ obtulimus ita digneris accipere, sicuti gratum accepisti sacrificium, quod obtulit Melchisedeh, qui protulit panem, & vinum, gratias agens Deo de victoria, quam Abrahæ contulerat de cæde quatuor regum. Age igitur Pater, & hac parte succurrere nobis, & effice nos bonos, & dignos, quales ob innocentiam, obedientiam, & sanctimoniam tibi dilectissimi, atque gratissimi fuerunt Abel, Abraham, & Melchisedech. Tales si nos feceris, indubiè omnem benedictionem, & copiosam cælestium charismatum gratiam ex hoc plenissimo fonte hauriemus, Soli autem innitentes humilitati, per quam nihil de nobis præsumimus, sed tantùmmodo de tua misericordia,* SVPPLICES TE ROGAMVS OMNIPOTENS DEVS VT IVBEAS HAEC, *corpus, scilicet, & sanguinem filij tui in altari oblata, & præsentia* PERFERRI, *non secundum loci translationem, sed secundum gratam acceptationem perferri, inquam* PER MANVS SANCTI ANGELI, *idest, per ministerium sanctorum Angelorũ* IN SVBLIME ALTARE TVVM, *neme in cælũ, vbi sedes tua est, & thronus.* Hic *singulare nomẽ sãcti Angeli pro plurali positũ esse cẽsẽt grauissimi authores, quos seq uoluimus. Sic uerò supplices petimus hãc oblationẽ pferri ĩ cõspectu paternæ maiestatis tuæ,* VT QVOTQVOT *nos Sacerdotes, et plebs tua sancta ex hac altaris participatione,*

Matt. c. 23. d

Gene. c. 22. b

Gen. ca. 14. d

patione, communio neque sacrificij SACROSANCTVM FILII TVI CORPVS, ET SANGVINEM SVMPSERIMVS, *aut secundum Sacramenti realem sumptionem, vt celebrantes, aut secundum spiritualem perceptionem solum, vt populus circunstans* REPLEAMVR OMNI BENEDICTIONE CAELESTI, ET GRATIA, *repleamur inquā, largitate cœlestium charismatum, donorū, & virtutum. At verò id non nostris meritis petimus consequi, sed* PER EVNDEM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, *quem semper pro sua reuerentia audit Pater benignissimus.*

PRO MORTVORVM SVPPLICAtione, commemorationeque facienda. Cap. 19.

AETERVM quoniam sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, eaque nulla efficatior dabitur vnquam, quàm quæ sa- 2. Macha. cap. 12. g *crificio altaris est, coniuncta, non solùm petimus ò Domine, vt nos viui cœlesti benedictione, & gratia repleamur, sed sanctorum Patrum decreta, et vestigia insequētes quæsumus:* MEMENTO ETIAM FAMVLORVM, FAMVLARVMQVE TVARVM, QVI NOS PRAECESSERVNT, *nam firmiter credimus hoc nostrum sacrificium non solum prodesse viuis, sed & defunctis ad relaxationem. Cæterū non pro omnibus defunctis exoramus,* Pro quibus defunctis exoramus. *sed pro iis tantum,* QVI NOS PERCESSERVNT CVM SIGNO FIDEI. *De ijs enim solùm cōmemoratio est habenda, qui discesserunt ante nos sacramentis Ecclesiasticis fideliter, reuerenterq; susceptis* QVI ETIAM DORMIVNT IN SOMNO PACIS, *& qui in pace conscientiæ mortui sunt si-*

ne pec-

ne peccatis mortalibus, & Dei offensa: His enim duntaxat prosunt orationes viuentium. Literæ illæ maiusculæ. N. & N. insinuant sigillatim nomina eorum, pro quibus tunc spe cialiter Missam celebrat. IPSIS, *itaque cùm priuatim nominatis, tùm omnibus* IN CHRISTO, *hoc est, in fide, & confessione Christi* QVIESCENTIBVS, *defunctis tria à Domino indulgeri, concediq; Sacerdos imprecatur, vnum quidẽ continet* LOCVM REFRIGERII *à pœna, scilicet, quæ eis intelligetur pro peccatis in præsenti vita commissis, necdũ plenè quantum ad satisfactionem remissis; Alterum,* ET LOCVM LVCIS PERPETVAE, *in quo non sit obscuritas tenebrarum; Tertium amplectitur* LOCVM PACIS, *in quo nihil est malè afficiens, aut contristans habitantem. Cæterũ locus refrigerii, lucis, & pacis quis alius esse potest, nisi illa superna ciuitas Hyerusalem, fœlicissimaq; sanctorum habitatio? At verò non solùm precamur hunc locũ defunctis;* Lucis, & quietis locus quis. *Verum et* NOBIS QVOQ. PECCATORIBVS *famulis tuis. Peccatores Ecclesia pronunciat, vt Dei beneuolentiam captet. Nam nihil æquè diuinam maiestatem inflectit ad impendendam hominibus misericordiam, quàm humilis peccatorum recognitio. Respexit enim Deus (inquit Propheta) in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.* Psal. 101. b *Precamur igitur ò Domine, vt pro tua benignitate, & gratia; (nam ex nobis non sumus tanto munere digni) donare digneris nobis peccatoribus famulis tuis sperantibus non in nostra iustitia, aut bonis operibus tantùm, sed* DE MVLTITVDINE MISERATIONVM TVARVM, *hoc est, in multas miserationes propter varios, & multiformes diuinæ misericordiæ effectus nobis exhibitos, donare, inquam, digneris* PARTEM ALIQVAM, ET SOCIETATEM, *idest participationẽ beatitudinis* CVM SANCTIS TVIS APOSTOLIS, ET MARTYRIBVS, CVM IOANNE, *& reliquis, quos sigillatim*

tim nominat, & tandem cum OMNIBVS SANCTIS, *quorum sicut ante consecrationem suffragia postolabamus, ita hoc in loco obnixè quæsumus, vt nos demũ admittas intra eorum consortium, non tanquam æstimator meriti, quum tibi debeamus omnia, sed sicuti ueniæ largitor. Idipsum aũt petimus,* PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, *mediatorẽ Dei, & hominum.* PER QVEM *ò Domine Pater omnipotens* HAEC OMNIA, *panis, scilicet, viniq́, substantiam, quorũ species præsentes cõtinent verum Christi corpus, & sanguinem,* SEMPER BONA CREAS, *per naturæ constitutionẽ:* SANCTIFICAS *per verbum, & orationem,* VIVIFICAS *per vitalem conuersionem,* BENEDICIS *per gratiæ exuperationem;* ET PRAESTAS NOBIS *per liberalissimam largitionem. Nec minus,* PER IPSVM *scilicet Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, vt principiũ rerum productiuum,* ET CVM IPSO, *vt medio omnia moderante,* ET IN IPSO, *vt fine cuncta consumante.* EST TIBI DEO PATRI OMNIPOTENTI IN VNITATE SPIRITVS SANCTI OMNIS HONOR ET GLORIA. *At quo tempore huiusmodi honor, & gloria est tribus personis persoluenda? Vno fortasse, aut die, aut mense? Certè non: Sed* PER OMNIA SAECVLA SAECVLORVM. *per omnes mundi ætates. Cicrcunstans verò fidelium turba respondet* AMEN. *nimirum, verum est, quod per ipsum Iesum Christum & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in vnitate Spiritus Sancti omnis honor, & gloria per infinita sæculorum sæcula,* OREMVS PRAECEPTIS SALVTARIBVS MONITI ET DIVINA INSTITVTIONE FORMATI AVDEMVS DICERE, *Cõsecratione oblatorũ habita progredimur ad eorum cõmunionem, ad quam, vt ritè præparemus, hortatur alta voce*

omnes ad orationem dicens: OREMVS, *non quidem ex animi superbia, sed quia adhuc salutaribus sacrarum scripturarum præceptis moniti sumus. Oportet (inquit sermo Euangelicus) semper orare, & non deficere. Nec omnes ex nostra temeraria præsumptione; sed diuina institutione formati audemus dicere ad ipsum, quod Christus nos docuit. Audemus, inquam, quoniam ipse hunc ausum orandi nobis præbuit, quum nos in hunc modum orare præcepit* PATER NOSTER. Luc.c.18.a Matth c.6.b Luc.c.11.a

ORATIONIS DOMINICAE.
Breuissima Expositio Cap. 20.

RATIONIS Dominicæ, quæ ab expositoribus diuiditur in exordium, & petitionem, excellentia super cæteras orationes in tribus perspicitur. Primò in eius dignitate: Nam quæ potest esse dignior, ac nobilior oratio, quam quæ à Christo nobis data est; à quo cunta nobilitate, ac presectione aliqua insignata procedunt? secundò in eius breuitate; siquidem Christus instituens campendiosa succinctè reserauit. Tertiò in fœcunditate, & sententiarum grauitate. Septem enim petitiones continet, quibus certè vniuerse comprahenduntur, quæ pro nobis possumus à Domino licitè postulare. Sed iam ad huius orationis aggrediamur exordium. Vt euangelicæ legis doctrinā amoris, ac libertatis esse legē Iesus Christus iudicaret, utq́; maior nobis prestaretur orandi fiducia, & confidentia impetrandi, quod petimus, ī ipsa fronte orationis ponitur dulcissima hęc vox: PATER. *At cuius pater? num mei, vel tui potius? Nemo, inquit, Augustinus, dicat pater meus; nam id soli Chri-*

Orationis Dominicæ excelliēt a in tribus perspicitur.

Curà principio Domini cæ oratio- nis posita sit illa vox, Pater.

soli Christo competit, qui est filius per naturam; sed Pater noster. Itaque vtriusque, & tui, & mei. Ex quo sequitur nos adinuicem fratres esse in terris, quando vnius, eiusdemque Patris filij sumus. Quare hoc ipso ad impendendum adinuicem fraternum amorem, & obsequium tenemur. Est enim fratris fratri adiumentum suppeditare. Cęterum quot modis in scripturis sanctis Pater noster nominetur sicco (vt aiunt) pede minimè prętereundum est. Planè Pater noster dicitur creatione primùm; quo in sensu vnus ex Prophetis loquutus est, quum dixit: Nunquid non pater vnus omnium nostrum? nunquid non Deus vnus creauit nos? De Pater quot modis in sacris scripturis accipitur *inde redemptione, vt verba illa testantur, quum in Isaia in hunc modum scripta inueniuntur. Tu autem Pater noster, & redemptor noster à sęculo nomen tuum. Pręterea sacra*- Malac. c.2.b *mentali regeneratione. Quotquot enim, ait Ioannes, receperunt eum, scilicet, per sacramentorum fidem, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in nomine eius: Item* Isa. 63.d *adoptione per gratiam, quod ostendit D. Paulus in eo loco,* Ioan. ca.1.b *vbi hæc scripta reliquit. Non enim accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ Dei, in quo clamamus Abba Pater. Is igitur modis omnibus Dominus, ac magister noster Iesus Christus instituit* Rom. ca.8.c *hanc orationem sub initio paterno dulcescere nomine, vt nos eius filios imitatione, & opere esse prefiteremur. Contra in lege veteri, quia seruitutis, & timoris lex erat, omniũ orationes ad Deum dirigebantur, tanquam seruorum ad Dominum. Hinc in Exodo, & Leuitico sæpius illud inuenies repetitum: Ego Dominus vester, Ego Dominus. At in nostra Euangelica lege vbique amorem, vbique libertatem dulcius omnia, resonantem inuenies. Id quòd planè in præsẽ* Exod. c.20.a *ti loco facilè est videre, quum dicitur:* PATER NOSTER, Leui. c.18.a QVI ES IN CAELIS. *Sanè quamuis Deus sit vbiq;, & in cæ-*

in cælo sursum, & in terra deorsum, frequenter tamen in scripturis, & presertim hoc in loco in corporibus, & globis esse dicitur propter excellentiora, & mirabiliora Dei opera in ipsis clarius relucentia. In cælorum enim magnitudine, ac semper super eisdem polis circuitione, quam Græci Peripatetici stationem appellant, Dei potentia ostenditur, sapientia in ipsorum pulchritudine, bonitas tandem in communicatione, & distributione virtutis ipsorum in hæc inferiora. Et quoniam magnitudo dilectionis, & sublimitatis mansionis ad Dei spectant exaltationem, & laudem, hæc pauca, Pater noster, qui es in cælis, interpratum multi exordium huius orationis continere autumarunt. Reliquum est, vt ad petitiones deueniamus. In oratione Domini ca septem exprimuntur petitiones, quarum prima spectat ad Deum; sex aliæ ad seipsum, & ad proximum. Cum enim in præsenti oratione preces ad Deum dirigamus, vt filij ad patrem, bonus filius ante omnia petit ea, quæ spectant ad honorem patris, idcircò primò petimus: SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, *honoretur, & glorificetur. Sed cur petimus, vt nomen Patris nostri glorificetur; num fortasse quia nomem ipsum Dei sanctitatem aduentitiam admittat? Non equidem in hunc modum: Verùm* SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, *hoc est, enixè petimus ò Domine, vt nomen tuum apud alios sanctum essie prædicetur, & declaretur, quo notitia, & honor niminis tui ad omnes tum Iudæos, tum infideles amplificetur, & extendatur. Hoc enim modo Deus sanctificatur à creatura, vt testatur Ioannes bis verbis. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus; nos affectu pio animi, ore, opere, gestu sanctissimum eius nomen honoremus, ipsum semper animo infixum meditantes ore reuerenter,*

Cur Deus in cælis esse perhibetur.

Alex. Them. simplic. & Ioan. Grammaticus in 8. phy. per totum.

Septem Dominicæ orationis petitiones.

Quo modo nomen Dei sanctificat.

M *& cum,*

& cum tremore nominantes, atque cum illud audimus ab alijs nominari inclinatione, genuflexione, aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratissimo nomini exhibemus.

ADVENIAT REGNVM TVVM, *Per regnum, siue locus æternæ beatitudinis, siue ipsa beatitudo intelligatur in eundem fermè sensum redibit. Neutrum enim sine altero non habebitur unquam. Hanc igitur beatitudinem nobis aduenire petimus, quoniam illic totius desiderij est satietas: satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua.*

Psal. ca. 16. d FIAT VOLVNTAS TVA, *Rectè post regni cælestis petitionem continuò additur postulatio diuinæ voluntatis perficiendæ, quoniam hæc medium est, & via ad regnum cælorum perueniendi.*

Matt ca. 7. c *Qui enim facit voluntatem Patris mei ipse intrabit in regnũ cælorum: frustra enim finis expetitur, si minus exquirantur media ad finem illum ducentia. Fiat ergo voluntas tua, hoc est, fiat, quòd sicut in cælo, & spiritibus Angelicis, ac sanctis mentibus voluntas tua integrè perficitur, sic & in nobis hanc adhuc uitam agentibus eandem perficiatur, vt amemus, quæ commendas, detestemur, quæ odis, tibique in omnibus obedientiam, vt veri filij, præstemus.*

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE, *Vt autem ad omne opus bonum paratiores simus, tuaque in nobis dum præsentem vitam ducimus, compleatur voluntas, ad te supplices confugimus petentes panem nostrum quotidianum dari nobis hodie, ne ægestate compulsi furemur, & periuremus nomen tuum. Id certè facilè præstare potes: Tui enim sunt cæli, & tua est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. Hoc item tuam decet paternam benignitatem; qui etiam das iumentis escam ipsorum, & pullis coruo-*

Prouerb. capito. 30. b.

Psal. 88. b

Psal. 146. b

Matt. ca. 6. b

coruorum inuocantibus te; qui pascis volatilia cæli, quæ neque nent, neque metunt, neque congregant in horrea, & ne vnum quidem in obliuione est apud te; qui tandem das escam omni carni: Nunquid ergo nos ad imaginem, & similitudinem tuam factos, & quos constituisti super opera manuum tuarum destitues necessarij alimenti præsidio? Num deseres sine vestitus, & domicilij adminiculo? Nunquam hoc certè sinet tua immensa in nos benficentia. Itaque DA NOBIS, *non vendi, aut mutuari à te panem exposcimus, sed, vt filij tui, petimus dari nobis. Sed quid petimus, vt des nobis? carnes? pisces? & similia id genus? Non vtique Domine. Sed da nobis panem, nempe cibum, & potum, vestitum, & domicilium. Quid enim aliud hoc loco nomine panis debet intelligi, quàm victus necessarius ad humanæ vitæ sustentationem, vt habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus?* PANEM NOSTRVM *Panis noster dicitur quo ad vsum, & vtilitatem, sed Dei est vt authoris, atque datoris. Petimus igitur illum panem* QVOTIDIANVM, *hoc est, quotidie, quandiu hic sumus dari nobis* HODIE, *non die crastino, quia ipse præcipisti: Nolite soliciti esse in crastinum. Cæterum non modo panem corpori nostro necessarium hac petitione ab eo flagitamus, sed & panem viuum, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, exposcimus. Quid enim prodest corpus suo fouere cibo, si anima quæ plus est, quam corpus, relinquatur famelica, & macie confecta? Hunc igitur panem vitæ, hunc panem Angelorum non mittendum canibus, hunc, inquam, panem quotidianum, idest, æternum, & incorruptibilem da nobis hodie, hoc, scilicet, die præsentis vitæ.*

Luc. ca. 12. d

Qui bruta animalia beneficijs prosequitur hominis fortasse deseret?

Psal. 135. d
Gen. cap. 1. d
Psal. cap. 8. b

Panis nomine quid intelligatur.

1. Tim. c. 6. b

Matth. c. 6. c

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. *Sa*

Vis vt Deus tibi dimittat, & tu alijs dimitte.

ne lex Euangelica, quæ fraterna charitate nos omnes præcipit esse deuinctos, sanxit, vt ad diuinæ mansuetudinis, & benignitatis imitationem alijs dimittamus, si volumus ipsi à Deo remissionem peccatorum consequi. Itaq; DIMITTE NOBIS DEBITA, quæ nos separant à summo bono, & ab æterna gloria per damnationem perpetuam. Quæ debita dicuntur NOSTRA, quoniam neque authore Deo, neque adiutore sunt perpetrata, sed ex nobis ipsis. SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS, In eum quippe modum à te Domine petimus, vt dimittas nobis debita nostra, quemadmodum, & non ijs, qui aut verbo, aut opere nos offendunt ex corde dimittimus: cum exinde nec odium, nec indignationem animi in eos concipimus, neque vindictam, aut vltionem de illis expetimus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. Quoniam parum, aut nihil est à præteritis, & iam commissis peccatis absolui, nisi etiam à futuris praseruemur, subterfugientes occasiones, quæ nos inducunt in ruinam, & lapsum, quales sunt tentationes Dæmonum, mundi, & carnis (suggerit enim caro mollia, mundus inania, Diabolus mortifera) hinc te benignissime pater oramus, vt ne nos inducas in tentationem. At cum Deus neminem tentet, qua ratione fiet, vt ipse id agat, quò in tẽtationem inducamur? Num fortasse Deus erit malorum author, & causa? Absit, vt qui summè bonus est, & faciens omnia valde bona, sit malorum causa. At non hoc, sed illud in præsenti loco petimus, ne sinat nos Deus induci in tentationem, neue permittat pertrahi in consensum mali, aut ab eo vinci. Seruator enim noster hoc in loco eo loquendi genere vtitur in sacris literis vsitatissimo, quo Deus illa dicitur agere, quæ fieri permittit, quemadmodum in eo loco Exodi legitur: Et indurauit cor Pharaonis, idest, permisit indurari.

Iac. cap. 1. c

Quo hic sensu debet accipi, ne inducas.

Quæ

Quæ sanè interpretandi ratio etiam in præsenti loco minimè omitti debet. quum dicitur: Et ne nos inducas in tentationem, hoc est, non sinas induci nos in tentationem. Cum enim plura bona hactenus fuerint à nobis expostulata, hoc etiam aliud à te benignissime Pater exposcimus, vt ne permittas nos in tentationem aliquam induci, quin potius diuino tui auxilio adiuti contra omnes Dæmonis, carnis, & mundi falsas suggestiones valentiores persistamus. Petimus itaque Dei adiutorium hic ad tentationem impellendam, & superandam.

SED LIBERA NOS A MALO. *Quemadmodum per præcedentem petitionem postulauimus nos eripi à malo culpæ imminentis, aut instantis, ita in hac postrema petitione expostulamus, nos liberari à malo præsentis vitæ; quoniam mille malorum generibus est referta: Nunc enim nos morbus affligit, & infirmitas, nunc orbitas, nunc bonorum amissio; nunc calumniam patimur; nunc in carceres, & vincula insontes conijcimur. Quæ omnia plerunque imbecillum animum protrahunt ad culpam; vt morbus ad impatientiam; egestas ad furta, & latrocinia; aduersitas ad murmurationem in Deum. Ne igitur occasione horum perpellamur ad aliquam turpitudinem, oramus te Pater clementissime, vt his nos malis eripias, non quidem omnino ea sustollendo (nam virtus in infirmitate perficitur) sed ita ea mitigando, & moderando, vt perferre illa valeamus. Quibus omnibus, vt in nobis perficiantur, additur* AMEN. *tantùm significans, quòd fiat.*

Præsentis vitæ varia, multipliciaque tormentorum genera.

2. Cor. c. 12. a

Et hæc pro breui huius Dominicæ orationis elucidatione dicta sufficiant. Aggrediamur & reliqua.

AD RELIQVAS PERBREVEIS orationes facilis progressus. Cap. 21.

IBERA NOS QVAESVMVS DOMINE AB OMNIBVS MALIS PRAETERITIS, PRAESENTIBVS, ET FVTVRIS, ET INTERCEDENTE BEATA, ET GLORIOSA SEMPER VIRGINE DEI GENITRICE MARIA, ET BEATIS APOSTOLIS TVIS PETRO, ET PAVLO, ATQVE ANDREA, ET OMNIBVS SANCTIS, DA PROPITIVS PACEM IN DIEBVS NOSTRIS, VT OPE MISERICORDIAE TVAE ADIVTI, ET A PECCATIS SIMVS SEMPER LIBERI, ET AB OMNI PERTVRBATIONE SECVRI, *In postrema Dominicæ orationis petitione à malis liberari petijmus, à malis equidem præteritis, quibus anteacto tempore Deum offendimus, præsentibus, quæ infirmos animos plerunque à rectitudine deijciunt, & futuris insidijs, scilicet, & laqueis tentationũ. Sed quibus intercedẽtibus? In primis beata et gloriosa, semperq; Virgine Dei genitrice Maria, quæ benignissima humani generis aduocata pro nobis assiduè ad Deũ preces effundit, deinde beatis Apostolis tuis Petro Apostolorũ Principe, & Paulo, qui vas electionis, & gentiũ prædicator extitit, atq; Andrea omnium primò ad agnitionem Christi vocato, & omnibus sanctis, idest, cum reliquis omnibus Apostolis, martyribus, confessoribus, ac virginibus. Horum autem trium, qui propter singularem, qua præditi sunt, excellentiam potius, quàm cæteri hic nominatim tanguntur, & reliquorum omnium sanctorum suffragante patrocino, Domine, da propitius pacem in diebus nostris, per quam tibi reddamur*

Sanctorum intercessio.

Ioan. cap. 1. c

mur infensi, vt ope tuæ misericordiæ adiuti, hoc est, vt adiutrice tui misericordia, & benignitate, & à peccato, quod hanc conscientiam perturbat, semper simus liberi, & ab omni perturbatione, quæ peccandi materiam præstat, simus securi, more suo concludens: per eundem Christum Dominum nostrum. Qua oratione sic absoluta, hostiam in tres frangens particulas tres designat Ecclesiæ partes, triumphantis in cœlo, militantis in terra, & patientis in purgatorio, quæ omnes ex hoc sanctissimo sacrificio suos sortiuntur effectus; Nam triumphanti in honorem cedit tantum mysterium; patienti in relaxationem, & militanti ad salutem. Tertiam verò hostiæ partem manu tenens facit super ore calicis tres cruces dicens: PAX, *non Dæmonis, non mundi, non carnis, sed* PAX DOMINI SIT SEMPER VOBISCVM: *populo, vt sui moris est, respondente,* ET CVM SPIRITV TVO, *sit, scilicet, ea pax, quam nobis annunciasti. Pacificè enim nobis salutantibus vicaria rependenda est salus. Et statim particulam illam, quam manu tenet calici immittit his verbis:* HAEC COMMIXTIO ET CONSECRATIO, *sanè quum hic commixtionem, & consecrationẽ fieri dicitur, non rerum contentarum ueri. s. corporis, & sanguinis Christi fieri intelligas, quippe cum hoc factum fuerit, dum verba sacramẽtalia proferrebantur; sed ipsarum specierum, atq; accidentium panis, & vini, quę post consecrationem superstant, cõmixtionem adinuicem fieri intelligendum est; quãdoquidem Sacerdote calici immitente tertiã hostiæ particulã, species panis cõmiscentur uini speciebus, & ediuersò, quia ad inuicẽ secundũ contactum, et per immissionem coniũguntur. Erit itaq; eorũ uerborũ huiusmodi sensus. Hęc cõsecratio corporis, et sanguinis, idest specierũ corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi fiat accipiẽtibus nobis in vitã æternam. Quã verò ob cau*

Tres particulæ hostiæ quid indicent.

Notatu dignum.

Cur loco corporis, & sanguinis positum est specierum corporis & sanguinis.

sam non positum sit; hæc commixtio, et consecratio specierum corporis, & sanguinis; sed absolutè, & simpliciter corporis, & sanguinis, ea potest afferri, quòd multa, quæ ad solas species pertinent, vsus loquendi attribuit rebus contentis sub speciebus, sicut quum corpus Christi dicitur videri, aut tangi, cum tamen solæ sacramenti species videantur, aut tangantur.

Cæterum quoniam pax illa Domini, quam enixè petieramus absque peccatorum remissione obtineri non potest, si quidem peccata inimicitias ponunt inter nos, & Deum, Isaia ita asserente: Iniquitates vestræ diuiserunt Isa. c. 59. a *inter vos, & Deum vestrum, propterea ter profertur ex* Ioan. ca, 1. d *verbis sancti Ioannis Baptistæ ea oratio.* AGNVS DEI, QVI TOLLIS PECCATA MVNDI, *Vbi prima, & secunda prolatione petitur Dei misericordia ad abluenda peccata per subiunctam in vtriusque orationis calce particulam* MISERERE NOBIS, *In tertia verò pronunciatione petimus, vt pacem ipsam Dominus nobis præstare dignetur. Pro qua quidem pace impetranda subiungit Sacerdos ad Christum orationem, in qua primum proponit rationabilem fiduciam, atque confidentiam quærendæ* Ioan. c. 14. d *pacis à Christo, vt pote qui in vltima cœna discipulis suis pacem proposuerit; deinde de se humiliter sentiens petit, vt Deus non attendat peccata ipsius, quoniam illa magis sunt impedimento ad pacem impetrandam, quàm assequendam: sed potius respiciat fidem Ecclesiæ suæ dilectissimæ sponsæ. Demum petit, vt pro suæ voluntatis rectissimæ beneplacito Deus ipsam Ecclesiam pacificare velit ab infidelibus, & incredulis, ne eam perturbent suis persecutionibus; atque eandem custodiat ab omni malo, & coadunet in vinculo charitatis, vt sub vno pastore sit vnum ouile. Oratio autem hæc est.* DOMINE IESV CHRISTE, QVI DIXISTI

Agnus Dei ter repetitur, & cur.

APOSTOLIS TVIS PACEM MEAM DO VOBIS, PACEM MEAM RELINQVO VOBIS, NE RESPICIAS PECCATA MEA, SED FIDEM ECCLESIAE TVAE, EAMQVE SECVNDVM VOLVNTATEM TVAM PACIFICARE, ET COADVNARE DIGNERIS QVI VIVIS, ET REGNAS. *Hac autem oratione absoluta statim Sacerdos erectus ad vnionem, & charitatem designandam deosculatur altare ministro pacem afferens his verbis.* PAX TECVM, *cui statim de more respondet, & cum spiritu tuo. congruè verò pax datur ante communionem, quia iudiciũ sibi manducat, & bibit, quicunque non prius fratri suo reconciliatus communicare præsumpserit. Christo afferente: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Hinc est, quod hoc sacramentũ apud Dionisium Areopagitam peculiare nomen habet synaxis, idest cõmunio, quæ nil aliud est, quam pax, vnio, concordia, charitas, fraternitas, & amicitia. Huc spectat, quod Eusebius lib. quinto, Historiæ Eccles. cap. xxiiii. recenset, nimirum, Episcopos alijs Episcopis ad uenis Eucharistiam solemniter transmisisse, vt significarẽt se cum illis pacem, & societatem habere, haud dubiè ex Apostolica consuetudine desumptum.* Cur pax ante cõmunionẽ afferatur. Co. 1. c. 11. Matt. ca. 5. d Euf. lib. 5 Hist. Eccl. cap. 24.

Proinde nulla sunt vitia sacramento huic magis repugnãtia, & contraria, quæq; manducantem indigniorem faciãt, quàm simultates, dissẽsiones, lites, inimicitiæ, iræ, & rancores. Quomodo enim tales vnus erũt panis, vnumq; corpus in tanta cordiũ ac animorũ diuersitate? Aliorũ esto iudicium. Quæ vitia magis huic sacramento repugnant.

Porrò in Missa, quæ pro defunctis celebratur, tribus illis precatiunculis incipientibus, Agnus Dei, tantummodo requies illis à Deo donari rogatur. Neque enim, vt ipsorum

rum misereatur, aut det illis pacem, petimus, quũ extra præsentis vitæ statũ consistãt, & iã à laboribus suis requiescãt sed ꝓ requie à pœnis purgatorij impetranda orat Ecclesia.

DOMINE IESV CHRISTE: *Sacerdos iam iam communicaturus intra sacrum stat, & saxum, fluctuans medius inter duos affectus desiderium scilicet & timorem. Desiderium quidem habet manducandi, quia Christum audit inuitantem, & pollicentem: Qui manducat meam carnem*
Ioan.cap6.f *& bibit meum sanguinem habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Rursus timorem habet, quia Paulum audit ita minantem: Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè reus erit corporis, & sanguinis. Quid ergo faciet? quo se vertet? Certè ad eum, qui omnia facere digna, & munda potest. Is est Iesus Christus Dei filius, quem iam sumpturus precatur hunc in modum.* DOMINE IESV CHRISTE, FILI DEI VIVI, QVI EX VOLVNTATE PATRIS MVNDVM VIVIFICASTI, *donans nobis omnia delicta,* LIBERA ME PER HOC SACRVM CORPVS, ET SANGVINEM TVVM, *Domine inquam, Iesu Christe libera me virtute sacrosancti corporis & sanguinis tui* AB OMNIBVS INIQVITATIBVS MEIS, ET VNIVERSIS MALIS, ET FAC ME TVIS SEMPER INHAERE MANDATIS, *hoc est, & præsta gratiam obediendi mandatis tuis, in quorum integra obseruatione uita, & salus animæ posita est, vt ostendunt saluatoris nostri verba ad eum adolescentem in hunc modum dicta; Si vis ad vitam ingredi, serua*
Matth. 19. c *mandata.* ET A TE NVNQVAM SEPARARI PERMITTAS. *Nunquam certè neque in præsenti quidem sæculo per culpam, neque in futuro per pœnam gehennæ.*

1.Cor.c.11.f

Subsequitur alia breuis oratio, qua Sacerdos humiliter se indignum profitetur, vt hac humili suæ indignitatis con-

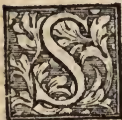
confessione dignus tandem à Deo effici mereatur. Oratio autem hæc est. PERCEPTIO CORPORIS TVI DOMINE IESV CHRISTE, QVOD EGO IMDIGNVS SVMERE PRAESVMO, NON MIHI PROVENIAT AD IVDICIVM, ET CONDEMNATIONEM; SED PRO TVA PIETATE PROSIT MIHI AD TVTAMENTVM MENTIS, ET CORPORIS, ET AD MEDELAM PERCIPIENDAM: QVI VIVIS. *In qua quidem oratione perspicuum est sacerdotem tria petere, primum vt perceptio dignissimi sacramenti non cedat illi in iudiciũ, et cõdemnationem, deinde vt illius virtute tam anima protegatur à cõsensu, et opere peccati; quàm corpus ab imminẽtibus malis, et periculis; Postrema petitio est, vt illa perceptio sit contrà vulnera, et morbos: Siquidẽ in hoc admirabili sacramẽto cõra omnem animi, & corporis infirmitatẽ efficacissima cõtineatur medicina; quemadmodum superiori libro latius disputauimus.*

Accipiens demum patenam cum corpore Christi maxima humilitate absoluit alteram per breuem orationem, similitudinem gerentem eius Prophetæ dicti: Calicem salutaris accipiam, mutando calicem salutaris secundum propositam materiam in panẽ cœlestem: Nam ita vocat eum Dominus Ioan. ca. 6 *dicens: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: Hunc igitur panem cœlestem, inquit Sacerdos, accipiam ego ægrotus, & infirmus, vt à cunctis morbis valeam sanari: Hunc* Ioan. ca. 6 *panem omne delectamentum in se habentem accipiam ego famelicus, & esuriens, vt non esuriam in æternum: Hunc panem verum accipiã ego inquietus, & anxius, vt cor meũ stabiliat, vt turbidos sæculi fluctus sedat: Hunc deniq; panẽ cœlestem accipiam claudus, & debilis, vt rectus ambulem in via domini.* ET NOMEN DOMINI INVOCABO, *debitam diuino nomini laudem persoluens, quippe*

pe

pe cum sacrificium, istud ad Dei laudem præcipue sit institutum.

DE HVMILI CENTVRIONIS oratione. Cap. 22.

SACERDOS *igitur ante illius faciem positus, qui cœli, & terræ Dominus est, totus animo tremens absoluit illam Centurionis orationem suæ humilitatis explicatricem, quæ, vt efficax sit, & accepta, non sufficit eam sola voce proferre; sed vt proferentis cor humiliter primum de se sentiat. oportet. Quamobrem enitendum summopere est, vt Sacerdotis animus seipsum cunctis alijs submittat: quoniam, qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipsum se seducit, Et iacto hoc fundamento hanc protestetur humilitatem voce expressa dicens:* DOMINE, *totius mundi creator, & rector,* NON SVM, *fateor,* DIGNVS, *ex mea iustitia, ex mea operatione; quia etsi fecerim omnia, quæ precpta sunt mihi, dicam tamen, quòd seruus inutilis sum: nam quòd debui facere, feci. Verùm nec omnia, quæ præcepta sunt mihi, sed vix aliqua compleui; nec ea, quæ debui, feci. Non sum igitur verè dignus Domine, vt tu intres sub tectum meum, vbi nullus est virtutum splendor, & ornatus pro tuæ maiestatis mansione: non enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cæterum quia peccatricem illam à contactu pedum tuorum non reiecisti, quin magis multis modis commendatam peccatorum suorum dimissione es consolatus: Quoniam item mulierem illam passam multos annos fluxum sanguinis à tactu fimbriæ tui vestimenti non prohibuisti, sed illam*

Matt. ca. 8. 2.

Non sat est vocem humilis proferre, nisi & corde se humiliter sentiat.

Gal. cap. 6. a

Luc. ca. 17. c

Luc. cap. 7. a

Matt. c. 9. c

illam tua virtute sanitati restituisti: quoniam denique Chananeam illam mulierem importunitate sancta tuas aures pulsantem semel, & iterum tandem oculis misericordiæ conspexisti, tu Domine TANTVM DIC VERBO, *qui verbum es patris coæternum; dic verbo virtutis tuæ,* ET SANABITVR ANIMA MEA; *quia tuum dicere idem est, quod facere: tu enim ipse dixisti, & facta sunt. sanabitur per te cibum salutiferum à morbis spiritualibus vitiorum, à Demonio grauiter infestante, à paralypsi, ab ignauia animi, & ardore concupiscentiæ.* Matt. 15.c Psal. 148.a

Quibus ita absolutis, Sacerdos sumit sanctissimum Christi corpus cruce se muniens, & supplex petens, vt sacrosanctum illud corpus custodiat animam eius ab omni malo, & inclinatione in peccatum, ne fiant prioribus peiora. Deinde sumpturus præciosum Christi sanguinem oratione tres versus complectente erumpit in hanc interrogationem. QVID RETRIBVAM DOMINO PRO OMNIBVS QVAE RETRIBVAT MIHI? *Ipse enim me creauit, me redemit, me regenerauit, me ad pœnitentiam reuocauit. Quid ergo illi pro tot, tantisque bonis retribuam? Scio quid faciam: nihil certè illi de meo retribuam; sed de suo illi reddam.* CALICEM SALVTARIS ACCIPIAM, *calicem, inquam, Iesu Christi, qui est salutare nostrum, & saluator mundi accipiam, & cum gratiarum actione* NOMEN DOMINI INVOCABO, *cui omnis debetur honor, & gloria;* LAVDANS, *Christum de tanto exibito benificio* INVOCABO DOMINVM *beneficentiam eius magnificans. Vnde & hoc consequar beneficium, atque præsidium, quòd* AB INIMICIS MEIS, *& corporalibus, & spiritualibus saluus ero. Præterea calice se signans absoluit* Psal. 115.a

hanc ora-

hanc orationem, eandem cum ſuperiori mutata dictione corpus, in dictionem ſanguis; atque in hunc modum inquit: SANGVIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI CVSTODIAT ANIMAM MEAM IN VITAM AETERNAM. *Et ſtatim ſumit ſacratiſſimum Chriſti ſanguinem ſupplex orans Sacerdos, vt ſacrum hoc myſterium, quod ſub venerandis ſignis corporaliter eſt ſumptum, cum debita mentis puritate ſpiritualiter etiam capitur, dicens:* QVOD ORE SVMPSIMVS PVRA MENTE CAPIAMVS ET DE MVNERE TEMPORALI, *participatione, ſcilicet, ſacrorum myſteriorum ad tempus, & pro huius vitæ curriculo data,* FIAT NOBIS, *ſumentibus ore, & ſpiritu* REMEDIVM SEMPITERNVM, *contra vitia, & tentationes. Poſtremò aliam orationem perſoluit in hunc modum:* CORPVS TVVM DOMINE, QVOD SVMPSI, ET SANGVIS, QVEM POTAVI ADHAEREAT, *non quidem ſecundum ſubſtantiam, & rei adhærentiam, quemadmodum cibus ſenſibilis adhæret ſtomacho, ſed ſecundum virtutem, & ſubſtantiam,* ADHAEREAT, *inquam, virtus, tanti ſacramenti,* VISCERIBVS MEIS, *non quidem corporalibus; ſed ſpiritualibus ipſius animæ, quæ ſunt memoria, intellectus, & voluntas, in quibus elucet ſummæ Trinitatis, & vnius deitatis imago: Tandem petit, vt nulla in ipſo maneat ſcelerum macula, quem pura, & ſancta refecerunt ſacramenta. Et licet vnum ſit ſacramentum vnitate integritatis, & ordinis, dicuntur tamen numero multitudinis ſacramenta, cùm propter diuerſitatem ſignorum (ſunt enim aliæ ſpecies panis, & aliæ vini) tum propter diuerſitatem rerum contentarum, quando quidem ſacrum Chriſti corpus aliud eſt, reique ſubſtantia differens à ſanguine, & ſanguis à corpore, manet tamen (vt canit Eccleſia) Chriſtus totus ſub vtraque, & ſub altera tan-*

Animæ tres [illegible]

tra tantum specie. Et de communione, totoque Canone vactenus. Nunc reliquum est, vt ad spiritualem signorum significationem descendamus.

DE SPIRITVALI SIGNORVM, aliorumq; rituum significatione, qui in sacro Canone positi obseruantur. Cap. 23.

MVLTI planè ritus in Canone obseruantur, quos omnes si persequi voluerimus, longum fuerit, nec necessarium est, quum plures libelli extent, qui hos omnes sigillatim, & ex professo explicent. De paucis tantum, magisque difficilibus admonebimus: Nullum enim hic spectes ritum (vt interim de reliquis sileam) ociosum, qui nō suam peculiarem uim significandi habeat. De signis igitur, quæ supra oblationem fiunt, nos ab Apostolica sede potissimùm formam sumere debemus, vnde totius Christianæ religionis ordinem, & originem suscepimus, præcipuè verò cum & illi sedi Deus Optimus Maximus gubernatorem præposuerit Gregorium Papam, qui sub decem suis antecessoribus à puero Romæ nutritus, & eruditus omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit, & inuestigatas studiosissimè in actum referri curauit. Ex huius ergo sanctissimi Doctoris religione, & authoritate præcipui traditione imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet, vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo. Et hoc vtique non sine certi causa mysterij. Nam in vna, & tribus trinium, & vnum Dominum ostendimus: in quinque autem quincupartitam Domini passionem significamus. Item tres cru-

Signorū forma vnde petenda.

Cur in crucibus signandis impar numerus semper obseruatur.

tres cruces designat tres illos dies, quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarum, & triduum, in quo Christus sepulchro requieuit, & tria corporis loca, nempe, manus, pedes, & latus, in quibus passus fuit. Fiunt etiam quinque cruces ad quinariam sanguinis Christi effusionem ostendendam. Prima fuit in circunsione. Secunda in sudore, nam factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis. Tertia in flagellatione. Quarta in crucifixione. Quinta in lateris vulneratione. Merito autem impar numerus in Ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitate impediente diuiditur, quemadmodum vnitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus eam in duas parte secari patitur. In primis vbi dicitur, HAEC DONAS *tres cruces super panem, & vinum facimus ita, vt erecta pars crucis tantum super panem, trasuersa autem super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, transuersa autem ipsius brachia distendit, sub quibus calix collocatur, quasi de latere Domini sanguinem suscepturus. Tres item cruces cum dicitur,* BENEDICTAM, *super vtrunque simul facimus; & alias duas seorsum super panem, & calicem. Tertio panis, & calix separatum signantur, quum ante eleuationem vterque per manus Sacerdotis accipitur, & benedicitur: Nam & Christus in Euangelio vtrunque benedixit, antequam dimitteret è manibus, accepta enim in manibus benedixit; postea discipulis dedit. Insuper vbi dicitur,* HOSTIAM PVRAM. *tres cruces super vtrunque facimus, quia & vtrumque simul in eisdem verbis intelligimus; quartam autem super panem, & alteram super calicem separatim insigimus, verũ sanguinem Domini de latere profluentẽ designantes. Eleuatio corporis, & sanguinis Christi eleuationẽ eius ad crucem, veluti sacrificium pro totius mũdi salute oblatum ostendit;*

demissio

missio depositionem eius de cruce. Positio super corporale inuolutionem eius in syndone munda significat. Id quòd planè ostendunt verba de consecratione distinctionis prima posita ad hunc modum. Consultò constituimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut in tincto quisque celebrare præsumat, sed in puro lintheo ab Episcopo consecrato terreno, scilicet, lino procurato, atque contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone pura sepultum fuit. Cum autem Sacerdos vocem exaltat dicens: NOBIS QVOQVE PECCATORIBVS, *illum Centurionem designat, qui visa morte Christi vocem exaltauit, his verbis: Verè filius Dei erat iste.* Luc. ca 23. *Quum verò pectus suum tundit, misericordiam suppliciter exposcit. Nam centurio, & qui cum eo erant, reuertebantur percutientes pectora sua, quasi de errore in Christi mortem commisso veniam petentes. Postea verò tres cruces in honore sanctæ Trinitatis super corpus, & sanguinem simul facit, hæc verba dicens:* SANTIFICAS, *cum reliquis. Postremò loco cum corpore Dominico tres cruces super calicem erigit, dicens,* PER IPSVM, ET CVM IPSO, ET IN IPSO, EST TIBI DEO PATRI OMNIPOTENTI, *vt significetur post spatium trium horarum tertiæ, sextæ, & nonæ, Christum fuisse cruci affixum: Vbi quoniam corpus ab anima fuit separatum, statim eodem Christi corpore duæ aliæ surgunt cruces ab ore calicis versus Sacerdotis pectus, quæ duæ cruces separationem animæ à corpore, vt diximus, in cruce factam significat. Quidam tamen sunt, qui tres tantum cruces super calicem, & duas in latere eius faciunt, quod videtur incongruum, quum Christus nisi vnum tantum vulnus in latere habuerit. Cum verò dicimus:* OMNIS HONOR, ET GLORIA, *corpus cum cali-*

ce leuamus, & statim in altari vtrunque depositum claudimus, quia, & Ioseph corpus nostri seruatoris de cruce leuauit, & in sepulchro depositum lapide operuit. Exclamatio autem Sacerdotis voce eleuata. PATER NOSTER, QVI ES IN COELIS, *ad memoriam reuocat clamorem illum, quem in hora mortis Christus emisit ad hunc modum; Pater in manus tuas commendo*
Luc. ca. 23. f *spiritum meum. Cum verò Sacerdos subiungit.* PER DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM *diuidit hostiam in dextro latere, vt ostendat Dominici lateris percussionem, & maiorem partem subdiuidens in duo confringit, vt tres portiones de corpore efficere possit. Hæ autem tres partes primùm significant Trinitatem; deinde triplicem Christi statum; nempè, illum cum hominibus manentem, alterum cum mortuis in sepulchro iacentem, tertium verò nunc immortalem existentem, ostendunt quoquæ Christum in tres sui corporis partes passum fuisse, scilicet, in manibus, pedibus, & latere; Porrò significant, vt superius nobis dictum est, tres Ecclesiæ partes. Vna est in cœlo triumphans, quam significat particula in sanguinem missa, secunda in terris militans significata per particulam à sacerdote consumpta, tertia in purgatorio degens à tertia particula, quam viaticum morientium appellare solemus, aptè figuratur pace. In trahenda ostendit, quòd Christus resurgens à mortuis stetit in medio discipulorum, & dixit eis. Pax vobis. & quia tunc dedit eis potestatem remittendi peccata, statim additum est:*
Ioan.ca.20.e AGNVS DEI, *quod ter repetimus, quia humiliter deprecamur nobis remitti peccata cogitationis, locutionis, & operationis, aut ex multorum sententia ter idem adsumimus, quia & saluator noster ad tria persequenda venit in hunc mundum, nimirum, vt liberaret nos à culpe,*

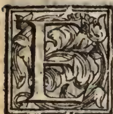
& pœnę

& pœnæ miseria, & nobis daret de plenitudine gratiæ. Qua ex causa Sergius Papa constituit, vt statim facta confractione Dominici corporis Agnus Dei à clero, & populo decantetur, vt ille, cuius corpus ibi confringi videmus, dignetur nobis propitius auxiliari, quæ fractio in specie tantùm panis fieri tenendum est; quandoquidem Christus totus in singulis partibus integer maneat. Per partes itaque manducatur in signo, sed manet integer totus in substantia; manet integer totus in corde nostro. In pace dicenda Sacerdos facit tres cruces cum parte hostiæ, quam tenet inter digitos super calice dicens; Pax Domini sit semper vobiscum, quibus significat tres dies Christum in sepulchro fuisse. Ex quibus omnibus facilè colligere potes, sacrificium istud septem vicibus signari in Canone, & in vniuersum ante orationem Dominicã fieri summatim cruces vigintiquinque. Qui planè numerus, vt Mathematici norunt, cubicus, seu quadratus est. Nam in sese reductus infinitus semper surgit, & semper in seipsum reducitur, vt vnusquisque intelligat quòd quantùmlibet multiplicetur Eucharistæ sacramentum, semper tamen est idem sacrificium. Et hæc de spirituali signorum, aliorumque rituum significatione breuiter dixisse sufficiat: superest modò, vt quã breuissime ostendamus, ex quibus tum veteris, tum noui testamenti locis sancta Romana Ecclesia vsum ceremoniarum acceperit, quò Sacerdos noster apertissimè intelligat, summo honore habendos esse omnes ritus Ecclesiasticos, minimè verò reijciendos, vt falsò hæreticorum multi putant.

Aug de cõs. distin. 2.

Positio hæretica.

QVIBVS EX LOCIS TAM VEteris, quàm noui testamenti rituum, & cæremoniarum vsum sancta Romana Ecclesia acceperit. Cap. 24.

TSI ex prædictis putamus nos iam perspicuè ostendisse ritus, ac cæremonias omnes, quas pia Mater Ecclesia obseruari instituit cùm in vniuersa Missa, tum verò maximè in Canone ex Christi, & Apostolorum traditione acceptas fuisse, quo tamen res ipsa magis, magisque elucescat, operæ precium duximus hæc pauca ex veteri, nouoque testamento assumpta, et in centonem (vt aiunt) congesta seorsum, separatim que transcurrere Principio igitur neminem esse arbitror, qui si primoribus modò labris sacram scripturam attigerit, non videat populo Israelitico in Raphadim contra Amalechitas pugnante, Mosem sublatis manibus Deum orasse, atque sic victoriam obtinuisse. Nullus item erit, qui non inspiciat eundem populum, Esdra aperiente librum, & præcepta Domini legere incipiente, pronum extendisse brachia sua, & genibus flexis Deum adorasse. Quis item fuerit, qui in sacris litteris testatum non inueniet, quòd quum gloria Domini eidem populo Israelitico apparuisset, omnes vnà cum Mose, & Aron in faciem sese inclinauerunt? Id quod & maiorem, & minorem natu tobiam fecisse legimus. Hi enim post Angeli Raphaelis discessum tres continuò horas in faciem prostrati Dominum benedixerunt. Eodem quoque modo Achior conspecto Holofernis capite pronus in faciem cecidit: sic alij penè innumeri viri

Ad_erte Hæretice cæremoniarum vsum vnde Ecclesia acceperit.
Exod.ca.17.c
2.Esdr.c,9.f
Leuit.ca.9.d
Tob.ca.12.d
Iud.ca.13.d

meri viri sæpissimè in terram ciciderunt, quos recensere longum esset. Quod si in lege Veteri, vt breuiter ostendimus, huiusmodi cerimoniæ celebres fuere, admiratione dignum est maxima, cur quidam pessimi viri fuerunt, qui ritus ex nostro Euangelio acceptos, quos pro tanti sacrificij maiestate commendanda, & contemplatione excitanda hactenus celebrauimus, conuitijs prosecuti fuerint, absque fronte asserentes cerimonias, & ritus nostros nihil esse, quin potius idolatriam, assentationem, & irritabula impietatis magis esse, quàm pietatis officia: quum tamen in Euangelio legamus, Christum quibusdam cærimonijs etiam in orando vsum fuisse, precipuè in monte Thabor, in monte Oliueti, ac propè Iordanem, vbi se inclinauit in genua: Quod si denique huiusmodi cerimoniæ contemnendæ forent, scire ab ijs vellem, cur Christus seruator noster tàm sæpissimè oculis in cælum aspexerit, sicuti eum fecisse legimus, quum Lazarum resuscitauit, quum quinque panes, ac duos pisces benedixit, quum surdum, & mutum sanitati restituit, atque adeo quum in vltima cœna (quod & superius in canone attigimus) discipulos communicauit? Num etiam illa fuit cærimonia, quum manum extensam leprosis imposuit? quum manum eandem posuit super socrum Petri, filiamque Lairi? quum denique ĩ patria sua duos attigit cæcos? Quis nõ admirabitur seruatorem nostrum in cuiusdam surdi aures digitos suos misisse, in cælum eleuatis oculis respexisse, ingemuisseque, necnon cæci nati oculos luto, quod sputo madefecerat, vnxisse, ac eum ad natatoria Syloe lauandum misisse? Taceo; quòd Christus salus nostra bis sese inclinauit, ac quum mulierem in adulterium deprahensam absoluisset, in terram scripsit. Mitto interim, quod panem fregerit, pedes discipulis lauerit, tunicam deposuerit, sese lin-

Impia Hereticorum affectio.

Matt. c. 17. a
Luc. ca. 22. e

Ioan. c. 11. e
Mar. cap. 7. d

Mar. cap. 1. d
Matt. ca. 8. b

Mar. ca. 5. d
Matt. c. 20. d

Mar. c. 7. d
Ioan. c. 11. e
Ioan. ca. 9. a

Ioan. ca. 8. a
Luc. ca. 12. b
Ioan. c. 12. a
Luc. cap. 7. f

theo præcinxerit, & tandem aquam in peluim fuderit.
Marc. c. 11. a & b. *Mitto tandem quod Dominus noster mulierculam, quæ oleum, & vnguentum, attulerat, non increpauit, licet multis vteretur cerimonijs; neque illos prohibuit, qui vestes asinæ substrauerant, ac ramos, & frondes proiecerant clamantes, Osanna: & huiusmodi plusquam sexcentæ cærimoniæ in Euangelio passim adductæ leguntur; quas breuitatis studio omittimus. Sat est ex ijs, quæ hactenus adduximus, ostendisse Romanam Ecclesiam tàm ex veteri, quam nouo Testamento cærimoniarum locum, & vsum accepisse, vt per hæc visibilia signa tanti sacrificij maiestas commendaretur, & mentes fidelium ad rerum altissimarum contemplationem excitarentur. Id quod planè*
Conc. Trid. sess. 22. ca. 5. *Concilium Tridentinum in sessione xxij. cap. v. pulchrè admodum, & eruditè prosequitur in hunc modum: Cumq; natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia Mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit: Cerimonias item adhibuit, vt mystica benedictiones, lumina, themiamata, vestes, aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent; contemplationem excitarentur. Hec ibi. Cæterum huiusmodi pias, ac orthodoxas cærimonias conuellere nil aliud est, quàm ipsum Christum summum cærimoniarum magistrum contemnere, id cir-*
Canon. 7. *co idem Concilium Canonem instituit sub ijs verbis: Si quis dixerit cærimonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia vtitur, irritabula impietatis magis esse, quàm officia pietatis, anathema sit. Sed de ijs hactenus.*

ctenus Reuerta mur, vnde paulò digreßi sumus, ne te lectorem benignißimum ad huius nostri opusculi finem properantem amplius retardemus.

DE HIS QVAE POST communionem leguntur, Cap. 25.

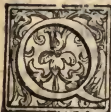

IS omnibus absolutis; atque perfectis, mox subsequitur antiphona. quæ ab ordine post communionē vulgò dicitur Hæc autem est gratiarum actio, quæ post epulas illas celestes ad Deum dirigitur, & Prophetæ uaticinio similis : Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum Vnde Psal. 21.4 *alta voce, & certa quadam celeritate, & cum iubilo in choro cantari debet, siquidē gratiarum actionis, & gaudij post communionem inditium apertißimum sit. Quod & idē Pro-* Psal. 42.8 *pheta (vt arbitror) ostendit, quum ita cecinit: In uoce exultationis & confeßionis sonus epulantis. Vbi non omittendū est hanc antiphonam (si nulla ad est propria) semp in eodem* Qua ex causa Antiphona communionis cum introitu cōueniat. *psalmo cum Introitu conuenire. Quod ideò factum esse censendum est vt principio finis correspondens ostendatur vnum, ac semper idem sacrificium esse, quod ab initio, & constitutione mundi vsque in finem perseueraturum est. Sacerdos deinceps populum ex more salutans orationem absoluit in qua Ecclesia precatur, vt in ijs ipsis, qui iam communicauerunt, sacramentum dignè sumptum suos consequatur fructus quos licet omnes numero, stringere poßit nemo attamen si in summam eosdem contrahas, facilè inuenies esse* Fructus huius sacramēti etsi innmeri sint in duos tamen contrahuntur. *binos, incrementum: scilicet diuinæ gratiæ in vita presenti, & in futuro gratiā consumatā. Eadē iterum salutatione Dominum populo precatur: Quo in loco perspicies Sacerdotē*

in Missa se uertere populũ quinquies, at eundẽ salutare septies. Est enim septenarius numerus sacer admodũ, & magno rũ vtriusq; testamẽti mysteriorũ significatiuus, vt studiosi
Iosu. ca. 6. a sacrarum litterarũ petractatores diligẽtius indagant, & discutiunt. In huius enim rei figuram Iosue contra vrbem Hiericontinam, quæ typum Dæmonicæ ciuitatis gerebat, pugnaturus septem diebus eam circuisse legitur, septem quoque Sacerdotibus commisisse munus, vt septem tubarum clangoribus eam oppugnarent. Sed de huius numeri dignitate, ac multiplici eius in sacris scripturis significatione latius disseremus in libello de mensuris, & numeris Hæbraicis, quem, quum in lucem Deo adiutore ediderimus, legentibus minimè ingratum fore speramus. Habita ad populum salutatione Sacerdos denunciat expletum esse altaris sacrificium his verbis: ITE MISSA EST. ac si apertius diceret. iam redite in domos vestras, ad sua quiuis opera ad rem familiarem denuò accedat: nam Missa finita est. Rectè porrò iam primum dimittit populum; si quidem ante Missam completam veteri Ecclesiæ statuto nemini temerè templum egredi licet. Cæterum hæc solemnis populi dimissio, ite Missa est, dicitur, quum in officio Missæ hymnus angelicus celebratur. At quando omittitur, Sacerdos Missam hoc fine terminat; BENEDICAMVS DOMINO, hoc est, in cuiusqne operis fine Deum omnis boni authorem laudare debemus. Ad vtramque verò dictarum conclusionem respondet populus, seu minister. DEO GRATIAS, scilicet dicamus de Missæ consumatione, & sacrorum misteriorum completione, quandoquidem Deo Optimo Maximo agere debeamus gratias cum aliàs semper, tum maximè postquam summum perfecerimus sacrificium, per quod sacratissimæ passionis Christi virtus quotidie ad nos defluit. Aliam præterea orationem

tionem voce summissa exoluit in hunc modum: PLACEAT TIBI SANCTA TRINITAS OBSEQVIVM SERVITVTIS MEAE, *placeat, inquam, non tam ex mei offerentis deuotione, quàm tui, cui fit oblatio, dignatione obsequium gradus sacerdotalis, quo fungor.* ET PRAESTA VT SACRIFICIVM, QVOD OCVLIS TVAE MAIESTATIS INDIGNVS OBTVLI, SIT TIBI ACCEPTABILE, *non solum ex parte numeris oblati, quod tibi nunquam displicere potest, verum etiam ex parte mei offerentis, esto, quòd tale nunquam offerre possim, quod tua sit dignum maiestate,* MIHIQVE ET OMNIBVS, *fidelibus Christianis tam viuis, quàm defunctis,* PRO QVIBVS ILLVD OBTVLI, *sit, inquam, idem sacrificium* TE MISERANTE PROPITIABILE, *vtile, & salutare ad diluenda peccata, & gratiam consequendam. Per Christum Dominum nostrum, in cuius nomine quidquid postulatum fuerit haud dubiæ, vt promisit, præstabitur.* Ioan.c.14.b *Postremum Sacerdos benedicens his, qui Missæ interfuerunt, precatur, vt Deus trinus, idemque vnus eos omnibus impleat bonis, & à malis omnibus seruet, atque custodiat.* Leui.cap.9.d *Sic etiam Moses, & Abraham expletis sacrificijs benedixerunt populum: Sic Simeon senex in templo parentes pueruli Iesu benedixit. Sic deniq; Christus Rex, & Sacerdos in æternum ascensurus in cælum discipulis benedixit,* Luc. cap. 2.e *Iam benedicendi forma, & simplex hæc vocula, benedico, quantum bonorum cumulum in se amplectatur, capud vi libri numrorum abundè ostendit. Quapropter inconsultè agit, qui non expectata Sacerdotis benedictione abit tam multis, tamque præclaris bonis se priuans.* Luc.ca. 24. g Benedictio bonorum cumulum amplectitur. Nume.c.6.d

DE BENEDICTIONE POST Missam. Cap. extremum.

VANQVAM Beatus Damasus Papa vbi de vana coepiscoporum superstitione tractat, huiusmodi benedictionem populi Presbyteris illicitam videatur asserere, propterea tamen hæc posuisse credendum est, vt presbyteros doceret, quòd hoc benedicendi munus eis quasi ex proprio officio vsurpare non liceret; sed ex Episcopali authoritate illis concedi posse intelligerent. Quòd autem is summus Pontifex huiusmodi benedictionem, vt illicitam Sacerdotibus non prohibuerit, ex his præter alia: maximè coniicere possumus, quæ Beatus Hieronymus sub eodem Damaso Papa, & post ipsum vsque ad Sixtum successorem eius in Ecclesiasticis ordinibus studiosissimè inuigilans Rustico Narbonensi Episcopo de hac re ita scriptum reliquit: Si presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit, benedicere populum non debet, qui Christum meruit consecrare? Ecce quàm apertissimè presbyteros à benedictione super populum uon prohibendos esse testatur. Sed & magnus Leo, & Gelasius Damasci successores in Ecclesiasticis officiis apprimè eruditi in decretis suis, vbi diligentissimè quid presbyteris liceat, vel non liceat, descripserunt, nullatenus eis benedictionem super populum, nisi Episcopo præsente interdicunt. Quòd si fortasse huiusmodi tam sancte benedictio presbyteris antiquitus interdicta fuit nulla, vt arbitror, alia de causa factum est, nisi quia & ad Episcopale officium pertinere videbatur, & iis, qui missæ aderant, nondum adeò necessaria putabatur; quando soli communicantes Missæ sacrificio antiqui-

Benedictio Sacerdoti commissa.

tus intererāt. Quibus & oratio post cōmunionem, quæ pro solis cōmunicantibus instituta videtur, pro benedictione satisfacere potuit. Cum verò iā populus à cōmunione cessaret nec tñ à diuinis Missæ mysterÿs se subtraheret, necessariò ab Episcopis permissum est, vt qui sacratissimæ Missæ adessent à Sacerdote benedicerentur, ne sicuti cōmunione, ita & bene dictione priuati discederent. Siue modo hæc fuerit occasio, siue alia, sat est, & nostram in medium adduxisse sententiam, qualiscūq; illa fuerit, & te lectorē admonuisse, quòd is benedicendi vsus iam inoleuit, vt quandiu aliter per Apostolicā sedem sancitum non extiterit, nequaquam præter defunctorum Missam absque graui scandalo a præsbytero hoc tantum sacrificium celebrante prætermitti possit. Postremo loco animaduersione dignum est, quòd Sancti Patres in capit. xiiÿ. Concilÿ Toletani sanxerunt, vt quisque Sacerdos excommunicationi subiaceret, qui peracto Missæ sacrificio sacris vestibus se exuens, himnū trium puerorū dicere negligeret. Hæc sunt, quæ ad totius nostræ elucidationis diligentiā attinere videbātur, ex quibus omnibus, lector cādidissime facile depræhēdes præter cætera, quæ attulimus, id locupletissimè nos ostēdisse in hoc sāctissimo Ecclesiæ sacrificio ad eò nō obscurari beneficiū Christi, vt ea potius quā maximè illustretur, & pulcherrimè ostēdat. In qua re ostendēda, atq; explicāda, etsi vel plixiores, vel ineptiores fuerimus, quā suscepta institutionis modus ferre videbat, ignoscēdū tamē nobis putamus, quibus hoc quā maximè in votis fuit, vt rē cognitu admodū necessariā, quod in nobis est expediremus. Quod si aliqua ex parte assequuti, sumus soli Deo gratia; sin minus, luculētiorē Ecclesiæ difinitionē (cui nos, et hæc oīa nostra libēter submittimus) ex aīo optamus. Deo à quo, & per quem, et in quo sunt omnia sit honor, gloria, virtus, et imperium in infinita secula Amen.

Cur ab Episcopis Sacerdotibus concessum est, vt Missę circunstantibus benedictionem afferāt

Auctor humiliter (vt decet) se, suaque omnia Ecclesiæ definitioni submittit.

RERVM

RERVM, ET VERBORVM TOTO HOC LIBELLO MEMORABILIVM INDEX.

A

B

D

Qui

G

H

Re-

R

S

20

FINIS.